

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

Факультет педагогічної та соціальної освіти

Кафедра початкової освіти

УДК 373.3.014.3(477):159.922.7

Дипломна робота

другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему:

**«АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НУШ»**

Студентки спеціальності

013 «Початкова освіта»

Абрамової Тетяни Віталіївни _____

Науковий керівник:

Доктор філософії в галузі освіти, доцент

Бреславська Ганна Богданівна _____

Рецензент:

Доктор педагогічних наук, доцент,

Проректор аграрного університету

Шарата Наталія Григорівна _____

Миколаїв - 2021 р.

ЗМІСТ	
ВСТУП	4
РОЗДІЛ ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ	10
1.1 Теоретичні підходи до проблеми адаптації дітей до школи. Аналіз труднощів на початку навчання.....	10
1.2. Фізіологічні і психічні аспекти соціальної адаптації дитини до школи.....	17
1.3. Проблема дезадаптації дітей молодшого шкільного віку, форми прояву і причини дезадаптації.....	35
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ ІННОВАЦІЙНУШ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	44
2.1. Шляхи здійснення освітньо-виховної роботи з адаптації дітей до навчання в умовах НУШ.....	44
2.2. Інтегративний підхід та педагогіка партнерства – як складові успішної адаптації першокласників.....	48
2.3. Роль освітнього середовища в успішній адаптації першокласників в умовах НУШ. Ранкові зустрічі, їх роль в процесі адаптації.	58
Висновки до другого розділу.....	64
РОЗДІЛ ІННОВАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ	66
3.1. Діагностичний інструментарій з вивчення рівня адаптації. Аналіз результатів діагностики рівня адаптації учнів	66
3.2. Корекційно-розвивальна програма «Я – першокласник». Методика занять	90
3.3. Методичний поради́к для батьків	118
Висновки	131
Список використаних джерел	133

Додатки. Методики діагностування першокласників. Анкетування. «Пам'ятки батькам».....	139
--	------------

ВСТУП

Протягом усього життя людина пристосовується до різних етапів життя: спочатку йде в садок, школу чи починає кар'єру вже дорослим. Зміна звичного ритму життя викликає нервово-психічне напруження, що супроводжується емоційними перевантаженнями. Навчання є стресом у житті дитини, оскільки воно тісно пов'язане з адаптацією до нового середовища та умов. Перехід від «дитячого садка до школи» є важливим етапом її життя і пов'язаний зі зміною не тільки середовища її розвитку, але й відповідними процесами самосвідомості, зіткнення з новими проблемами, відкриттям нових рис і навичок. Одних дітей цей досвід надихає, стимулює новий рівень життя, у інших викликає стрес. Тому в дитячому садку дуже важливо, щоб дорослі сім'ї допомогли дітям усвідомити, що садок і школа є частиною однієї системи освіти і виховання, і що все, що робиться в школі, є продовженням того, що було розпочато в садку.

Зміни у житті дитини пов'язані із приходом дитини до школи. Все, що було до школи - друзі, ігри, цінності, погляди, все це переходить, деяким чином в нову, стадію. Відбувається зміна соціальної ролі дитини. Він стає школярем. А це значить – змінюється домінуючий в його житті вид діяльності, з ігрової на навчальну.

Кожна людина, що міняє соціальну ситуацію і систему соціальних ролей, проходить процес адаптації. Для кожного цей процес індивідуальний. Комуś це дається легко, а комуś важко. Ясно одне - це тривалий і важкий процес. І не кожна людина вміє пристосуватися до нових умов.

Найголовніші зміни у віці 6 - 7 років відбуваються у зміні поведінки дитини. Вона починає без усякої причини кривлятися, вередувати. У її поведінці з'являється щось навмисне, безглузде і штучне - вертлявість, блазнювання. У цьому віці така постійна поведінка недоречна, і викликає вже не сміх, як раніше, а осуд дорослих. Це дуже сильно впадає в очі і справляє

враження якоїсь дивної, невмотивованої поведінки. Такі риси є симптомами перехідного періоду від дошкільного до шкільного віку. Цей період отримав в психології назву – «криза шести років». У цей час відбуваються дуже важливі зміни в психічному житті дитини. Суть цих змін в психології визначили як втрату дитячої безпосередності.

Головна причина дитячої безпосередності – недостатній розподіл назовнішнє і внутрішнє життя. Із зовнішньої поведінки дитини дорослі можуть легко зрозуміти, про що вона думає, що відчуває і переживає. Втрата безпосередності свідчить про те, що між переживанням і вчинком «вклинюється» інтелектуальний момент - дитина хоче щось показати своєю поведінкою, хоче зобразити те чого немає. Його переживання і дії інтелектуалізуються, опосередковуються уявленнями і знаннями про те, «як треба».

У цей період виникають нові труднощі у відносинах дитини з близькими. До 6 років життя у дитини виникає нова реакція на вказівки дорослих: в звичайних ситуаціях дитина ніяк не реагує на прохання або зауваження батьків. Вона застосовує тактику ігнорування на заклики близьких. У цьому віці з'являються непослух, суперечки з дорослими, заперечення з будь-якого приводу. У сім'ї діти починають демонструвати нарочито дорослу поведінку. Дитина може зображати конкретного члена сім'ї або прагне до виконання «дорослих обов'язків». У дітей з'являється інтерес до свого зовнішнього вигляду. Вони довго вибирають що одягнути, намагаючись при цьому виглядати якомога старшою за свої роки кажучи при цьому - «Я не маленький». Дивна поведінка, тяжке сприйняття виховання - все це є періодом виникнення найважливіших позитивних новоутворень.

Негативні прояви в поведінці дитини служать перехідним етапом для позитивних проявів особистості.

У цей період школа є новим соціальним середовищем для дитини, яка пропонує йому не тільки зміну діяльності, а й широку мережу нових контактів. Все його життя змінюється і підкоряється тим новим вимогам -

шкільним. Міра труднощів входження дитини в новий для нього шкільний світ визначається, перш за все, характером сімейного виховання. Дуже важливо, наскільки сім'я змогла підготувати дитину до зміни всієї його життєвої парадигми. І справа навіть не стільки в труднощі навчання, хоча і це для багатьох школярів актуально. Мова про психологічне пристосування до нових умов. Якщо дитина не готова до прийняття нової схеми його життя, його чекає дезадаптація.

Шкільна дезадаптація - серйозна проблема сучасної школи. Вона пов'язана, перш за все, з труднощами, які відчуває першокласник, прийшовши в школу. Ці труднощі лежать в сфері нових взаєминах, як з однолітками, так і з учителями. Якщо в дитині НЕ виховане почуття «ліктія», поваги до інших людей, а, навпаки, сформовані неадекватно трепетне ставлення до себе, неприйняття норм і правил, то йому дуже важко буде адаптуватися в школі.

Але буває і так, що сім'я «залажує» дитину школою, і тоді у нього розвиваються страхи, тривожність, агресія, а в деяких випадках і неврози. І все ж більшість дітей готові до школи. Новизна нової діяльності, отримання нового соціального статусу - учня, знайомство з новими друзями - все це допомагає дитині адаптуватися в нових умовах.

Привабливість, новизна шкільного життя для дитини, багато в чому забезпечують вчителю можливість ефективно долати дезадаптацію окремих учнів. Роль вчителя в цьому процесі велика.

Одна з особливостей молодшого шкільного віку - наслідування. Дитина дивиться на вчителя, захоплюється ним, любить його. Все це робить вчителя початкових класів сильним і здатним подолати страхи дитини, допомогти йому пристосуватися в новому, одночасно цікавому і невідомому для нього середовищі. Головне, щоб вимоги вчителя і батьків щодо прийняття дитиною нових правил були постійними, а не носили епізодичний характер. Учитель відразу пояснює учням, чим конкретно буде відрізнятися їх нове життя від

дошкільного періоду. Необхідно чітко прояснити нові правила поведінки і позиції школярів.

Важливою є і робота по формуванню колективу класу, де кожен учень займає певне місце в системі внутрішньо колективних відносин. Учитель, залучаючи першокласників в нову цікаву діяльність, допомагає в досягненні ними індивідуальних успіхів. Він показує дітям їх спроможність в новій соціальній ситуації. Успіхи допомагають пристосуватися, подолати труднощі, перш за все в собі. Це і афективність, і запальність, і страхи, і агресія. Особливо такий вплив вчителя важливий для дітей невпевнених у собі, які неадекватно оцінюють себе. Чим більше позитивних емоцій переживає школяр в стінах навчального закладу, тим більш безболісно відбудеться процес його адаптації.

Отже, адаптація молодших школярів є однією з найскладніших проблем психолого-педагогічної науки та навчально-виховної практики.

На сучасному етапі розвитку нашої держави проблема адаптації школярів набула ще більшої актуальності. Державні освітні програми передбачають докорінне реформування концептуальних засад освіти і спрямування зусиль на розкриття таланту і творчих здібностей молодого покоління (Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України на ХХІ ст., Державний стандарт початкової загальної освіти). Дезадаптація, як явище, заважає дитині бути в гармонії з соціумом, заважає успішності, загальній соціально-психологічній адаптації. Тому знаходження шляхів подолання шкільної дезадаптації є першочерговим завданням психологічної науки та педагогічної практики.

Це питання було досліджене різними науковцями: В.О. Каверіним, М.М. Безруких, Н.І. Гуткіною, Є.М. Горлановою, І.В. Дубровіною, С.П. Єфімовою, А.І. Захаровим. Усі вони приходять до одного висновку: вирішення проблеми шкільної дезадаптації можливе лише за умови комплексного підходу до неї.

Актуальність проблеми у її теоретично-прикладному аспекті та проблеми шкільної практики зумовили вибір теми магістерської роботи – «Адаптація учнів початкових класів до освітнього середовища НУШ».

Об'єкт дослідження – процес адаптації першокласників до умов освітнього середовища.

Предмет дослідження – умови формування соціально-педагогічної адаптації першокласників та аналіз методик роботи з попередження і корекції шкільної дезадаптації.

Мета дослідження – виявлення психолого-педагогічних умов адаптації учнів початкової школи в різних її напрямках.

1. Розкрити поняття «адаптація», «шкільна адаптація», «дезадаптація».

Аналіз труднощів на першому році навчання.

2. Виявити найбільш актуальні аспекти проблеми адаптації молодших школярів.

3. Розкрити сутність взаємодії вчителів та шкільних практичних психологів у напрямку адаптації молодших школярів і їх взаємодія з батьками.

4. Розробити систему методів спільної роботи класного керівника і шкільного психолога з дітьми молодшого шкільного віку з попередження та корекції дезадаптації.

Методи дослідження:

- метод теоретичного моделювання;
- спостереження;
- психолого-педагогічний експеримент;
- анкетування;
- метод експертних оцінок;
- методи математичної статистики;
- порівняльний метод.

У написанні дипломної роботи важливу роль відіграли праці Н.І. Гуткіної, Л.І. Божович, які займалися дослідженням проблеми адаптації

молодших школярів. Дослідження Т.Т. Кравцова, а також Є.Є. Кравцової, які розглядають систему взаємовідносин дитини з оточуючим світом. Цілісним підходом до проблеми шкільної дезадаптації вирізняються дослідження Б.М. Головка, О.А. Головка, В.Є. Кагана, І.В. Крук, О.Ю. Осадько та ін. Вагомим у дослідженні є впровадження методик по адаптації та запобіганню дезадаптації Орехової О.А., Тарасенко Н.Н., Ковальова Л.М., Вьюнова Н.І., Гайдар К.М., Чиркова В.І., Соколової О.Л. та Сорокіної О.В.

Проведений аналіз літератури та сучасного стану справ по адаптації молодших школярів показав, що дана проблема є глибоко психологічною та потребує комплексного вирішення враховуючи всі напрямки адаптації молодших школярів, і як результат – соціалізацію.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що зроблено спробу виявити та порівняти вплив різних чинників на процес адаптації молодших школярів. Розкрити зміст діяльності шкільних психологів і класоводів з покращення умов соціалізації та забезпечення психологічного добробуту першачків.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає в тому, щоб розкрити основні положення, адаптивні методи та методики адаптації та профілактики дезадаптації учнів початкової школи, як спільну діяльність педагогів та психологів, для виховання соціальної гармонійно розвиненої особистості.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент проводився на базі Миколаївської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату І-ІІІ ст. № 7 (перші класи). Загальна кількість учасників педагогічного експерименту 69 учнів.

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновок, список використаної літератури з 62 найменування, додатки.

Повний обсяг магістерської роботи становить 156 сторінки. Робота містить 3 таблиці та 9 рисунків.

РОЗДІЛІ.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ.

1.1. Теоретичні підходи до проблеми адаптації дітей до школи

Сучасні вимоги до нової української школи потребують і нового підходу вчителя: освітньо-виховний процес з традиційного, орієнтованого на розвиток пізнавальних функцій, дедалі зміщується в сторону особистісно-орієнтованого навчання. І тому проблема адаптації шестирічок до навчання стала стояти більш гостро, переставши бути другорядною. Одночасно виникає питання підходів в діяльності класовода і практичної діяльності психолога в адаптаційний період школярів.

Сьогодні перед педагогічною громадськістю стоїть проблема забезпечення ефективної адаптації дитини до навчання у школі, оскільки її успішність багато в чому залежатиме від того, наскільки вдалим буде перший період шкільного життя. Актуальність цієї проблеми обумовлена орієнтацією на особистість школяра та фіксацією потреби соціально адаптованих учнів. Виховання та навчання особистості першокласника у початковій школі є складовою частиною всієї системи освіти.

У загальноосвітній практиці не завжди вдало поєднується ранній початок навчання, збільшення обсягу інформації, підвищення вимог, творча активність дітей з можливостями збереження та зміцнення здоров'я, налагодження взаємовідносин з однолітками та вчителем. [1, с.4-5]

Актуальність цієї теми визначається потребою у створенні необхідних умов для полегшення процесу адаптації першокласників до процесу навчання. Що ж таке адаптація в її широкому значенні? Перш ніж розглядати

проблеми адаптації першокласників до процесу навчання, визначимо саме поняття «адаптація».[2, с.270]

Адаптація – термін, що має кілька різних значень:

- Поступове пристосування фізіологічних процесів, які відбуваються в органі чуття людини до фізичних впливів на них в даний момент часу, наприклад: очі людини до яскравості світла, вуха до гучності звуку.

- Пристосування психології та поведінки людини як особистості до соціальних умов, у яких він на даний момент часу знаходиться.

Феномен адаптації людини в суспільстві пов'язаний з новою роллю, оволодіння новим видом діяльності, зміною його соціального оточення. Аналіз робіт авторів Л.С. Виготського, Б.Г. Ананьєва, Д.М. Узнадзе, А.Л. Ухтомського та ін. показав, що процес адаптації у теоретичному осмисленні має чотири види:

- Фізіологічна (взаємодія різних систем організму);
- Біологічна (зміна у функціях органів та обміні речовин відповідно до життєвого значення впливів);
- Психологічна (пристосування людини до умов, завданням на рівні психічних станів, властивостей, процесів);
- Соціально-психологічна (пристосування до взаємин у новому колективі).

Для того, щоб адаптація пройшла успішно і не зникло бажання навчатися, малюк має бути готовий до школи. Які ж ознаки вказують на готовність дитини до навчання?

Ми визначили вісім ознак готовності дитини до школи:

- У дитини добре розвинені психічні процеси: пам'ять, увага, мислення;
- Дитина легко встановлює контакт з оточуючими;
- Дитина має сформовані навички самообслуговування;

- У дитини хороший словниковий запас;
- У дитини добре розвинена дрібна моторика
- Дитина вміє дотримуватися встановлених правил;
- У дитини сформоване позитивне ставлення до школи і навчання;
- Дитина добре фізично розвинена, активна.

Із досліджень Г.М.Чуткіної нам відомо три рівні соціально – психологічної адаптації до школи.[3, с.17]

1. Високий рівень адаптації

Високий рівень адаптації характеризується адаптацією першокласників протягом першої чверті навчання у школі. Діти з високим рівнем адаптації порівняно швидко освоюються в школі, вливаються у новий колектив, знаходять нових друзів. У них переважає гарний настрій, вони доброзичливі, спокійні та сумлінні. Без видимої напруги виконують усі вимоги педагога. Позитивно ставляться до школи, навчальний матеріал засвоюють легко, старанно, уважно слухають пояснення та вказівки вчителя, займають у класі сприятливий статусний стан. Іноді у них усе ж є складності або у відносинах з педагогом, або в контактах з дітьми, так як їм ще важко виконувати всі вимоги та правила. Але до кінця першої чверті труднощі, як правило, долаються, і першокласник повністю освоюється і з новими вимогами школи, і з новим статусом учня, та з новим розпорядком дня.

2. Середній рівень адаптації – діти проходять триваліший період адаптації. Період невідповідності їхньої поведінки шкільним вимогам затягується. Молодші школярі зазнають труднощів у нових ситуаціях навчання, у спілкуванні з педагогом та однокласниками. На уроках діти можуть відволікатися на сторонні речі чи навіть вести ігрову діяльність, з'ясовувати стосунки із сусідом по парті. На зауваження педагога вони не реагують чи реагують образами та сльозами. Як правило, такі першокласники мають труднощі у вивченні навчальної програми, лише до кінця другої чверті реакції цих дітей стають адекватними щодо вимог педагога та школи загалом.

3. Низький рівень адаптації переважає у першокласників, у яких соціально-психологічна адаптація пов'язана із суттєвими труднощами. Учні негативно чи індіферентно ставляться до школи, часто скаржаться на стан здоров'я. Спостерігаються порушення дисципліни, домінує поганий настрій, навчальний матеріал засвоюється фрагментарно. Самостійна робота дається важко, їм необхідний постійний контроль. Зберігають увагу та працездатність при тривалих паузах для відпочинку, пасивні, близьких друзів немає. У таких дітей відзначаються різкі прояви негативних емоцій та негативні форми поведінки. Саме на таких дітей найчастіше скаржаться педагоги: вони «заважають» працювати у класі.

Дитина вважається адаптованою тоді, коли вона повністю пристосована до повноцінного розвитку свого фізичного, особистісного та інших потенціалів у цій йому новому шкільному середовищі. Багато в чому успішна адаптація залежить від наявності у молодших школярів адекватної самооцінки, та як вона полегшує процес адаптації до шкільного навчання, тоді як завищена чи занижена самооцінка, навпаки, ускладнює його. Важливим показником задоволеності першокласника перебуванням у школі є його емоційний стан, тісно пов'язаний з ефективністю навчальної діяльності. Він надає вплив на успішність соціальних контактів, засвоєння шкільних норм та правил поведінки і, зрештою, на сформованість «внутрішньої позиції школяра» [4, с.368]

Керуючись досвідом навчальних закладів можна умовно виділити три рівні протікання процесу адаптації першокласників:

- стихійна адаптація;
- частково організована адаптація;
- організована адаптація.

Дослідження свідчать про те, що сприятливий психологічний клімат в класі, ігрові методи навчання - підвищують розумову активність дітей, стабілізують їхній душевний стан. Психологічну підтримку важливо поєднувати зі сприятливим педагогічним кліматом, з продуманим режимом

дня, ретельно нормованими розумовими й емоційними навантаженнями. [5, с.176]

Як показує шкільна практика, зазначені вище поняття часто використовувалися для того, щоб розділити дітей у різні класи. На нашу думку, необхідно використовувати ці знання, виявляючи під час діагностування позитивні риси особистості дітей, без поділу їх на класи, і шляхом психолого - педагогічної підтримки допомогти першокласникам адаптуватися до навчання, розвивати у них упевненість у власних творчих та інших можливостях. [6, с.416]

Л. Виготський вважав, що дитина виховує себе сама. Дорослі лише створюють умови, особливий навчально – виховний простір, в якому у дитини формується ставлення до себе і людей, бажання дізнатися про нове. Від того, наскільки педагог враховує фізіологічні та соціально - психологічні труднощі дітей 6 – 7 років, як організовує психолого - педагогічну підтримку, залежатиме ефективність створеного для першокласників освітнього середовища. [7, с.251]

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що основними критеріями адаптованого молодшого школяра є: уміння знаходити контакт і підтримувати його як з однолітками, так і з дорослими; адекватне сприйняття шкільних вимог та правил; позитивне ставлення до школи; прояв самостійності та творчого початку під час виконання навчальних та інших доручень.

Основу пропонованого підходу до аналізу труднощів, що виникають у 6 – річних дітей на початку систематичного навчання, складає цілісний облік індивідуальної ситуації психічного розвитку дитини. Під ситуацією розуміється єдність відносин дитини з дорослим (вчителем) і до пропонованих з боку дорослого завдань. Можливо, варіанти представленості для дитини дорослого і завдання, тобто різні типи ситуацій, істотно обумовлюють поведінку дитини на уроках, сприятливість до того або іншого

змісту і т.п. і можуть служити підставою для психологічно - осмисленої типологізації самих дітей. [8, с. 42 - 44]

Учбова ситуація

Це така особлива одиниця навчального процесу, у якій діти за допомогою вчителя:

- виявляють предмет своєї дії;
- досліджують його, здійснюючи різноманітні навчальні дії;
- перетворюють його, наприклад, переформулюють, або пропонують свій опис і т.д.;
- частково – запам'ятовують.
- Практична ситуація, де немає відповідного обставинам рішення.

Наприклад, отримані факти парадоксальні або містять недостатню кількість даних для ухвалення однозначного рішення.

- Навчальна ситуація – навчальне завдання, що організує пошукову активність учнів, що передбачає освоєння необхідних універсальних навчальних процесів.

- Навчальна ситуація постає як особлива структурна одиниця навчальної діяльності, містить її повний замкнутий цикл.

- Мета учбової ситуації полягає у створенні такого середовища, яке б дозволило учням творчо реалізувати себе та отримати власну продукцію певної якості.

Види учбових ситуацій:

- Навчальна ситуація цілепокладання
- Навчальна ситуація планування
- Проблемна ситуація та її вирішення
- Навчальна ситуація моделювання
- Навчальна ситуація спостереження
- Навчальна ситуація навчання самоконтролю та самооцінці
- Навчальна ситуація рефлексії

- Навчальна ситуація формування ціннісного ставлення до подій, явищ
Дошкільна (ігрова) ситуація

Ігрова ситуація визначається абсолютно іншими компонентами: - «дитина – партнер – гра» - і відповідно неспецифічна для школи. Дитина не приймає позиції учня, не бачить в дорослому вчителя – носія соціальних зразків. Учбовий зміст ігнорується, матеріал учбових завдань перетворюється на ігровий. Дитина не вступає у учбові відносини з дорослими, ігнорує шкільні встановлення, норми шкільної поведінки. Оскільки вчитель і учбовий зміст не можуть бути включені в ігрову ситуацію, дитина або грає з ідеальним партнером, або знаходить в класі такого ж, як він, дошкільника.

Мотивація у дітей дошкільного типу переважно ігрова, внутрішня позиція при загальному позитивному відношенні до школи ще « дошкільна» (дитина прагне зберегти дошкільний спосіб життя).[9, с. 48 - 458]

Псевдоучбова ситуація

У псевдоучбовій ситуації навчальне завдання приймається формально: дитина займає позицію підлеглого, а дорослому відводить роль командира. Джерелом такої ситуації може стати звична для дитини дошкільна система відносин з дорослими (батьками) або наявність надміру авторитарного вчителя у дітей дошкільного або псевдо-навчального типу. Псевдо-навчальна ситуація непродуктивна. Якщо на перших заняттях, коли багато уваги приділяється формальним вимогам (як сидіти, як тримати ручку і т.п.) дитині вдається досягти успіхів, то з ускладненням змісту навчання позиція виконавця стає все більш неприйнятною. Різко падають шкільні успіхи.[10, с. 60]

Такі діти на перший погляд здаються найвідповідальнішими у класі. Вони з ентузіазмом виконують будь-які доручення вчителя, швидко засвоюють зовнішні вимоги та регламент шкільного життя. Добре справляються з легкими завданнями. Але коли завдання ускладнюються, потрібна самостійна інтелектуальна активність, вони не справляються. Причиною цього є те, що дитина не готова аналізувати зміст

завдання, вона прагне копіювати лише готові зразки. Від допомоги учителя відмовляється. Цей тип ситуації обумовлений звичною системою відносин дитини: він готовий бачити в дорослому командира, а на себе, бере роль виконавця. Корекція цього типу пов'язана із зміною звичної ситуації навчання: введення змістовної оцінки, творчих завдань, ігрових методів, групових форм навчання.[11, с. 190]

Комунікативна ситуація

Дитина прагне перетворити вчителя на свого співрозмовника, всіляко привертаючи його увагу. Дитина готова продовжити ситуацію спілкування, може ревнувати до інших дітей. Зазвичай така ситуація складається у дітей, схильних до демонстративності, з дефіцитом уваги з боку батьків. У них, як правило, не сформоване ігрове спілкування з однолітками. Вчителю необхідно утриматися від осуду, заохочувати самостійність, хвалити в тих ситуаціях, коли вони не вимагає уваги вчителя. Батькам такої дитини можна рекомендувати знайти відповідний тип позашкільної діяльності для реалізації демонстративності.

Отже, труднощі, що виникають у 6 – річних дітей на початку навчання їх у школі, складність адаптації до умов шкільного навчання зумовлені, передусім, тривалою перебудовою дитячої психіки, бо це діти, які за своїм віком перебувають на межі вікових періодів – дошкільня і молодшого шкільного віку.[12, с.23-26]

1.2. Фізіологічні і психічні аспекти соціальної адаптації дитини до школи

Здоров'я учнів є одним з основних критеріїв курсу адаптації. У шкільному віці значні зміни відбуваються в усіх органах і тканинах організму: формуються всі вигини хребта - шийний, грудний і поперековий. Однак окостеніння скелета не закінчилося, звідси його висока гнучкість і рухливість, які відкривають великі можливості для правильного фізичного

виховання і багатьох видів спорту і приховані негативні наслідки (при відсутності нормальних умов фізичного розвитку). У молодших школярів сильно зміцнюються м'язи, збільшується їх об'єм, збільшується загальна сила м'язів. При цьому великі м'язи розвиваються раніше, ніж маленькі. Тому дітям важче справлятися з дрібними рухами, які потребують точності. Окостеніння фаланг зап'ястя закінчується до дев'яти-одинадцяти років, а зап'ястя - до десяти-дванадцяти років. Враховуючи цей факт, стає зрозумілим, чому молодшому школяреві часто важко справлятися з письмовими завданнями. Його рука швидко втомлюється, він не може довго писати дуже швидко. Немає необхідності обтяжувати молодших школярів, особливо першокласників 2 класу, письмовими завданнями. У молодших школярів серцевий м'яз інтенсивно росте і добре кровопостачання. Завдяки великому діаметру сонних артерій мозок отримує достатню кількість крові, що є важливою умовою його працездатності. Після семи років вага мозку значно збільшується. Особливо вони збільшують лобові частки мозку, які відіграють важливу роль у формуванні вищих психічних функцій. Змінюється співвідношення процесів збудження і гальмування. Загальмованість (основа стриманості, самоконтролю, вольової поведінки) стає більш помітною, ніж у дошкільнят. Проте схильність до збудження все ще дуже висока, звідси й тривожність молодших школярів. Свідома і розсудлива дисципліна, систематичні вимоги дорослих є необхідними зовнішніми умовами для формування у дитини взаємозв'язку між процесами збудження і гальмування.[13, с.184]

Таким чином, у молодшому шкільному віці відбувається значне зміцнення скелетно-м'язової системи, відносно стійкою стає серцево-судинна діяльність, більшої рівноваги набувають процеси нервового збудження та гальмування.

Усе це створює придатний фон для навчальної діяльності, що вимагає від дитини не тільки значної розумової напруженості, а й гарної фізичної стійкості.

Виділяють три основних етапи адаптації.

Перший етап адаптації зветься «Орієнтовний». Дитина приглядатиметься до нових умов, вивчає обстановку, межі, норми тощо. Це дається йому досить складно. Дитина часто напружена: і фізично, і психологічно. Реакції можуть бути яскраво обарвлені та навпаки. Триває етап, найчастіше, близько двох-трьох тижнів.

Другий етап – етап «Нестійкої адаптації»

Назва говорить сама за себе: дитина починає пристосовуватися. Він вже близький до пошуку оптимальної поведінки у запропонованих умовах. У маленькій голові вишиковуються схеми поведінки – це дає можливість організму витратити менше сил, ніж першому етапі. Реакції вже менш емоційно забарвлені.

Тривалість: близько двох-трьох тижнів.

Третій етап адаптації – «Щодо стійкої адаптації»

На цьому етапі у дитини з'являється впевненість у вибраних формах поведінки, вони стають стійкими; відбувається остаточна оцінка поняття «я – школяр, і що це означає»... Триває останній етап від п'яти-шести тижнів до року. [14, с.27-31]

Адаптація загалом триває від двох до шести місяців залежно від індивідуальних особливостей першокласника. Організму дитини дуже важко перебудуватись на шкільне життя. За деякими дослідженнями 60% дітей до кінця першої чверті худнуть! У багатьох відзначається зниження артеріального тиску (що є ознакою втоми), а в деяких - значне його підвищення (ознака сьогоденної перевтоми). У багатьох першокласників батьки спостерігають головний біль, втому, поганий сон, зниження апетиту, лікарі відзначають появу шумів у серці, порушення нервово-психічного здоров'я та інші нездужання.

Саме протягом першої чверті кількість учнів, які мають нервово-психічні відхилення, зростає приблизно на 14-16%, а до кінця навчального року кількість таких дітей збільшується приблизно на 20%. Тривалість усіх

трьох фаз адаптації 5-6 тижнів, причому найбільш складним є період між першим і четвертим тижнем.

Що станеться з організмом дитини в перший день навчання? М.М. Безруких, С.П. Єфімова вказувала на те, що, перш за все, рівень працездатності низький і нестійкий, а тиск на серцево-судинну систему і симпатичну систему надниркових залоз дуже високий. Лише через 5-6 тижнів працездатність буде стабільною, щоб забезпечити тиск основної системи організму життєдіяльності людини, тобто відносно стійку адаптацію до всього комплексу навантажень, пов'язаних з тренуванням. Особливу увагу дослідники М. М. Безруких та С. П. Єфімов приділили залежності від здоров'я в процесі адаптації до школи, адаптація до нових умов життя відбуватиметься по-різному.[15, с.464].

Велике значення мають такі фактори, як особливості перебування дитини в школі те, наскільки кардинально відрізняються звичайний для неї режим від шкільного. Безумовно, першокласники, які відвідували раніше дитячий садок, значно легше адаптуються до школи, ніж “домашні”, які не звикли до тривалого перебування в дитячому колективі й режиму дошкільного закладу.

Одним із головних критеріїв, що характеризують перебіг адаптації до систематичного навчання, є стан здоров'я дитини і зміна його показників під впливом навчального навантаження. Існують показники, за якими вчитель і батьки можуть визначити порушення стану здоров'я. Одним із важливих показників, який легко контролюється, є маса тіла. Ще один дуже інформативний показник артеріальний тиск. Режим навчальних занять і ступінь навчального навантаження насамперед впливає на стан нервової системи дітей. У дітей із певними порушеннями нервово-психічної системи дуже важко проходить адаптація до школи. Практика показує, що протягом першого півріччя погіршення нервово психічного стану дітей більш виражена, тому варто звертати увагу на будь-яке порушення поведінки

школяра – роздратованість, надмірну збудженість, в’ялість, апатію. Такі діти потребують особливої уваги, індивідуального підходу. [16, с.334].

Успішна адаптація до шкільного життя залежить і від рівня готовності дитини до навчання в першому класі, сформованості основних передумов навчальної діяльності. Чим краще готовий організм дитини до всіх змін, пов’язаних із початком навчання в школі, труднощів, яких не уникнути, тим легше вона їх подолає, тим спокійнішим буде процес пристосування до школи. Практика показує, що у дітей, не готових до систематичного навчання, набагато важче і триваліше проходить адаптація, пристосовування до школи. Тобто, фактично “неготові” діти – це контингент ризику мати найбільші труднощі, ризику невстигання, ризику поглиблення вже наявних відхилень в стані здоров’я або захворюти від надмірних навантажень і перевтомлення.

Саме тому такі діти вимагають особливого підходу і особливої уваги вчителя і тому так важливо визначити рівень готовності до школи ще до початку навчання. Як показують багаторічні дослідження цієї проблеми готовність дитини визначається її фізичним і психічним розвитком, станом здоров’я, розумовим і особистісним розвитком, тобто велике значення має весь комплекс факторів [17, с.416]

Фізична готовність дитини до навчання - це стан здоров’я, необхідний ступінь розвитку рухових навичок та якостей, фізична та розумова працездатність. Показники фізичної готовності дитини до навчання наведені в Рис. 1.2.

Рис. 1.2. Показники фізичної готовності дітей до навчання

Процес переходу дитини з дитячого садка до школи є достатньо важким етапом у його житті, що вимагає напруги фізіологічних систем організму, емоційно-вольової сфери. Щоб цей період був для його менш болючим, його потрібно завчасно готувати до школи. Важливо, щоб до цього моменту дитина мала не тільки певну сумою знань та умінь, але й мала гарне фізичне та психічне здоров'я. Досягнення позитивних результатів у вихованні здорової дитини може бути зазначено у тому випадку, якщо за час перебування її в дитячому садку здійснюватиметься цілеспрямована робота з формування фізичної культури та культури здоров'я. [18, с.12-13]

Соціальна підготовленість до навчання.

Шкільне життя залучає участь дитини в різних спільнотах, введення в різні контакти, зв'язки та стосунки та підтримка їх. У першу чергу, це співдружність класу. Дитина повинна бути готова до того, що не зможе більше слідувати своїм бажанням і поштовхам, незалежно від того, чи заважає він своєю поведінкою іншим дітям або вчителю. Від взаємин у

суспільстві великою мірою залежить, як зможе успішно приймати і переробляти навчальний досвід, тобто. отримувати з нього користь для свого покращення.

Соціальна готовність –це володіння вміннями та навичками необхідними дитині для співіснування у колективі.

- Вміння влитися в колектив, ухваливши його правила та закони.
- Вміння співвідносити свої бажання та інтереси з потребами та інтересами інших членів колективу;
- Вміння налагоджувати стосунки із дорослими. Майбутній учень не повинен боятися відповідати на запитання вчителя, самому ставити питання, якщо щось не зрозуміло, вміти попросити про допомогу, висловити свою точку зору

Психологічна готовність до навчання.

Вона передбачає готовність до розумового, мотиваційного, емоційного та соціального. Проаналізуємо компоненти психологічного потенціалу, оскільки рівень її розвитку визначає успішну адаптацію дитини до школи, її успіхи у навчанні

Інтелектуальна готовність до навчання - це необхідний ступінь становлення деяких пізнавальних процесів. Чи готова дитина до школи саме з в цьому аспекті аналізуючи певні блоки. Першокласнику потрібен певний багаж знань про навколишній світ: про предмети що оточують, їх властивості, людей, їх трудову діяльність, інші моменти суспільного життя, норми моралі. Наявність цих знань важлива, але важлива і якість – наскільки це правильно, як собі це уявляє дитина, спираючись на дошкільний досвід. Мислення в цей період – є невід’ємною частиною інтелектуальної готовності, і заключається у вмінні дитини здійснювати операції аналізу, синтезу, протиставляти, узагальнювати. При цьому важлива якість знань, а не їх кількість. [19, с.176]

Мотиваційна готовність - Мотиваційна підготовленість – одна з основних сторін психологічної готовності дитини до навчання у школі.

Мотив – це внутрішнє бажання бути активним. Сюди відносимо – інтереси дитини, потреби, уявлення про норми поведінки тощо. Спусковим механізмом мотиваційної готовності є сам мотив, що включає бажання бути активним.

Мотиви готовності до навчання у школі – це внутрішні та зовнішні чинники, що мотивують до засвоєння нових знань, і є ключовим фактором формування мотиву. Навчальний мотив, як розуміння того, що навчання необхідне для отримання якісних знань -відсутній.

Класифікація мотивів:

1. Соціальні мотиви, означають розуміння суспільної значущості та необхідності вчитись, прагнення до соціалізації. «Я хочу до школи, тому що всі діти мають навчатися, це потрібно та важливо».

2. Навчально-пізнавальні мотиви відображають інтерес до нових знань, бажання навчитися чогось нового. «Я хочу до школи, тому що там можна багато чого навчитися, дізнатися про нове».

3. Оціночні мотиви містять прагнення дитини отримати високу оцінку дорослого, його схвалення. «Я хочу до школи, бо отримуватиму п'ятірки».

4. Позиційні мотиви відображають інтерес до зовнішньої атрибутики та позиції школяра. «Я хочу до школи, бо там всі більші, а в дитячий садок ходять маленькі». Або «Я хочу до школи, бо мені куплять новий портфель, пенал, шкільний одяг».

5. Зовнішні мотиви, які не виражають бажання самої дитини. «Я піду до школи, бо так мама сказала».

6. Ігрові мотиви, які неадекватно переносяться дитиною у нову провідну діяльність – навчальну. «Я хочу до школи, тому що там можна весело грати з друзями».[20, с.180]

Кожен із мотивів присутній у шестирічки, та ступінь їхньої виразності суворо індивідуальна. Навчально-пізнавальні, соціальні, оціночні мотиви впливають на шкільну успішність позитивно, а от ігровий мотив негативно впливає на засвоєння знань у школі. Позиційний та зовнішній мотиви на

успішність впливають незначним чином. Слід зазначити, що зовнішні та ігрові мотиви можуть впливати на поведінку дітей у ситуації навчання.

Оцінювати мотиви у дошкільника складно, бо йому ще важко дати об'єктивну відповідь, чи хоче він вчитися, чому хоче чи не хоче. Але його мотиви можна легко визначити, спостерігаючи за дитиною у звичній ситуації. [21, с.60]

Формування мотивів навчання та ставлення до школи – одне з важливих завдань дошкільної освіти та сім'ї. Діяльність в цьому напрямку можна спланувати таким чином:

1. формувати правильні уявлення про школу та вчення;
2. формувати позитивне емоційне ставлення до навчання, школи;
3. формувати елементарний досвід навчальної діяльності.

Для цього використовуються різні форми та методи, наприклад, екскурсії до школи, бесіди про школу, читання оповідань, заучування віршів про шкільне життя, шкільні предмети, розгляд картинок, фотографій, малювання школи, гра в школу, зустрічі з випускниками, перегляди та обговорення фільмів та ін. Матеріал необхідно підбирати так, щоб показати дітям різні сторони шкільного життя: радість дітей, що йдуть до школи, важливість знань, уроки, шкільна дружба, взаємодопомога, правила поведінки. Важливо показати образ доброго та поганого учня, дати уявлення про правильну та неправильну поведінку. Корисно використати гумор – такі тексти, картинки краще запам'ятовуються дітям. У сюжети ігор про школу корисно вводити образ Незнайка, який не вміє вчитися, не знає правил поведінки, але його можна навчити. [22, с.153]

Вирішальну роль формуванні навчальних мотивів грає сім'я, оскільки у ній закладаються потреби та інтереси людини з раннього дитинства. Тому батькам потрібно:

- Формувати інтерес до нових знань через пошук інформації у книгах, енциклопедіях, довідниках тощо.

- Показувати суспільну значущість вчення на власних прикладах у найближчому оточенні.

- Навчити дитину підкоряти своє «хочу» слову «треба».
- Навчити працювати, доводити розпочату справу до кінця.
- Навчити порівнювати результат із зразком.
- Навчити виправляти свої помилки (помилка – це не страшно, її можна виправити, але наступного разу намагатися не допускати помилок).

- Виховувати прагнення успіху (якщо багато разів зробиш, то навчишся).

- Формувати адекватну самооцінку (хвалити за хорошу роботу, якщо є помилки – не чекай на похвалу, на похвалу потрібно заслужити).[23, с.166]

Основа мотиваційної готовності формується в сім'ї, у повсякденному її житті, у відношенні дорослих до своєї соціальної ролі батьків, трудівників, членів суспільства, громадян своєї країни.

Емоційно-вольова готовність до школи - це здатність дитини керувати своєю поведінкою та емоціями.

Дітей, у яких ця сфера не сформована, помітно одразу:

- вони не можуть контролювати свої емоції;
- Практично відразу впадають в істерику: падають на підлогу і голосно кричать, розкидають речі, можуть вдарити того, хто «підвернеться під гарячу руку»;

- не вміють програвати;
- не вміють поступатися;

їм властива емоційна лабільність - це такий стан нервової системи, що супроводжується різкими та частими змінами настрою;

- будь-яка заборона викликає вкрай бурхливу та часто агресивну реакцію;

- вони можуть виконувати завдання, потребують зосередження;
- Часто кидають все на «півшляху», особливо, якщо не виходить.

Працювати з такими станами можна і потрібно, але корекція, як правило, тривала.

Як працювати з емоційно-вольовою сферою:

1. Дотримуватись режиму дня. Діти емоційний стан дуже залежить від фізичного самопочуття. Якщо дитина не доспала, то нервова система моментально негативно на це реагує, як правило, посилюються.

2. Не допускати емоційних навантажень дитини, особливо у другій половині дня.

3. Розвивати емоційну та комунікативну сфери дитини.

4. Скинути зайву напругу дитині допоможуть ігри з водою, піском, тестом, з різними крупами.

5. Обов'язково навчаємо дитину навичкам саморегуляції та самоконтролю.

Соціальна готовність дитини до школи є частиною загальної готовності до навчання. У дошкільному віці у дітей активно розвиваються пізнавальні процеси, що стане основою їхньої інтелектуальної підготовки до школи. Також розвиваються особистісні якості та самосвідомість, з урахуванням яких формується особистісна готовність до систематичного навчання за умов школи. Такою ж важливою є складова, пов'язана із соціальними змінами, неминучими під час вступу до першого класу. Дошкільнику належить зробити крок на новий щабель суспільних відносин і освоїти роль учня. [24, с.148]

Це значні зміни, оскільки провідна діяльність змінюється з ігрової на навчальну. Зміна провідної діяльності супроводжується перебудовою спілкування як із дорослими, і однолітками.

Основними сторонами психологічної готовності до школи за дослідженням Кравцових є: ставлення до дорослого, ставлення до ровесника, ставлення до самого себе. Слід зазначити, що довільність у спілкуванні з дорослими необхідна дітям для успішної реалізації навчальної діяльності, нормальної адаптації до школи. Розвиток певного рівня спілкування з

ровесниками має для дитини не менш важливе значення для подальшого учіння, ніж розвиток довірливості у спілкуванні із дорослими. По-перше, певний рівень розвитку спілкування дитини з ровесниками дає їй можливість адекватно діяти в умовах колективної діяльності. По-друге, спілкування з ровесниками дуже тісно пов'язане з розвитком навчальних дій. [25]

Дослідники такої проблеми готовності дитини до навчання в школі, вважають за необхідне проводити своєчасну діагностику психологічної готовності школяра як один із головних видів профілактики можливих труднощів в адаптації до школи, в навчанні і розвитку. Адже шкільна дезадаптація настає або у випадку психічного недорозвинення дитини, або за наявності таких індивідуальних особливостей, які заважають учню нормально спілкуватися і розвиватися в школі. Звідси зрозуміло, що діагностика розвитку дитини необхідна для здійснення профілактики шкільної дезадаптації.

Таким чином, діагностика готовності дитини до навчання в школі є одним із головних видів профілактики можливих труднощів в адаптації до школи в навчанні й розвитку. У дітей із низьким рівнем готовності до навчання набагато важче і триваліше проходить період адаптації, пристосування до школи, у них набагато частіше проявляються різні труднощі навчання.

Не менш важливим є *вплив стилю педагогічного спілкування на психологічну адаптацію дитини.* [26, с.352]

Зверніть увагу на класифікацію стилів спілкування вчителя з учнями, що не сприяють адаптації до школи. Її пропонує болгарський вчений Н. Шипковенський:

- авторитарно-демократичний (учитель «Диктує» вимоги, не стимулює ініціативу і самостійність вихованців);
- зневажливе ставлення до дітей (учням дають грубі, образливі характеристики, вселяється безнадія);

- скандальний (характеризується тим, що вчитель нестриманий, підвищує голос до крику; голосно робить зауваження; не часто хвалить дітей; акцентує увагу на вадах);

- непослідовний (характеризується тим, що у вчителя ставлення до дітей неоднакове: має «Мазунчиків» і учнів, яких не любить).[27, с.256]

Усі названі стилі спілкування негативно впливають на емоційний стан дітей. І передусім тоді, коли учні переживають деякі труднощі в навчанні.

Результати досліджень особливостей адаптації першокласників (О.А. Головка, Б.М. Головка) показали пряму залежність між стилем спілкування вчителя з дітьми і особливостями адаптації. У тих вчителів, з активно-позитивним стилем взаємин (тепле, чуйне, материнське ставлення до кожного малюка) адаптація, як правило, за винятком хворобливих дітей проходила успішно (1-1,5 місяці). У таких класах між дітьми створювалися добрі взаємини; першокласники з бажанням ходили до школи. Зауваження щодо поведінки дітей бували, проте вчені намагалися апелювати до позитивних якостей вихованців. Учителі намагалися найкраще виявити індивідуальні особливості дітей уже в перші місяці навчання. щоб спираючись на них, допомогти учням адаптуватися до школи і вимог. Нажаль, окрім активно позитивного стилю взаємин, були зафіксовані й небажані: авторитарно-диктаторський, скандальний, непослідовний, зневажливий. Тоді адаптація проходила складніше, у багатьох випадках відбувалася дезадаптація. Дітям за таких умов важко було справлятися із завданням, бо їх сварили і вони переживали негативні емоції. У відповідь в учнів спостерігалася реакція тривоги і невпевненості.[28, с.368]

Помилки у спілкуванні педагога зі школярами призводили до негативних проявів у поведінці дітей. Під впливом постійної авторитарності вчителя, зосередження його уваги лише на недоліках дітей, в останніх формується боязливо негативне ставлення до людей. Нездоровий клімат спілкування призводить до значних проблем у морально-емоційному розвитку дітей. негативно впливає на загальну спрямованість особистості

виховання призводить до створення різних варіантів дезадаптації та некомпетентних позицій у спілкуванні, не сприяє формуванню таких важливих компонентів взаємин, як співпереживання, взаєморозуміння, контактність, чуйність.

Таким чином, *авторитарно-диктаторський*, зневажливий стилі спілкування вчителя з вихованцями взагалі неприпустимі, оскільки вони найнегативніше впливають на формування особистості. Тільки за умов активно-позитивного впливу вчителя на дітей у них формується впевненість у собі і в своїх можливостях, надійність і захищеність, уміння легко налагоджувати взаємини з ровесниками, слухати інших, бачити позитивні риси та вади, як свої, так і товаришів. Це вказує на те, що дитина входить у ритм шкільного життя без психологічних перевантажень, нервувань, тобто вона позитивно спрямована на все, що вимагає від неї школа.

Т.С. Проскура, вивчаючи особливості стилю спілкування педагога з першокласниками, говорить про психологічну підготовленість учителя до роботи з ними. Вона зазначає, що вчитель у своїй роботі повинен тримати орієнтир на доцільний стиль взаємин з учнями, допомагати дитині успішно адаптуватися до шкільного життя. [29, с.199]

У початковій ланці легше, ніж у наступних ланках, вдається «впроваджувати» стиль жорсткої дисципліни, або імперативний, авторитарний. Учитель одразу ж висуває низку вимог, підпорядкування яким з боку дітей та їхніх батьків має бути основною умовою, що забезпечить позитивне або негативне ставлення до того чи іншого учня. Тобто сувора дисципліна об'єктивується як основна мета навчально-виховного процесу. За такого стилю спілкування у дітей формується почуття незахищеності, тривожності, невпевненості. Позиція учителя не дає їм можливості зблизитися з ним, взаємини втрачають довірчий характер, доброзичливість. Такий стиль роз'єднує і самих дітей, не сприяє процесу успішної адаптації до школи.

У практиці шкільних стосунків учителя з учнями набагато рідший ніж *авторитарний*, спостерігається *ліберальний*, або так званий анти авторитарний, стиль спілкування. Це стиль байдужості. За такого стилю атмосфера в класі, на уроках, перервах під час різних режимних моментів стає некерованою. Зовнішня нетерплячість учителя, яка може виявитися простою беспорядністю, страхом перед дітьми або байдужістю, не забезпечує виховання у них організованості, усвідомлення вимог навчальної діяльності, оволодіння нормативами поведінки, переживання задоволення від успішного виконання своїх обов'язків – не сприяє успішності адаптації дитини до шкільного життя. [30]

Учитель повинен віддавати перевагу гуманістичним, демократичним засадам управління освітніми процесами, оскільки вони повною мірою забезпечують успішний перебіг процесу адаптації. Завдяки демократичному стилю спілкування створюються умови для різноманітного та повноцінного розвитку особистості. Формування оптимістичного Я-образу на високих духовних засадах. Діти, виховані в демократичному стилі, вчать вибирати найбільш прийнятні, цікаві форми завдань, зручні для себе та інших. І саме під керівництвом демократичного стилю в учнів розвивається почуття відповідальності, прагнення до благородної моральної поведінки в школі та поза нею.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу та вивчення педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми можна зробити висновок, що проявами дезадаптації в початковий період навчання є:

- швидка стомлюваність, спад працездатності на кінець дня, тижня;
- підвищена тривожність, плаксивість;
- неадекватна поведінка;
- невміння будувати стосунки з дітьми та дорослими;
- неспішність у навчанні.

Шкільна дезадаптація проявляється у таких формах:

- непристосованість до предметної сторони діяльності;

- нездатність керувати своєю поведінкою;
- нездатність прийняти тем шкільного життя;
- шкільний невроз, або «фобія школи»:[31, с.10]

Схема проявів і форми шкільної дезадаптації наведена в *Рис. 1.3.*

Рис. 1.3. Прояви дезадаптації в початковий період навчання

Аналіз проблеми дезадаптації дає можливість виділити також найважливіші чинники, що впливають на успішність процесі адаптації до школи:

- рівень готовності дитини до школи (фізичної, соціальної, психологічної);
- стан здоров'я;
- психологічні особливості (слабкий тип нервової системи, підвищена сенситивність, надмірна збудженість);
- особливості розвитку (несформованість емоційно-вольової сфери, слабка саморегуляція поведінки);

- неправильне виховання в сім'ї (егоцентричний тип виховання, несприйняття дитини, гіперсоціальне виховання, тривожно-підозріле);
- стиль спілкування вчителя з учнями (авторитарний, демократичний, ліберальний, скандальний, непослідовний тощо).[32, с. 267]

Практичне дослідження впливу зазначених чинників на процес адаптації учнів до школи є необхідною умовою розвитку продуктивної активності та творчої дитини. Вивчення цих показників відкриває можливості розробки стратегії індивідуалізації навально-виховної роботи з дітьми та психолого-педагогічних рекомендацій щодо подолання різних форм дезадаптації в молодших школярів. «Це є актуальним завданням сучасної школи, робота якої спрямована на гармонійне формування особистості, створення сприятливих умов для самореалізації кожної дитини».[32]

Одночасно із психофізіологічною адаптацією відбувається психологічна адаптація першокласника до школи. Дослідження Є.М. Олександрівської показали, що тільки у 56% дітей адекватна форма такої адаптації. Серед інших 30% - діти з нестійкою адаптацією, для яких характерна підвищена стомлюваність, захворюваність, порушення сну, схильність до страхів, 14% - діти з порушенням форм соціально-психологічної адаптації, яка виражається в низькому рівні, засвоєння навчальної програми, проблемах поведінки, труднощах у встановленні контактів з учителями і ровесниками. Цими дослідженнями встановлено, що труднощі адаптації дитини до школи обумовлені її особистісними властивостями. Виділено кілька особистісних типів, серед яких 35% дітей складають так званий гармонійний тип. Ці діти не відчують труднощів в навчанні, добре оволодівають програмою, прагнуть до високих результатів. У психологічному плані це інтелектуальні, товариські і впевнені в собі діти, з достатньо розвиненим самоконтролем.[33, с. 35-37]

На початковому етапі адаптації до школи велику роль відіграє саме відношення вчителя до учня. Основними показниками психологічної

адаптації дитини до школи є формування адекватної поведінки: встановлення контактів з учнями, з учителем; оволодіння навичками навчальної діяльності.

14% дітей у яких соціально-психологічна адаптація проходить зі зазначеними труднощами - не засвоюють навчальну програму, у них спостерігаються негативні форми поведінки, різкий прояв негативних емоцій. Саме на таких дітей частіше скаржаться вчителі, діти, батьки. Ці діти не усвідомлюють специфічної позиції вчителя і свій статус учня. Такі діти не готові до навчання в школі, вони не вміють на даному етапі свого розвитку зрозуміти умовність відносин учителя й учня.

Неправильна поведінка педагога, об'єктивні труднощі адаптації до школи призводять до виникнення шкільного стресу, а деякі і до неврозу, страхів. Як зазначає Р.В. Овчарова, «шкільний стрес» – це таке порушення психічного стану, яке призводить до різного погіршення стану здоров'я і не дає можливості учню успішно справлятися з навчальним навантаженням, нормально спілкуватися. Слід зазначити, що соціальна позиція школяра, яка накладає на нього почуття відповідальності, обов'язку, може спровокувати появу страху «бути не тим». Дитина боїться не встигнути, запізнитися. Зробити не так, не те, бути засудженою і показаною.[34, с. 208]

Джерело страху невідповідності – у несформованому у дитини вмінні оцінювати свої вчинки з точки зору моралі, яке лежить в основі почуття відповідальності, що формується. Адже молодший шкільний вік – це найбільш сприятливий період для його формування. Тому, якщо воно активно формується, то ймовірність виникнення страху невідповідності в цьому віці знижується.

Значна роль у формуванні самостійності належить сім'ї. Адже відсутність зовнішніх норм, обмежень є причиною виникнення дезадаптації до школи, яка проявляється у нездатності керувати своєю поведінкою. Діти відчувають труднощі адаптації в шкільному колективі і страх перед учителем. В основі цього страху лежить страх зробити помилку і бути осміяними.

Як зазначає Р.В. Овчарова, іноді страх перед школою викликаний відсутністю навичок спілкування, конфліктами з ровесниками, страхом проявів фізичної агресії з їх боку. Особливо це характерне для емоційно-чутливих, соціокультурно і педагогічно занедбаних дітей. У них часто виникає соціальна дезадаптація, яка вказує на відгородженість, ізольованість у шкільному колективі. Тому завдання учителя буде надання допомоги дитині в успішній адаптації в колективі ровесників. І тому, на адаптацію вихованців до школи і шкільних вимог, на їх емоційний стан, бажання вчитися впливає характер спілкування учителя з молодшими школярами. Особлива увага приділяється тим стилям, які не сприяють адаптації до школи, які впливають на емоційний стан дітей. І передусім тоді, коли учні переживають певні труднощі в навчанні.

Актуальним завданням сучасної школи є робота, яка спрямовує своє русло на гармонійне формування особистості, створення сприятливих умов для самореалізації кожної дитини. [35, с. 5-6]

1.3. Проблема дезадаптації дітей молодшого шкільного віку, форми проявлення і причини дезадаптації.

Пристосування організму означає його адаптацію до обставин довкілля. Визначення «адаптація» з'явилося в XIX столітті і застосовувалося насамперед основним чином у біології. Пізніше це визначення почали використовувати відносно різних проявів життєдіяльності організму людини, в тому числі і до суспільної поведінки. Першим цей термін запровадив Г. Алберт. Він використовувався в лікарській та психологічній літературі, що означало зміни сприйнятливості аналізаторів через вплив адаптації чутливих органів до дії збудників. [62]

Зокрема визначення адаптації першокласників до навчальної діяльності було описано у працях М.Р. Бітянова, А.Л. Венгер, І.В. Дубровіної, А.М. Прихожан, Є.Р. Слобідський та ін. Психічний розвиток у період

адаптації молодших школярів описані у роботах Л.І. Божович, І.В. Дубровиної, А.В. Запорожця, Д.І. Фельдштейна, Д.Б. Ельконіна та ін. [36]

Вищезгадане дає можливість зрозуміти, що визначення адаптації та дезадаптації найчастіше використовуються як у літературі з психології, так і у викладацьких працях.

На одному рівні з визначенням адаптованості застосовується протиставляється йому - дезадаптація. Це перешкода, невідповідність загально визнаним міркам, недотримання ролі, недостатнього ступеня чи повне порушення пристосування. Дезадаптація – будь яке порушення адаптації, пристосованості організму до постійно змінних та умов зовнішньої або внутрішнього середовища. Ступінь дезадаптації характеризується рівнем дезорганізації функціональних систем організму.

В даний час шкільну дезадаптацію (ШД) зараховують до однієї з найбільш значних суспільних проблем нашого часу. Реакція школи на цю кризу досі носить гіперкомпенсаторний характер у вигляді нарощування викладацьких старань у точці протидії, якою виступає учень. Множинні вивчення неуспішності дітей у школі відсутності властивостей прояву розумово-пізнавальної недостатності, порушення шкільної активності, які не мають чіткої клінічної окресленості, але найчастіше представляють період розвитку прикордонних нервово-психічних розладів, стали фундаментом з метою відокремлення порівняно незалежного предмета міждисциплінарних досліджень, що одержав найменування проблеми шкільної дезадаптації. [37]

Шкільна дезадаптація дітей передбачає непростий суспільно-індивідуальний прояв, і є результатом порушення взаємодії особистості учня та навколишнього середовища. Дане явище ми все частіше можемо спостерігати на сьогодні і говорити про те, що система дезадаптації учнів швидко наростає.

Найчастіше ШД розглядається через три основні типи проявів:

1) невдача у навчанні за програмою, що відповідає віку учня, що включає ознаки хронічної неуспішності, недостатності та уривчастості

загальноосвітньої інформації без системи знань та навчальних навичок (когнітивний компонент ШД);

2) регулярні зміни у вигляді порушень в емоційно-особистісному ставленні до певних предметів, до процесу навчання в цілому, вчителям, а також до можливостей, пов'язаних із навчальною діяльністю (емоційно-оцінюючий, особистісний компонент ШД);

3) порушення поведінки, що регулярно повторюється в ході процесу навчання та у шкільній атмосфері (поведінковий компонент ШД).

Шкільна дезадаптація характеризується переважно неможливістю навчання дитини за програмою, адекватною її здібностям, та порушенням поведінки, які не узгоджуються з встановленими Статутом школи правилами та дисциплінарними нормами. Це зовнішній прояв порушень, у яких дитина може знайти в шкільному середовищі «своє місце», не може бути прийнято таким, яким він є, і оптимально для себе реалізувати наявний потенціал. [38]

Вирізняють критерії прояву шкільної дезадаптації. До критеріїв прояву належать такі показники:

- неуспішність у навчанні – «когнітивний компонент»;
- систематичне порушення поведінки у середовищі освітньої установи – «поведінковий компонент»;
- порушення особистісного характеру - емоційно особистісного ставлення до навчання – «особистісний компонент».

Отже, адаптація – це пристосування організму дитини до нового середовища за трьома аспектами: біологічного, соціального, психологічного.

А дезадаптація, у свою чергу - зрив адаптації. І як наслідок, виділяють шкільну дезадаптацію, що проявляється порушеннями пристосування особистості дитини до умов шкільного середовища.

Шкільна дезадаптація, виражена у педагогічній занедбаності, неврозах, різних емоційно-поведінкових реакціях, може спостерігатися на всіх щаблях шкільного навчання, але ще раз варто підкреслити, що один із найважливіших періодів – це перший клас.

За допомогою літературних джерел ми з'ясували, що поняття «шкільна дезадаптація» є збірною і включає:

- соціально-середовищні ознаки (характер сімейних відносин та впливів, особливості шкільного освітнього середовища, міжособистісних неформальних відносин);

- психологічні ознаки (індивідуально-особистісні особливості, що перешкоджають нормальному включенню до навчального процесу, формування девіантної, антисуспільної поведінки);

- медичні ознаки, (відхилення психофізичного розвитку, рівень захворюваності з клінічно вираженими симптомами, що ускладнюють навчання).

Шкільна дезадаптація - це, перш за все, соціально-психологічний процес відхилень у розвитку здібностей дитини до успішного оволодіння знаннями та вміннями, навичками активного спілкування та взаємодії у продуктивній колективній навчальній діяльності. [39]

Платонов К.К. виділяє такі взаємопов'язані види психічної адаптації (і відповідно до дезадаптації) людини, що розглядаються як складові її компоненти:

1) психофізіологічна адаптація, або властивість організму доцільно перебудовувати фізіологічні функції відповідно до вимогами середовища. Сюди відносяться такі адаптивні процеси, порушення яких призводить до відхиляється і як наслідок – власне психологічної дезадаптації, а також фізіологічні прояви стресу.

2) власне психологічна адаптація, порушення якої пов'язані з напруженістю, психологічним стресом.

3) психосоціальна адаптація, або адаптація особи до спілкування з новим колективом.

На підставі всього вище сказаного виділяють критерії шкільної дезадаптації, до яких належать такі:

- неуспішність дитини у навчанні (хронічна неуспішність, другорічництво, недостатність та уривчастість загальноосвітніх відомостей, безсистемність знань та навчальних навичок);

- постійні порушення емоційно-особистісного ставлення до окремих предметів та навчанню в цілому, до вчителів, до життєвої перспективи, пов'язаної з навчанням (наприклад, байдуже, пасивно-негативне, протестувальне, демонстративно-зневажливе та інші форми відхилення щодо навчання);

- систематично повторювані порушення поведінки у шкільному навчанні та у шкільному середовищі (наприклад, неконтактність, пасивновідмовні реакції, включаючи повну відмову від відвідування школи; стійка антидисциплінарна поведінка із зухвалою поведінкою, включаючи активне протиставлення себе товаришам по навчанню, вчителям, демонстративна зневага до правил шкільного життя, випадки шкільного вандалізму).

Як правило, при розвиненій формі шкільної дезадаптації всі ці компоненти чітко виражені. Проте, дуже важливо враховувати та особливості формування шкільної дезадаптації, оскільки дезадаптація залежить ще й від причин і механізмів, що є основою її розвитку. На основі цих причин утворюється так звана «група ризику», до якої входять:

- «Відмовні діти» - діти, які рано втратили батьківське піклування.
- Діти із соціальної та дезорганізованої сім'ї з постійними конфліктними відносинами.
- Діти, до яких висуваються підвищені вимоги з боку дорослих.
- Діти з клінічними порушеннями у здоров'ї.
- Діти із тимчасовою затримкою психічного розвитку.
- Діти із психофізичним інфантилізмом.
- Діти з фізичними вадами, аномаліями навчальної діяльності.
- «Домашні» діти.
- Обдаровані діти.

Практично в жодної дитини перехід від дошкільного дитинства до систематичному шкільному навчанню не відбувається плавно. Вступ дітей до школи збігається за часом із віковою кризою розвитку. Це дуже важкий період для дитини, особливо для дитини групи ризику, у якого знижено механізми адаптації та підвищено рівень тривожності.[40]

Щоб зменшити ймовірність психічних травм, слід виділити фактори дезадаптації, які заважають успішному процесу соціалізації та навчання. У більшість дітей групи ризику характеризуються: підвищену стомлюваність, швидке виснаження центральної нервової системи, тому санітарно-гігієнічні умови, що існують у звичайних школах та орієнтовані на здорову дитину, виявляються для дітей ризику неадекватними. Всі діти групи ризику відстають у 2 - 3 рази від своїх однолітків по темпу сприйняття, переробки та застосування знань. Звідси можна виділити фактор дезадаптації – невідповідність темпу навчальної роботи на уроці навчальним можливостям дітей групи ризику. Час уроку для дітей витрачається нерационально. Якщо на найважливішому етапі навчання - поясненні нового матеріалу - вони не встигають це пояснення зрозуміти, то, природно, етап закріплення матеріалу стає фактично закріпленням неправильного розуміння знання. виправити це становище вчитель не може встигнути на уроці, тому з дитиною доводиться займатись додатково. В результаті виходить, що навантаження на «слабкого» учня виявляється значно більше за нормативну. Діти з такої групи у звичайному класі опиняються у найменшсприятливій ситуації. Вони отримують найбільшу кількість зауважень, негативних оцінок із боку вчителя. Переконаючись у тому, що старання, які вони докладають, щоб заслужити схвалення вчителя, не дають результатів, ці діти втрачають надію на успіх. Підвищена тривожність, страх перед осудом стають їх постійними супутниками. Все це є гальмом на шляху розвитку.[41, с.128]

Негативні оцінки поведінки та навчальної діяльності дитини з боку вчителя стають здебільшого джерелом конфліктних відносин у сім'ї і це ще один фактор дезадаптації дитини у освітньо-виховному процесі.

Наведені вище фактори дезадаптації свідчать, що джерелом адаптаційних порушень слід вважати, неадекватне можливостям дитини, шкільне середовище, і ті вимоги, які воно пред'являє до школяра, нездатного відповісти на ці вимоги безшкоди собі. [42]

Картина шкільної дезадаптації наведені у *таблиці 1.3.*

Таблиця 1.3.

Прояви шкільної дезадаптації в молодших школярів

Форми дезадаптації	Причини	Корекційні заходи
Неприспособленість до предметної сторони навчальної діяльності	Недостатній інтелектуальний та психомоторний розвиток дитини, відсутність допомоги та уваги з боку батьків та вчителів	Спеціальні бесіди з дитиною, які дають можливість встановити причини порушень навчальних навичок і надати рекомендації батькам
Невміння довільно керувати своєю поведінкою	Неправильне виховання в сім'ї (відсутність зовнішніх норм, обмежень)	Робота із сім'єю, аналіз власної поведінки вчителем із метою запобігти можливій неправильній поведінці
Невміння увійти в темп шкільного життя (частіше зустрічається в соматично ослаблених дітей, дітей із затримкою	Неправильне виховання в сім'ї або ігнорування дорослими індивідуальних особливостей дітей	Робота із сім'єю, визначення оптимального режиму навантаження учня

розвитку, слабким типом нервової системи		
«Шкільний невроз або фобія школи» – невміння розв’язати протиріччя між сімейними і шкільними “ми”	Дитина не може вийти за межі сім’ї	Необхідно залучати шкільного психолога – сімейна терапія або групові заняття для дітей у співвідношенні з груповими заняттями для їхніх батьків

Висновок до першого розділу

Таким чином, процеси адаптації та дезадаптації – надважливі процеси в освітньо – виховній діяльності дитини, з однаково значущою, проте протилежною суттю. Вдалий процес адаптації повинен зачепити всі процеси організму: від молекулярного до психічного. У цьому процесі психічна адаптація відіграє найважливішу роль. Чим краще будуть налагоджуватись зв’язки першокласника з середовищем, що його оточує, враховуючи його специфіку, активно контактуючи з ним, тим краще проходитиме адаптація. Коли середовище, в якому знаходиться учень, виявляє до нього вимоги дещо більші тих, що адекватні певному віку та вмінням дитини – можливий розвиток психічної, соматичної, і, як наслідок, соціальної напруги. Все це є підґрунтям дезадаптації.

Шкільна дезадаптація – процес невідповідності вимогам, що пред’являються системою навчання, і тягне за собою ускладнення на всіх рівнях: психічному, фізіологічному та соціальному. Дитина не може розвиватись за певних умов, розвиток блокується. Перші сигнали неорганізованості учня, його відстороненість, пасивність, повільний темп виконання завдань, небажання включатись в освітній процес – повинні стати

для вчителя сигналом до дій. Важливо не прогавити, розпізнати, дослідити данні симптоми, бо ігноруючи, не помічаючи цього, можна призвести до дезаптації. Саме з цих причин велика увага приділяється першокласникам, що зустрічаються з певними проблемами в адаптаційний період, якого неможливо уникнути, саме за умов, що склалися при переході з дитячого садку до початкової школи, які потребують обов'язкової участі обізнаних в цих питаннях дорослих для найякіснішого, безболісного проходження цього періоду.

РОЗДІЛ II

НОВАЦІЙНІ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Шляхи здійснення освітньо – виховної роботи з адаптації дітей донавчання

Перший рік навчання – один із найтяжчих етапів у шкільному житті дитини. Задача школи – на початковому етапі максимально сприяти, її сім'ї- допомогти. Отже, першокласник зараз. Який він?

Необхідно визначити, які особистісні риси притаманні сучасним дітям, і на яких засадах повинна будуватися навчальна співпраця дорослого з дитиною.

Школу відвідують різні діти: вони росли в несхожих суспільних умовах, у них не однаковий рівень розвитку, ступінь емоційної та психологічної готовності до школи. У дітей однієї і тієї ж вікової групи спостерігається помітна відмінність між їхніми паспортними даними та фізіологічними ознаками. Наразі немає жодного першого класу, в який вдалося б набрати більш менш однаковий контингент. [43, с.206]

Однак, різнячись один від одного, сучасні діти мають цілу низку загальних якостей.

- Мають велику, але невпорядковану поінформованість з абияких питань.
- Відчуження свого «Я» у світі.
- Підозріливе відношення до слів та вчинків дорослих.
- Уразливе здоров'я.

Окремо слід зауважити, що сучасні діти вже майже не грають у групові «дворові» ігри. Їх їм замінили комп'ютери, телевізори та інші гаджети. Як наслідок – діти приходять вчитися, не маючи навичок комунікації та фактично непристосованих до соціуму, тобто майже не розуміють, як себе поводити у колі однолітків, і взагалі, які є норми поведінки.

Термін «діти – індиго», який у світовій практиці педагогів з'явився нещодавно, визначив дітей специфічних, нестереотипних. Їм властива гіперактивність, розвинута проникливість, упевненість в собі, високий рівень самооцінки, самостійність, емоційна неврівноваженість, неприйняття впливу дорослих, що, напевно, дещо схоже з визначенням характеру теперішнього першокласника.[44]

Впродовж останніх десятиліть зміни відбулися і у поведінці і світосприйнятті батьків. Сучасні батьки закінчили школу в 90-2000-х роках, їх відношення до школи не таке пріоритетне, яке було у їх батьків, людей старшого віку.

За результатами щорічного опитування батьків "Чому ви вибрали саме цю школу для навчання дитини?" - Найбільш поширені відповіді.

- Близьке розташування школи до будинку – 66%
- Подобається вчитель – 30%
- Хороші відгуки від знайомих – 18 %
- Навчаються друзі їхніх дітей – 18%
- Гарне харчування та нагляд – 12 %
- Додаткові заняття з інтересів – 11 %
- Добре викладають предмети, які знадобляться у майбутньому – 10 %
- Підтримується порядок - 8%.
- Легше вступити до ВНЗ – 8%
- Хороший психологічний клімат - 8%
- Працюють психолог, логопед, соціальний педагог – 8%.

Сучасні батьки з першого класу вже наперед орієнтуються на майбутнє дитини. Молоді батьки більш прискіпливі до школи, вони переконані, що знають чого бажають для своєї дитини, схильні рішуче відстоювати як свої права, так і права дитини. Результати опитувань говорять і про те, що для

сучасних батьків властива підвищена тривога за свою дитину. Ця тривога може перерости в незадоволення школою. [45, 5-10]

Основними причинами незадоволення батьків є:

- Погана успішність дитини; школа нездатна роз'яснити причину.
- Школа не хоче (або не вміє) йти на конструктивний діалог із батьками-активістами.

Конститутивною умовою конкурентоспроможності сучасної школи стають якість освіти, інноваційні процеси та сучасні педагогічні технології. Загальна побудова інноваційних процесів межує із загальною тенденцією розвитку освіти на новітньому етапі – оновлення значення освіти, профільне навчання, підвищення якості освіти, інформатизація навчального процесу, запровадження державно-громадського управління школою. Дані інноваційні процеси межують з вимогами батьків до школи.

Нова українська школа - соціально-активна, бере участь у різноманітних конкурсах та грантах. Адаптація до школи дуже часто виявляється важчою за саме навчання. Крім того, адаптація до школи – процес різноплановий, вбачається як пристосування дитини до нової системи соціальних умов, нових відносин, вимог, видів діяльності, режиму життєдіяльності. Дитину, яка входить в шкільне життя, систему шкільних вимог, норм та соціальних взаємовідносин, вважають адаптованою. [46]

Адаптація – не тільки процес пристосування індивідуума до успішного функціонування у тому чи іншому середовищі, а й його здатність до подальшого психологічного та соціального розвитку. З адаптаційного періоду дитина повинна вийти мотивованою на подальше навчання у школі.

Мета роботи вчителя в адаптаційний період – створення педагогічних та соціально-психологічних умов, що дозволяють дітям успішно функціонувати та розвиватися у педагогічному середовищі (шкільній системі відносин). Це досягається шляхом послідовного вирішення наступних завдань:

- Виявлення особливостей психолого-педагогічного статусу кожного школяра з метою своєчасної профілактики небажаних відхилень у розвитку.
- Створення системи психолого-педагогічної підтримки першокласників у період їхньої первинної шкільної адаптації.
- Створення спеціальних педагогічних та соціально-психологічних умов, що дозволяють здійснювати розвиваючу, корекційно-формуючу роботу з дітьми, які мають різні психолого-педагогічні труднощі.[47]

Сучасна система освіти передбачає роботу педагога з двох сторін, як навчальний напрямок процесу навчання, так і виховний. Виховна робота - це педагогічна робота, націлена на організацію виховного середовища та управління різними видами діяльності вихованців з метою вирішення завдань гармонійного становлення особи. А викладання - це такий вид виховної роботи, який орієнтований на управління більшою частиною пізнавальної діяльністю школярів. За великим рахунком, педагогічна та виховна робота поняття тотожні. Це розуміння співвідношення виховної роботи та викладання розкриває сенс тези про єдність навчання та виховання.

Виховна робота займає одне з головних місць та розглядається досить широко та багатоаспектно. Школи намагаються створити виховні системи, адекватні сучасним умовам, вимогам та ситуаціям. Ці системи гнучкі, самоврядні, демократичні. Цілеспрямоване управління ходом становлення особистості гарантує науково-організоване виховання чи спеціально організовану виховну роботу. Там де є виховання, передбачаються пересувні сили становлення, вікові та особисті особливості дітей, застосовується позитивний вплив соціального та природного середовища, послаблюються негативні та несприятливі впливи зовнішнього середовища, досягаються злагоди та узгодженості усіх громадських інститутів, дитина раніше виявляється здатною до самовиховання.[48]

Завдання виховної роботи:

1. Угрупування навчально-виховної роботи школи з іншими соціальними інститутами та організаціями.
2. Вироблення потреби у учнів у розширенні знань.
3. Становлення самосвідомості та самовиховання.
4. Залучення до основних духовних цінностей свого народу, виховання громадянськості.
5. Становлення потреби у здоровому способі життя.
6. Гармонізація відносин у загальношкільному колективі.
7. Складання соціальної думки щодо важливих завдань життя, суспільства та людських відносин.

2.2. Інтегративний підхід та педагогіка партнерства – як складові успішної адаптації першокласників.

Інтегрованість початкової освіти – можливість для дитини сприймати предмети та явища цілісно, різнобічно, системно та емоційно.

Метою є закладення, вже у початковій школі, основ цілісного уявлення про природу та суспільство, формування власного ставлення до законів розвитку. Ось чому молодшому школяру важливо подивитися на предмет чи явище з різних сторін.

Традиційний поділ змісту шкільного навчання на окремі автономні навчальні предмети спричинено прагненням дати школяреві більш ґрунтовну підготовку за тією чи іншою навчальною дисципліною, для того, щоб при завершенні навчання кожен, хто навчається, маючи гарне уявлення про часткове, мав би загальне уявлення загалом. Дуже часто в однієї дитини шкільні знання так і залишаються розрізненими відомостями, штучно розділеними за предметною ознакою. Внаслідок цього учень не сприймає цілісно ні навчальний матеріал, ні тим більше картину навколишнього світу.[49]

Сучасна освітня система спрямовано формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, що становлять цю картину. Але самотійність навчальних предметів, їх слабка зв'язок друг з одним створюють серйозні проблеми у формуванні в учнів цілісної картини світу, перешкоджають органічному сприйняттю культури.

Дослідження психологів показують, що в процесі навчання міжпредметні зв'язки активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів, є своєрідним поштовхом, що спонукає до дії. Під час вирішення таких пізнавальних завдань учень направляє свою активність або пошук нових відносин, у яких перебувають вже відомі йому предмети, або формування нових понять.[50]

Сучасна освіта прагне того, щоб учень міг легко і вільно переносити свої знання з одного предмета до іншого. Ось тут і необхідні міжпредметні зв'язки, вони вносять елементи творчості в діяльність і учня, і вчителя. На основі міжпредметних зв'язків будуються інтегровані уроки, які у свою чергу активізують інтерес учнів до предмета.

Основою визначення терміну «інтеграція» у методиці стало наявність однотипних частин чи елементів і можливість їх природного підпорядкування єдиної мети і функції у низці навчальних предметів.[51]

Багато шкільних дисциплін мають своєрідний інтеграційний потенціал, але їх здатність поєднуватися, ефективність їх інтегрування залежать від багатьох умов. Тому вчителю необхідно спочатку проаналізувати рівень підготовленості учнів свого класу, оцінити їх психологічні особливості та пізнавальні інтереси.

Навколо поняття інтегрованого уроку ведеться багато суперечок. Які ознаки інтегрованого уроку?

По-перше, це урок, що вирішує конкретні та перспективні завдання курсу інтегрованого, тобто. являє собою нову складну єдність, що лежить в

якісно іншій площині, ніж ті чи три предмети, на основі яких він спланований.

По-друге, це інтенсифікація пізнавального інтересу та процесу вироблення загальнонавчальних умінь та навичок на основі вирішення одного й того ж питання інтегрованого курсу.

У початкових класах інтеграція має певні особливості та колективний характер, тобто –«трохи про все». Учні знайомляться під час уроків з багатьма явищами, поняттями, предметами вже на ранньому етапі навчання, але спочатку мають про них елементарні уявлення. Навчаючись вони отримують нові і нові знання, поповнюють і розширюють вже наявні.

Інтегровані уроки знімають втому і перенапругу учнів за рахунок переведення концентрації уваги з одного виду в інший. Але як показують дослідження психологів, не варто надмірно перевантажувати учнів інтегрованими уроками в перші два роки навчання, оскільки у дітей цього віку ще невеликий багаж знань, вузький світогляд, багато в чому не сформувалися граматичні, обчислювальні, технічні навички.

Одна з обов'язкових та основних вимог інтегрованого викладання - підвищення ролі самостійності учнів, тому що інтеграція неминуче розширює тематику матеріалу, що вивчається, викликає необхідність більш глибокого аналізу та узагальнення явищ. [52]

До вчителя також пред'являється дуже багато вимог. Інтегрований урок вимагає від вчителя додаткової підготовки, великої ерудиції, високого професіоналізму. Розробляючи такий урок, вчитель має враховувати такі аспекти як:

1. Мета уроку.
2. Підбір об'єктів, тобто. джерел інформації, які б відповідали цілям уроку.
3. Визначення системотворчого чинника, тобто. Перебування основи для об'єднання різнопредметної інформації.

4. Створення нової структури курсу, тобто. зміна функціонального призначення знань.

5. Переробка змісту.

Для цього учням необхідно опанувати прийоми дослідницької діяльності та вміти правильно організувати свій час.

Головною особливістю інтегрованого уроку є те, що такий урок будується на основі одного предмета, який є головним. Інші предмети, що інтегруються з ним, допомагають ширше вивчити його зв'язки, процеси, глибше зрозуміти сутність предмета, що вивчається, зрозуміти зв'язки з реальним життям і можливість застосування отриманих знань на практиці.

Авторами, що розробили Концепцію НУШ запропоновано тематичний інтегрований підхід, у якому кожен тиждень присвячено окремій конкретній темі. Наприклад, у вересні мають вивчатися такі теми:

- «Я - школяр/ школярка»
- «Наш клас»
- «Мої вчителі»
- «Мої друзі»
- «Моє довкілля»
- Ці теми – інтегровані

Формування умінь читати і писати буде відбуватися на окремих уроках української мови, а відпрацьовуватись ці уміння будуть в інтегрованому курсі, який у своєму складі може містити мовно-літературну галузь. Змінилися підходи до навчання грамоти, додалися деякі нові змістові лінії, але основний зміст лишився: учні, як і раніше, будуть навчатися читати, писати, рахувати.[53, с.265]

Наприклад, деякі з проблемних питань вересня:

Чому я маю ходити до школи?

Як мені доїхати до школи і як повернутися додому?

Що робити, щоб мені і однокласникам було у школі затишно і комфортно?

Чого ми можемо досягнути, якщо все будемо робити разом?

Як мені зберегти дружбу?

Що є цікавого і таємного на шкільному подвір'ї?

До кожної з перелічених тем, щодо кожного із таких питань застосовуються різні види освітньої діяльності. Серед них практика «ранкового кола», ранкові зустрічі, інтерактивні заняття у парах та групах на умовах співпраці (кооперативне навчання), «щоденні п'ять», рефлексія та самооцінювання та багато інших форм та методів. Значну частину з них рекомендується проводити за межами класу - на свіжому повітрі, рухливо. Важливо створити надійну основу для перетворення першого місяця періоду адаптації учнів, для пізнання нового для себе, опанування новим довкіллям, створення учнівської спільноти.

Отже, інтегративний підхід – основна новація початкової школи, що також допомагає швидше адаптуватись. Суть: навчальний матеріал інтегрується в змісті споріднених предметів (на прикладі одного об'єкту чи явища дається поняття з різних навчальних предметів). Завдяки цьому в учня складається цілісна картина навколишнього світу. Навчання стане цікавим та успішним. [54]

Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу при адаптації.

Полегшенню адаптації першокласників НУШ сприяє й те, що нова школа працює на засадах «педагогіки партнерства». [55]

Навчання у співпраці розглядається у світовій педагогіці як найуспішніша альтернатива традиційним методам. На відміну від традиційних технологій навчання, де найближчою метою уроку є засвоєння знань, вироблення умінь і навичок, заснованих на запам'ятовуванні, тобто механізмі навіювання знань, умінь і навичок. У навчанні, побудованому з урахуванням педагогіки партнерства або співробітництва. Пряма мета – розвиток інтелектуальних, духовних і фізичних здібностей, інтересів, мотивів, вироблення науково-матеріалістичного світогляду.

Змістом уроку у такому навчанні є освоєння способів пізнання, суспільно та особисто значущих перетворень у навколишньої дійсності, а чи не програмні знання та матеріал підручника. Рушійні сили вчення це радість творчості, відчуття свого зростання, вдосконалення, збільшення знань, впевненості в собі. Методами роботи є спільна діяльність, пошук, усіляка співпраця вчителя та учнів.

Педагогіка співробітництва - ця одна з технологій особистісно – орієнтованого навчання, яка ґрунтується на принципах:

- взаємозалежність членів групи;
- особиста відповідальність кожного члена групи за власні успіхи та успіхи групи;
- спільна навчально-пізнавальна діяльність у групі;
- загальна оцінка роботи групи.

Навчальне партнерство – це така форма співробітництва дорослого та дітей, при якому дитина освоює навчальну діяльність (діяльність зі зміни себе) та відповідні їй форми взаємодії, що дозволяють вирішувати пошукові нерепродуктивні завдання. У навчальному співробітництві формується здатність вчити себе та основними її характеристиками є таке:

1) визначальна рефлексія – здатність знати про своє незнання, вміти відповісти питанням: чому треба вчитися? Яких коштів не вистачає для вирішення нового завдання?

2) продуктивні дії необхідні відповіді питанням: як освоїти відсутні знання? Ця складова пов'язана з навчальною ініціативою дитини – сконструювати разом з іншими недостатній спосіб дії або звернутися до вчителя з проханням про допомогу (вміти влучно запитувати).

Партнерська взаємодія дітей та педагога необхідна при постановці та вирішенні навчального завдання, а також при здійсненні контролю та оцінки виконання предметної дії.

У навчальному співробітництві інтеріоризується (присвоюється) здатність змінювати себе та діалогічність – здатність розуміти позицію

іншого, аргументувати та координувати свої позиції для вирішення спільного завдання.

За рахунок цього спільності школярі можуть здійснювати пошук нового знання, освоювати теоретичні поняття, діалоговий спосіб вирішення протиріч і конфліктів.

Для організації навчального співробітництва у практиці роботи було апробовано деякі техніки, які за нашим припущенням сприяють цьому процесу:

- конструювання спеціальних навчальних завдань, що дозволяють кожній дитині діяти, виходячи із власного досвіду, свого розуміння ситуації;
- організації дитячої комунікації, коли діти аргументовано висловлюють свою думку щодо обговорюваного питання, розуміють позиції однолітків, можуть рахунок цього коригувати свої уявлення. Педагог заохочує появу різних версій вирішення завдання, хоч би якими вони були. Дитині надається можливість пояснити, чому вона так вважає, зрозуміти, чому інші вважають інакше. При цьому педагог шанобливо ставиться до будь-яких точок зору, в його оцінці версій немає слів «правильно» і «неправильно», свою точку зору він представляє не як вчитель, який знає правильну відповідь, а як людина, яка з цього приводу думає певним чином, але сумнівається у істинності свого висловлювання;
- організації роботи дітей у малих групах як місця, де вони вчаться розподіляти функції під час виконання роботи, домовлятися, де кожен висловлює свій погляд на вирішувану проблему та ставлення до думки інших членів групи, ділить відповідальність за результат роботи з групою та психологічно захищений. Основою цієї роботи є зіткнення учнів із необхідністю кооперації та координації їх спільних дій у процесі виконання практичних завдань.

Багаторічний досвід роботи дозволив нам виділити основні моменти, що характеризують процес навчання:

- Навчальна діяльність будується у формах спільної роботи дорослого та груп дітей;
- Ця робота спрямована на вирішення учнями практичних завдань, що стоять перед ними, і ґрунтується на виконанні необхідних практичних дій;
- Групова робота школярів спирається на особливі за своїм змістом навчальні дії: діти з'ясовують умови спільного виконання дослідів, фіксують хід спільної роботи, обговорюють отримані групою результати та спосіб роботи за заданою ознакою, оцінюють свій спосіб роботи, спосіб організації роботи у групі.
- Діяльність вчителя на уроці полягає в організації спільної дії дітей як усередині однієї групи, так і між групами.
- Вчитель працює з групою не за змістом завдання, а щодо організації взаємодії дітей: Що робитимете у групі? Як розподілили обов'язки? Як діятимете? і т.д.
- Широко використовуються такі форми навчальної роботи дітей, як обмін навчальними зошитами між групами, взаємні перевірки, взаємне обговорення завдань, спільне виконання завдань групами.[55]

У роботі вчителя важливим є те, щоб організовуючи на уроці спільну діяльність дітей, вчитель передбачав, які питання можуть виникнути у процесі обговорення, які варіанти рішень можуть запропонувати учні, що може бути предметом дискусії. Діти самі мають вибрати спосіб роботи – індивідуальний, парний чи груповий, щоб вчитель зміг побачити дітей, які хочуть працювати у групі. Саме відмова працювати у групі може бути симптомом особистісних проблем дитини (демонстративність поведінки, бажання звернути на себе увагу, страх та невміння спілкуватися з іншими дітьми тощо). Завдання вчителя – розібратися у дитячих проблемах та допомогти дитині.

Усередині групи діти самі організують свої дії: або спочатку обговорюють способи виконання, а потім кожен самостійно намагається

виконати ці завдання, або спочатку кожен намагається виконати те чи інше завдання, а потім порівнює свій спосіб вирішення зі способами інших дітей. Діти можуть виконувати по черзі кожен свою частину спільної роботи. Для виконання завдання групи може проводитися розподіл ролей між дітьми за позиціями: організатор роботи у групі, критик, «генератор» ідей, фіксує результат тощо.

Підсумки роботи кожної групи обговорюються. Під час обговорення вчитель пропонує дітям аргументувати свої дії, висловлювати ставлення до міркувань, звертається до дітей із запитанням: «Як міг міркувати той, хто отримав такий результат?» А потім зіставити відповіді та міркування. Використання цього методичного прийому вчить одних дітей розуміти інших, враховувати форму запису результату, лаконічно викладати свою точку зору, оцінювати свою роботу, дивлячись на неї «з боку».

Для організації навчального співробітництва необхідне навчальне завдання, в якому буде укладено можливість перетину площин особистого досвіду учнів, завдяки чому виникає суперечність позицій (поглядів на розв'язання задачі) та потреба у координації різних точок зору. За допомогою таких завдань вчитель поляризує клас на групи, що посідають різні позиції.

Однією з основних методів реалізації цієї педагогічної технології є структурована робота у малих групах. Суть такого способу організації навчальної діяльності у тому, що учні кооперуються у роботі друг з одним з досягнення спільного результату. Тобто в групі ставиться одне завдання для всіх, і в той же час у фокусі знаходиться покращення індивідуального розуміння та якості засвоєння навчального матеріалу, над яким діти працюють у групі. Важливе завдання – розвиток позитивного ставлення до предмета вивчення та процесу навчання загалом. Крім того, очевидно, що навчання у співпраці сприяє розвитку навичок вирішення завдань міжособистісного та соціального характеру.[56]

Цілком очевидно, що для того, щоб ефективно використати цю педагогічну технологію, недостатньо просто розбити учнів на групи та дати їм конкретне завдання.

Існує безліч шляхів оптимізації використання цієї педагогічної технології навчання, з яких найбільш актуальними будуть такі:

- створення гетерогенних (змішаних за складом) груп, у яких є учні з різним рівнем та мотивацією до навчання;
- формування груп має проводитися з урахуванням рівня активності та можливості взаємодії її учасників;
- постійний аналіз складу груп та їх зміна; відсутність постійно закріплених учасників груп;
- вибір для роботи в групі такого завдання на тему вивчення, яке учні виконуватимуть з інтересом та бажанням;
- визначення академічних завдань і навичок для досягнення результату при спільній роботі;
- установка правил взаємної участі в груповій роботі;
- розподіл в групі «ролей», необхідних для виконання даного завдання, наприклад: «мотиватор», «генератор ідей», «оглядач», «документатор», «дослідник», «перевіряючий» і т.д.;
- навчання учасників правилам роботи в групі: до того, як слід задавати питання, слухати один одного, ділитися, перефразувати і т.д.;

І одним з найважливіших прийомів вважається довіра до учня. Звертаючись до дитини зі словами: «Тільки ти це зможеш зробити», «Це дуже важка справа, тому - добровольці вперед!» цим вчитель показує, що абсолютно довіряє своїм учням, вірить в успіх. Працюючи в групі, школяр вчиться вступати у взаємодію з людьми, враховуючи не тільки свої інтереси, а й інтереси інших, розуміти співрозмовника, активно висловлюватися, самостійно приймати рішення. [57]

Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Це ключовий компонент формули НУШ, це взаємна повага до особистості, це педагогіка з особистісно орієнтованим навчанням у центрі якого – дитина. *Рис. 2.1.*

Рис. 2.1. Модель взаємодії всіх ланок освітньо – виховного процесу

2.3. Роль освітнього середовища в успішній адаптації першокласників в умовах НУШ.

Для успішної адаптації дитини у школі значну роль відіграє вірно створене навчальне середовище. Перш за все, діти повинні у ньому відчувати себе захищеними. Крім того, навчальне (освітнє) середовище повинно відображати проблематику і суть концепції НУШ та навчальну програму. Освітнє середовище НУШ потребує організації навчальних куточків (зон):

1. Мебльований освітньо-пізнавальний куточок;
2. Змінні тематичні куточки (дошки, фліп-чарти, стенди для діаграм з ключовими ідеями);
3. Ігровий куточок (настільні ігри, інвентар для рухливих ігор);

4. Куточок художньо-творчої діяльності (полички/шафи для зберігання канцелярського приладдя та витратних матеріалів, стенд для виставки дитячих робіт, що можна змінювати);

5. Куточок живої природи (пророщування зерна, спостереження та догляд за рослинами, акваріум);

6. Куточок відпочинку;

7. Класна бібліотека для дітей;

8. Осередок вчителя (стіл, стілець, комп'ютер, полиці/ящики, шафи для зберігання дидактичного матеріалу тощо).[56]

Якщо правильно організувати розміщення таких класних куточків, учень вже з перших днів перебування у школі зможе спокійно орієнтуватися у класі. У свою чергу, вчитель матиме змогу зі свого осередку спостерігати за усіма учнями у класі.

Відповідно до розроблень НУШ, навчання у класі починається із ранкових зустрічей. Діти діляться враженнями за минулий день, розповідають один одному цікаві новини, налаштовуються на позитивний навчальний день у школі. *Рис. 2.2.*

Рис. 2.2. Основні компоненти ранкової зустрічі

Ранкові зустрічі зазвичай містять 4 основні складові:

- *Вітання.*
- *Обмін інформацією.*
- *Групове заняття.*
- *Щоденні новини*

Послідовність цих складових можна змінювати у відповідності до потреб кожного класу. Кожна проведена ранкова зустріч має задовольнити потреби та інтереси класу. Тому вчитель може експериментувати і знаходити те, що буде найбільш корисне та актуальне саме для цього класу.

Ранкова зустріч - це запланований, структурований збір. Учителю необхідно присвятити 20-25 хв щоранку для того, щоб створити позитивну атмосферу для навчання учнів. Ранкова зустріч відбувається у класі. Кожен з учнів може зайняти для себе найбільш зручне місце (за партою, на пуфі, на дивані чи на килимі).

Учитель теж має зайняти зручне для себе місце біля дітей, щоб не домінувати над учнями у спілкуванні. Кожна дитина має привітатися з однокласниками, поділитися новинами, пережитими емоціями чи враженнями від будь-чого, що з нею сталося за будь-який період часу. Далі увесь клас може виконати чи якусь енергійну вправу, чи «руханку». Такі заняття об'єднують дітей у колективі, виробляють соціальні навички і навички спілкування з оточуючими. [58, с.156]

Під час цих занять учні вчаться:

- конструктивно і зрозуміло для інших висловлювати свої думки;
- слухати інших;
- вербально вирішувати власні проблеми;
- пропонувати власні ідеї друзям;
- збагатити і вдосконалити словниковий запас;
- аналізувати та оцінювати матеріал;
- використовувати нову інформацію;
- дбайливо ставитись до оточуючих і до себе особисто;

- створювати позитивний настрій на увесь день;
- встановлювати звичайний перебіг подій;
- забезпечувати індивідуальні та групові можливості для участі;
- оцінювати важливість вкладу кожної дитини.

Розвивають такі важливі для успіху в навчанні навички, як уміння слухати, говорити, синтезувати інформацію, вирішувати завдання, дотримуватись інструкцій, приймати рішення, читати, писати й рахувати.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК

Завдяки ранковим зустрічам учні зосереджують увагу на взаємодію з іншими людьми, а не лише на собі. Соціальні переваги цього періоду сприяють розвитку емпатії, активному слуханню однолітків, діти навчаються розуміти позицію інших людей. Діти стають толерантними, вчаться поважати думки інших. Це допомагає дітям жити у взаємоповазі, позитивно і відкрито спілкуватися. Важливого значення набуває здатність, робити вибір, говорити і слухати, уникати конфліктів. Також розвивається здібність мовлення і поведінка мовлення під час спілкування дітей з однолітками.

УДОСКОНАЛЕННЯ АКАДЕМІЧНИХ НАВИЧОК

Сучасними науковцями було проведено ряд досліджень, які спрямовані на розвиток соціальних навичок, підвищення академічних досягнень. Як зазначає К. Бейн, соціальні навички — це «помічники академічних успіхів». Якщо соціальні навички не розвинені належним чином, учителям доводиться марнувати дорогоцінний час на підтримання порядку і надання вказівок. Такий важіль, як соціальні навички, дає змогу забезпечити якісне викладання і навчання.

Слід зазначити, що ранкові зустрічі формують навички говорити, слухати, збагачується словниковий запас школяра, діти вчаться досліджувати, дати аналіз і оцінку вивченому матеріалу, без підготовки давати відповіді на запитання тощо.

СТВОРЕННЯ В КЛАСІ ПОЗИТИВНОГО НАСТРОЮ

Також допомагають учням знайти спільну мову, краще адаптуватися у класі і школі загалом вправи, що проводяться під час таких ранкових зустрічей. На думку вчених, позитивна атмосфера створюється за рахунок:

К.Бейн вважав, що мотиваційний аспект ранкових зустрічей реалізується завдяки зверненню до трьох основних потреб шкільних та громадських організацій:

- потреби мати відчуття особистої цінності;
- потреби відчувати себе частиною колективу;
- потреби в отриманні задоволення від життя. [59]

ЩОДЕННІ НОВИНИ.

Це обговорення оголошення, що вчитель чи відповідальний учень закріплює на відповідному стенді або дошці. У такому оголошенні діти можуть ознайомитися з інформацією, що буде вивчатися цього дня, проаналізувати пройдений матеріал за попередні дні. Щоденні новини також повідомляють про різні завдання, наприклад – ведення календаря, прогнозу погоди, перегляд робіт та ін.

Щоденні новини допомагають дітям перелаштуватися на вибір, чим займатися або до наступного етапу дня. Якщо ранкова зустріч затягнулася і не вистачає часу, такі заняття, як створення календаря чи графіку ведення прогнозу погоди можна залишити на наступну ранкову зустріч.

ПЛАНУВАННЯ РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ

Приміщення для проведення ранкових зустрічей має бути просторим, затишним і комфортним, для того, щоб у ньому змогли зібратися усі учні класу і ніяким чином не заважали один одному у просторі. Підготовка не потребує великої кількості матеріалів.. Для проведення ранкової зустрічі потрібні: килим або інше покриття на підлозі, стенд чи мультимедійна дошка, або класна дошка.

Планування ранкової зустрічі відбувається за таким алгоритмом, як і планування класних занять (уроків). Планування всіх компонентів зустрічі має враховувати:

- інтереси дітей;
- інтереси групи;
- ідеї дітей;
- ідеї групи;
- теми для навчання;
- турботи і проблеми, що виникли в період або під час даної ранкової зустрічі.

СТВОРЕННЯ ПРАВИЛ КЛАСУ

У класах Нової української школи учні можуть самостійно визначати норми, правила і принципи поведінки у колективі. Звичайно ж, під керівництвом класовода. Таким чином, встановлюються правила класу.[60]

Правила класу – це позитивні значення, які визначають принципи поведінки дітей у класі. Вони сприяють вирішенню етичних проблем, що можуть виникати в навчальному закладі. Діти, шляхом дотримання правил класу, показують свою відповідальність та незалежність.

Коли учні приймають участь у створенні таких правил, у них виникає почуття причетності до спільної справи. Дітям цікаво виконувати ті правила, які вони створили самі, аніж виконувати вказівки інших. Після того, як правила прийняті, вчитель друкує їх на папері і вивішує на дошку або розміщує на відповідному стенді. Потрібно час від часу звертати увагу на правила і аналізувати їх актуальність. Все це дає змогу зрозуміти дітям, що будь-які правила не є сталими і їх потрібно, за потреби, змінювати.

Спочатку вчитель пропонує декілька прикладів власних правил, наприклад «Не кричати», «Класти речі на місце» та ін. Потім, як правило, вчитель надає можливість дітям висловити свої ідеї. Коли учні долучаються до роботи, у них формується статус значимості для колективу та

індивідуальності у ньому. Запропоновані варіанти правил записуються на папері, затверджуються усім колективом та вивішуються на відповідне місце у класі.[60]

Висновки до другого розділу

Система освіти в Україні потребувала реформування, тому Міністерством освіти України було впроваджено Концепцією Нової української школи та нового Закону про освіту, девизначено ключові засади глобальної реформи в освіті, що і було впроваджено з початкової школи. Першокласники, вчителі - початківці, батьки, першими потрапили під удар нових змін та викликів. І саме вчителі перших класів взяли на себе місію апробувати та впровадити в освітньо-виховному процесі передові педагогічні ідеї, інноваційні технології та методики навчання. Інтегроване навчання – одна з новацій НУШ. Актуальність інтегрованого навчання зумовлена потребою часу змінити традиційні підходи до навчання задля створення в школярів-першокласників цілісної картини світу, умов для формування дитини – здобувача освіти як цілісної всебічно розвиненої особистості. Сучасний інтегрований урок вагомо відрізняється від того, який впроваджувався протягом багатьох років до затвердження Концепції. Це вже не урок, в якому об'єднано тільки два заняття, і один при цьому – домінує. Зараз інтегроване навчання – це комплексний підхід, де створюється одна загальна картинка, а не поділ на окремі дисципліни. Межі зникають, і декілька предметів об'єднуються навколо однієї теми.

Не менш важливою новацією НУШ є педагогіка партнерства. Навчання, зорієнтоване на об'єднання вчителя, батьків, учнів спільною метою – є перспективним дороговказом до вдалого впровадження в школі освітньо-виховного процесу. Зазначена проблема актуальна, оскільки саме школа повинна виступати з ініціативою використання в своїй діяльності нових форм і методів взаємодії з батьками, для створення освітньої шляху дитини. Педагогіка партнерства буде дієвим механізмом освіти за умови що вчитель,

учні та батьки об'єднані в одному пориві, ставлять одні цілі, мають мету і є зацікавленими. До кожного з учасників цього процесу повинен застосовуватись творчий підхід та принцип гуманності. Педагогіка партнерства є однією з важливих цілей Концепції НУШ, яка має за мету створити в школах простір довіри, співпраці, прийняття між дорослими та дітьми.

Не менш важливим компонентом освіти початкової школи є освітній простір. В цьому осередку школярам комфортно отримувати знання, розкривати себе як особистість. Цей простір безпечний, комфортний. Тут тебе почують, приймуть твою точку зору, розрадіть, допоможуть. Такі новації дають позитивні результати – учні більше спілкуються, вчать ся чути один одного, більше комунікують один з одним, не бояться щось заперечувати, відстоювати свою думку, чути інших. Ранкова зустріч – це самота форма комунікації, де учні перебувають в полі зору вчителя, де створюється доброзичлива атмосфера, відбувається обмін досвідом та інформацією.

Отже, в основі всіх цих новацій і нових форм роботи лежить мета – розкрити індивідуальні здібності кожної дитини при тісній співпраці школи з батьками на принципах добровільності, партнерства, довіри та поваги. Позитивний результат можливий за умови включення всіх суб'єктів в один процес задля досягнення спільної мети.

Розділ III

ПОШУКОВО – ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

3.1. Діагностичний інструментарій з вивчення рівня адаптації.

Аналіз результатів діагностики рівня адаптації учнів.

Для попередження можливих негативних явищ на початковому етапі навчання та з метою виявлення труднощів адаптації учнів до НУШ, у січні 2020-2021 н.р. практичним психологом МЗСШ № 7 Дістряною С.П. та вчителем 1-А кл. Абрамовою Т.В. був проведений аналіз результатів діагностики рівня адаптації учнів 1-х класів до навчання у школі на підставі відомостей за методиками Н. Лусканової, Л.М. Ковальнової, О.А. Орехової, Н.Н. Тарасенко, Н.І. Вьюнової, К.М. Гайдар.

Метою дослідження було виявлення зон труднощів у адаптації першокласників до навчання, виявлення особливостей адаптації учнів до нового освітнього середовища умов, рівня засвоєння шкільних норм поведінки, емоційного благополуччя школярів.

Так, у діагностиці прийняло участь 69 учнів-першокласників (1-А кл - 22 уч., 1-Б кл. - 24 уч., 1-В кл. - 23 уч.).

За результатами діагностики виявлено три рівня адаптації першокласників до нових умов навчання.

І рівень – повна адаптація – діти позитивно відносяться до навчання у школі, вимоги, які до них висуває вчитель сприймають адекватно; навчальний матеріал засвоюють легко; доручення дорослих виконують без зовнішнього контролю; проявляють інтерес до самостійної роботи, займають позитивну статусну категорію у класному колективі. Такі учні відносно швидко вливаються в колектив, пристосовуються до шкільних умов, знаходять нових друзів в класі; у них майже завжди хороший настрій, вони спокійні, доброзичливі, старанно і без напруги виконують усі вимоги вчителя. Рідко спостерігаються складності або в контактах з дітьми, або у відносинах з вчителем, тому що їм ще важко виконувати всі умови правил

поведінки: долати бажання бігати на перерві чи спілкуватись з товаришем не дочекавшись перерви тощо. Зазвичай до кінця листопаду труднощі в цих дітей нівелюються, відносини нормалізуються, дитина повністю звикається із новим статусом, та новими вимогами, з новим режимом – вона стає учнем.

I семестр 2020-2021 н.р. показав, що серед першокласників виявлено 62 учні (89,9%) повністю адаптованих до шкільного навчання.

II рівень – імовірна дезадаптація – у таких учнів протягом 3-х – 4-х місяців від початку навчання спостерігається низький рівень оволодіння шкільною програмою, що супроводжується труднощами у спілкуванні з вчителем та однолітками. При самостійному виконанні завдання учні потребують контролю з боку дорослих. Вони інколи піднімають руку, на запитання вчителя відповідають нерішуче. Відсутній або частково відсутній контакт з однолітками. На уроках ведуть себе відсторонено, можуть гратися або з'ясовувати стосунки с товаришами на уроці, на зауваження вчителя реагують неадекватно – можуть плакати та ображатись. Лише в кінці першого на початку другого семестру реакції цих дітей можуть ставати адекватними до вимог школи, вчителя. Імовірна дезадаптація спостерігається у 5 учнів, що становить 7, 2 % від загальної кількості дітей. (3 уч. - 1-Б кл., 2 уч. – 1-В кл., відповідно 12, 5% і 8,69% від кількості учнів класу відповідно)

III рівень – дезадаптивні учні – в таких дітей проявляються обмежені можливості в учбових та соціальних функціях, формах поведінки (агресія), проявах негативних емоцій. Дуже слабо виражена учбова активність, при відповідях на запитання вчителя учні часто припускаються помилок, на уроках неуважні, відволікаються на розмови з сусідом по парті чи інші справи, не пов'язані з уроком. Відсутність позитивних досягнень у навчанні різко знижує їх соціальний статус в учнівському колективі – під час перерви залишаються на самоті, часто залишаючись у класі. Ці діти уникають спілкування з вчителем, а його доручення виконують формально. Саме на таких учнів найчастіше скаржаться вчителі, діти, батьки «заважають працювати в класі», «ображають всіх дітей».

Таких дітей, серед першокласників, виявлено 2, що становить 2,9 % від загальної кількості першачків (1 уч. – в 1-Б, 1 уч. – в 1-В) . Слід пам'ятати, що саме від дорослих (вчитель, вихователь, психолог, батьки) залежить адаптуються ці діти до шкільного навчання, чи стануть у подальшому дезапованими учнями.

До дітей, що важко адаптувалися, належать:

-1 дитина з проблемами розвитку мотиваційної та емоційної сфери, яка є часто хворюючою та низьким відвідуванням школи (1-Б клас), що становить 4.2% від загальної кількості учнів класу;

-1 дитина з порушеною саморегуляцією поведінки, не має досвіду перебування в дитячому колективі, не відвідувала дитячий садок, не вміє будувати дружні стосунки з однолітками, з функціонально неспроможної родини, не отримує від дорослих емоційної підтримки та допомоги в навчанні (1-В клас), що становить 4,3% від загальної кількості учнів класу. *Табл. 3.1.*

Табл. 3.1.

Результати діагностики адаптації учнів 1 класів до навчання у школі (за результатами I семестру 2020-2021 н.р. методика Лусканової)

Класи	Діагностовано	Адаптація	Імовірна дезадаптація	Дезадаптація
1-А	22	22 уч. (100 %)	-	-
1-Б	24	20 уч. (83,3%)	3 уч. (12,5 %)	1 уч. (4,2 %)
1-В	23	20 уч. (87 %)	2 уч. (8,69 %)	1 уч. (4,3 %)
Всього	69	62 уч. (89,9 %)	5 уч. (7,2 %)	2 уч. (2,9 %)

Отже, за підсумками I семестру 2020-2021 н.р. можна констатувати, що переважна більшість першокласників, а саме 62 учні (89,9 %) є адаптованими до навчання 1 - у класі, що говорить про достатній рівень сформованості у них мотиваційної, емоційно-вольової та довільної сфери. Та є учні, в яких

спостерігається імовірна дезадаптація, це 5 учнів – першачків, що становить 10,1 % від загальної кількості першокласників. Під характеристику повністю дезадаптованих підпадають 2 учнів, що становить 2,9 % від загальної кількості першокласників. В цих дітей спостерігаються відхилення у навчальній діяльності, конфлікти з однокласниками, прояви неадекватної поведінки. Такі діти переживають емоційний дискомфорт, перш за все через невизначеність щодо вимог вчителів, умов навчання, поведінки в колективі. *Рис.3.2.*

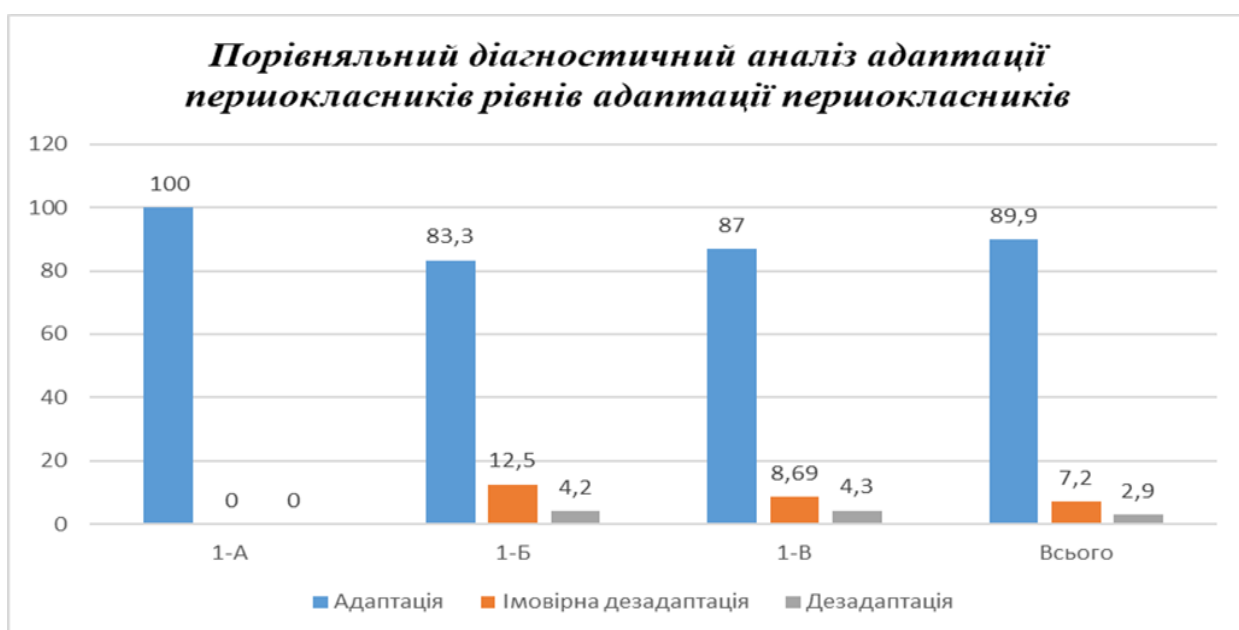

Рис. 3.2. Порівняльний діагностичний аналіз рівнів адаптації першокласників до навчання у школі

Зазначимо, що між рівнем адаптації школяра і системою чинників таумов, у яких він виховувався, є досить тісний причинно-наслідковий зв'язок.

Найбільш важливими в адаптації школярів до НУШ є:

- рівень тренуваності адаптаційних механізмів: першокласники, що раніше відвідували дитячий садочок, значно легше адаптуються до школи, ніж ті діти, які не відвідували заклад дошкільної освіти, які не звикли до тривалого перебування в дитячому колективі, певного сталого режиму (виявлено, що 14,5% першокласників 2020-2021 н.р. не відвідували ЗДО).

- стан здоров'я: впливає не лише на тривалість і успішність процесу адаптації до школи, а й на процес подальшого навчання. Здорові діти легше проходить період адаптації до школи і краще справляються з розумовими та фізичними навантаженнями, але, на жаль, за офіційними даними, сьогодні лише 30% дітей ідуть до школи абсолютно здоровими. Важче від усіх адаптуються діти, у яких після народження часто хворіли, мають в анамнезі різноманітні хронічні захворювання і особливо розлади нервово-психічної сфери (часто хворюючих дітей в 1-их класах 15, що становить 21,7 % від загальної кількості)

- психологічна готовність до шкільного навчання: передбачає інтелектуальну готовність (рівень розвитку пізнавальних здібностей), емоційно-вольову (емоційна зрілість, адекватність емоційного реагування, вольова регуляція поведінки) й мотиваційну готовність. (2019-2020 н.р. в середні класи з початкової школи було переведено року 58 майбутніх першокласників, готових до шкільного навчання).

- характер спілкування дитини з однолітками і дорослими, відсутність логопедичних проблем, вміння першокласників виконувати соціальні ролі, проявляти ініціативу, спрямовану на встановлення і підтримку контактів в групі, так як лише відповідний рівень спілкування дає змогу дитині адекватно діяти в умовах колективної навчальної діяльності. (з метою виправлення мовних недоліків та розвитку комунікативної компетентності в школі функціонує логопедичний кабінет, до яких зараховано (68, 69%) першокласників).

- особливості життя дитини в сім'ї: психологічна атмосфера в сім'ї, взаємовідносини між батьками, стиль виховання, статус дитини в сім'ї, домашній режим життєдіяльності дитини. (шкільний психолог надає батькам психологічні консультації на основі тестування та спостереження, рекомендації з питань підготовки дитини до школи, налагодження режиму дня першокласника, подолання труднощів адаптаційного періоду. Однак, на фоні зменшення тривалості і збіднення змісту спілкування в сім'ї, дефіциту

тепла, уважного ставлення один до одного, втрата спільних форм корисної діяльності дитини з дорослими, практичними психологами замало уваги приділяється питанням формування ефективних відносин дитина-батьки відносин, збагачення особистісного і пізнавального спілкування, надання батьками емоційної підтримки дитині). *Рис.3.3.*

Рис 3.3. Дослідження чинників адаптації до школи (1-А, 1-Б, 1-В)

Варто пам'ятати, що початок шкільного життя супроводжується для дитини достатньо великою кількістю стресових явищ, що може приводити не лише до невстигання, а й до соматичних і психічних розладів здоров'я учнів.

Для більш детальнішого вивчення процесу адаптації першачків до освітнього середовища НУШ було вирішено провести поглиблене вивчення питання адаптації першокласників у січні 2020-2021 н.р. з залученням методик Л.М. Ковальова, О.А. Орехова, Н.Н. Тарасенко, Н.І. Вьюнової, К.М. Гайдар.

Вибір методик для загального дослідження процесу адаптації мав відповідати наступним вимогам:

- Вимірювати ключові параметри адаптації-дезадаптації;
- Отримувати в результаті обстеження інформацію, яка не тільки констатує, але й орієнтує психолога в причинах можливої дезадаптації;

- Бути економічною за формою проведення і витратам часу.

Вивчення літератури з даної проблеми і практика роботи показує, що процес адаптації у першокласників характеризується основними змінами:

- Відбувається фізіологічне підлаштування діяльності функціональних систем організму першокласника відповідно до нового режиму і навантаження;
- Формуються і засвоюються способи та прийоми нової діяльності – процесу навчання;
- Емоційна сфера першокласника оцінює зміни в навколишній реальності як суб'єктивно комфортні/дискомфортні і таким чином здійснює регуляцію його поведінки і діяльності.

Для загальної оцінки рівня адаптації першокласника до школи необхідно отримати якісні показники цих змін, що здійснюється за допомогою програми, представленій в наступній таблиці 3.4.:

Таблиця 3.4.

Загальна оцінка рівня адаптації першокласника

<i>Компоненти адаптації</i>	<i>Характеристики</i>	<i>Методики</i>	<i>Залучаються</i>
Фізіологічне підлаштування організму	Відсутність захворювань в період адаптації Відсутність психосоматичної симптоматики	Опитування батьків. Аналіз медичної статистики Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи (Л.М. Ковальова, Н.Н. Тарасенко) Методика «Будиночки»	Батьки, вчителі, медичний працівник

		(О.А. Орехова) Н.Н. Тарасенко)	
Шкільна успішність та поведінка	Засвоєння учнями способів і прийомів навчальної діяльності	Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи (Л.М. Ковальова, Н.Н. Тарасенко)	Вчителі
Емоційне сприймання нової соціальної ситуації	Емоційне сприйняття процесу навчання Емоційне ставлення до вчителя Емоційне ставлення до себе в новій ролі	Методики «Будиночки» (О.А. Орехова), «Школа звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.) Опитування батьків Методики «Будиночки» (О.А. Орехова), «Школа звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.) Методики «Будиночки» (О.А. Орехова), «Школа	Батьки

	Емоційне сприймання стосунків з однокласниками	звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.) Методики «Будиночки» (О.А. Орехова), «Школа звірів» (Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.); Опитування батьків	
--	--	---	--

Таким чином, для оцінки рівня адаптації першокласників необхідно:

- Зібрати та проаналізувати дані про захворюваність першокласників за минулий період;
- Провести анкетування батьків на батьківських зборах з питань адаптації першокласників;
- Здійснити спостереження разом з вчителем за допомогою «Опитувальника для визначення рівня адаптації дитини до школи» (Л.М. Ковальова, Н.Н. Тарасенко);
- Продіагностувати першокласників за допомогою методики особистісних відносин, соціальних емоцій і ціннісних орієнтацій «Будиночки» (О.А. Орехова);
- Провести проєктивну методику «Школа звірів» (автори Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.), яка дає можливість вивчити мотиваційну сферу, відношення дитини до вчителя, до однокласників, до навчання в школі, а також шкільну тривожність.

Процедура діагностики і способи обробки даних

1. Опитування батьків

Певна методика проводилась шляхом опитування і може бути проведеною на батьківських зборах (або заочно) шляхом роздачі тексту опитувальника батькам. Ми використовували опитування з метою виявлення ознак дитячої нервовості, його текст містить питання про можливі симптоми психосоматичних явищ, порушення сну, апетиту, і захворювання дитини в адаптаційний період, і тому, з метою дотримання етичних норм поведінки, на етапі групового опитування медичні терміни (дитяча нервовість та ін.) не вживались, а просто перераховувались симптоми. Після опитування отриманні дані були оброблені, і зроблено певний висновок. Можливі наступні варіанти відповідей для батьків:

- Психосоматичних симптомів, захворювань немає;
- Зрідка мають місце функціональні порушення;
- Мали місце захворювання, спостерігається психосоматична симптоматика.

Текст опитувальника наданий в *Додатку А*.

Результати опитування.

На 1 питання «без особливого бажання відвідувати школу» - ствердно відповіло 10 батьків, що становить 14,5% від загальної кількості; «з бажанням, з радістю» - 54 ч., що становить 78,2%; «немає бажання» - 5 ч., що становить 7,24% ; «зміни в самопочутті» - 60 ч., що становить 86,9 %; «хворіли в вересні-листопаді» - 9 ч., що становить 13 %; «мають хронічні захворювання» - 6 ч., що становить 8,7 %; «скаржаться на однокласників» - 3 ч., що становить 4,3 %; «не справляються з навчальним навантаженням» - 24 ч., що становить 34,7% і т.д. *Рис.3.5*.

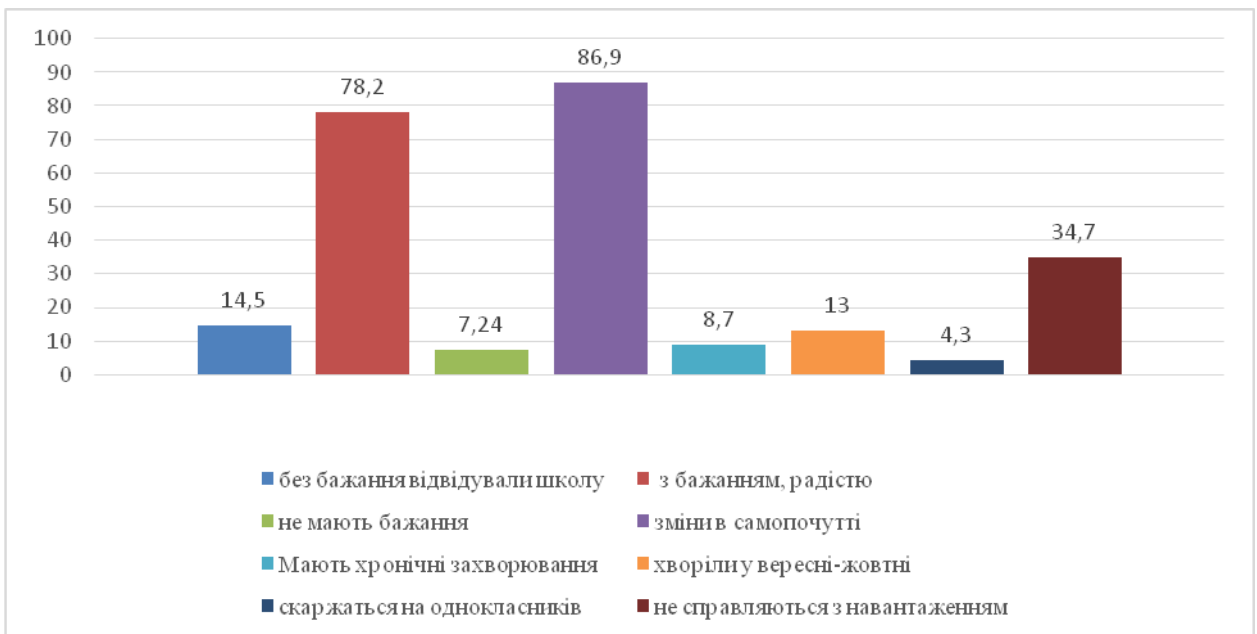

Рис. 3.5. Результати діагностики самопочуття дітей шляхом тестування

Таким чином результат опитування показав, що процент дітей, які з бажанням йдуть до школи, налаштовані на отримання знань, спілкування з однолітками і т.д. потребує безпосереднього втручання уваги вчителя з залученням педагогічної служби для вирішення нагальних питань. Також викликає занепокоєння відсоток відповідей, що демонструють небажання учнями 1-х класів відвідувати школу.

2.«Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи»

Проводячи дане опитування, ми мали можливість постійно спостерігати за дитиною в різних моментах її діяльності. З метою отримання цілісної картини діяльності дитини в школі ми використали «Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи», розроблений Л.М. Ковальновою, Н.Н. Тарасенко, який допоможе нам систематизувати уявлення про учнів класу [6]. *(Додаток Б)* При роботі з опитувальником за даною методикою на бланку відповідей потрібно (див. нижче) викреслити номери, в яких описані фрагменти поведінки, характерні для конкретної дитини. Бланк розділений вертикальною лінією. Якщо

викреслений номер знаходиться зліва від лінії, то при обробці він дає один бал, якщо справа — два бали. Максимальна сума балів – 70. Підрахувавши, яку суму балів набрав учень, можна визначити його коефіцієнт дезадаптації:

Бланк відповідей

1		БС
2	34	НГШ
56		Л
789	1011	НС
121314	1516	І
171819	20 21	ГС
2223	24 25 26	ІНС
27	28 29 30	НП
3132 33	34 35	НМ
36	37 38 39 40	АС
4142	43 44 45 46	ПД

$K = \frac{п}{70} \cdot 100$, де п — кількість балів, набрана першокласником.

Аналіз отриманих даних дозволяє інтерпретувати значення коефіцієнта дезадаптації (К) таким чином:

- показник до 14 % є нормальним, і *таких учнів в класі 22 ч.*
- показник від 15 % до 30 % свідчить про середній ступінь дезадаптації (*дезаптовані відсутні*)
 - показник вище 30 % вказує на високий ступінь дезадаптації (*дезаптовані відсутні*)
 - якщо коефіцієнт вище 40 %, дитина, як правило, потребує консультації психоневролога (*відсутні*)

У бланку відповідей всі номери тверджень згруповані за факторами поведінки:

БС — батьківське ставлення;

НГШ — неготовність до школи;

Л — ліворукість;

НС — невротичні симптоми;

І — інфантилізм;

ГС — гіперкінетичний синдром, надмірна розторможеність;

ІНС — інертність нервової системи;

НП — недостатня довільність психічних функцій;

НМ — низька мотивація навчальної діяльності;

АС — астеничний синдром;

ПД — порушення інтелектуальної діяльності.

Така побудова бланка дає можливість зорієнтуватися і визначити, який фактор (чи група факторів) лежить в основі дезадаптації.

У ході роботи над опитувальником ми мали можливість проаналізувати свої спостереження, зробити їх більш цілеспрямованими та диференційованими. Це дало змогу звернути увагу на свою діяльність, на ефективність форм та методів роботи, які використовуються на уроках.

3. Проективний тест особистих відношень, соціальних емоцій і ціннісних орієнтацій «Будиночки».

Методичною основою цього тесту є кольорово-асоціативний експеримент, відомий за тестом відношень А. Еткінда. Тест розроблений О.А. Ореховою [7] і дозволяє провести діагностику емоційної сфери дитини, а саме вищі емоції соціального генезу, особистісні переваги і діяльнісні орієнтації, що робить його особливо цінним з точки зору емоційного ставлення дитини до школи. *(Додаток В).*

Для проведення методики ми підготували наступні матеріали:

- аркуш завдань
- вісім кольорових олівців: синій, червоний, жовтий, зелений, фіолетовий, сірий, коричневий, чорний. (олівці мають бути однаковими, забарвлені в кольори, відповідні грифелю).

Дослідження проводилось з дітьми 1-А класу - 22 уч., яких було розсаджено поодиноці. Допомога вчителя не буде доречною, тому що мова в

методиці йде провідношення дітей до шкільного життя, у тому числі і до вчителя, і тому для допомоги були залучені старшокласники. Дослідження складалось з трьох завдань, які передбачали розфарбовування, і тривала близько 20 хвилин.

Інструкція: сьогодні ми займемось розфарбовуванням.

Знайдіть в своєму листочку завдання № 1. Це доріжка з восьми прямокутників. Виберіть той олівець, який вам приємний більш всього і розфарбуйте перший прямокутник. Відкладіть цей олівець убік. Погляньте на олівці, що залишилися. Який з них вам більше подобається? Розфарбуйте ним другий прямокутник. Відкладіть олівець убік. І так далі.

Знайдіть завдання №2. Перед вами будиночки, їх ціла вулиця. В них живуть наші відчуття. Я називатиму відчуття, а ви підберіть до них відповідний колір і розфарбуйте. Олівці відкладати не треба. Можна розфарбовувати тим кольором, який по-вашому підходить. Будиночків багато, їх господарі можуть відрізнитися і можуть бути схожими, а значить, і колір може бути схожим.

Список слів: щастя, горе, справедливість, образа, дружба, сварка, доброта, злість, нудьга, захоплення.

Якщо дітям незрозуміло, що означає слово, потрібно його пояснити, використовуючи дієслівні предикати і прислівники.

Знайдіть завдання №3. У цих будиночках ми робимо щось особливе, і мешканці в них – незвичайні. У першому будиночку живе твоя душа. Який колір їй личить? Розфарбуйте.

Позначення будиночків:

№1 – твій настрій, коли ти прокидаєшся;

№2 – твій настрій, коли ти йдеш до школи;

№3 – твій настрій на уроці читання;

№4 – твій настрій на уроці письма;

№5 – твій настрій на уроці математики;

№6 – твій настрій, коли ти розмовляєш з вчителем;

№7 – твій настрій, коли ти спілкуєшся зі своїми однокласниками;

№8 – твій настрій, коли ти знаходишся вдома;

№9 – твій настрій, коли ти робиш уроки;

№10 – придумайте самі, хто живе і що робить в цьому будиночку. Коли ви закінчите його розфарбовувати, тихенько на вушко скажіть мені, хто там живе і що він робить (на аркуші відповідей робиться відповідна позначка).

Методика дає психотерапевтичний ефект, який досягається самим використанням кольору, можливістю відреагувати на негативні і позитивні емоції, крім того емоційний ряд закінчується в мажорному тоні (захоплення, власний вибір).

Обробки даних починається із завдання №1. Обчислюється вегетативний коефіцієнт за формулою: $VK = (18 - \text{місце червоного кольору} - \text{місце синього кольору}) / (18 - \text{місце синього кольору} - \text{місце зеленого кольору})$.

Вегетативний коефіцієнт характеризує енергетичний баланс організму: його здібність до енерговитрат або тенденцію до енергозбереження.

Енергетичний показник інтерпретується таким чином:

- 0 – 0,5 – хронічна перевтома, виснаження, низька працездатність.

Навантаження непосильні для дитини.

- 0,51 – 0,91 – стан втоми, що компенсується. Самовідновлення оптимальної працездатності відбувається за рахунок періодичного зниження активності. Необхідна оптимізація робочого ритму, режиму праці і відпочинку.

- 0,92 – 1,9 – оптимальна працездатність. Дитина відрізняється бадьорістю, здоровою активністю, готовністю до енерговитрат. Навантаження відповідають можливостям. Спосіб життя дозволяє дитині відновлювати витрачену енергію.

- Понад 2,0 – перезбудження. Частіше є результатом роботи дитини на межі своїх можливостей, що приводить до швидкого виснаження. Потрібна нормалізація темпу діяльності, режиму праці і відпочинку, а інколи

і зниження навантаження. Отже, підсумовуючи отримані дані можна сказати, що з 22 учнів 1-А класу 4 учнів, що становить 18,2 % відчують хронічну перевтому; 12 учнів, а це 54,5 % відчують стан втоми, що компенсується; 6 учнів, це 27 % - відчують оптимальну працездатність; 2 учні класу – 9,1 %, перебуджені. *Рис. 3.6.*

Рис. 3.6. Результати досліджень психологічного стану школяра (за метод. О.А. Орехової)

Отримавши результати, є доцільним з'ясувати причинного чи іншого стану дитини, та долучивши психолога провести роботу по усуненню цих проявів.

Завдання № 2 і № 3 по суті розшифровують емоційну сферу першокласника і орієнтують дослідника у вірогідних проблемах адаптації.

Завдання № 2 характеризує сферу соціальних емоцій. Тут треба оцінити рівень диференціації емоцій – в нормі позитивні почуття дитина розфарбовує основними кольорами, негативні – коричневим і чорним. Слабка чи недостатня диференціація вказує на деформацію в тих чи інших блоках особистісних відношень:

Щастя-горе – блок базового комфорту,

Справедливість – образа – блок особистісного росту,

Дружба – сварка – блок міжособистісної взаємодії,

Доброта – злість – блок потенційної агресії,

Нудьга – захоплення – блок пізнання.

За наявності інверсії колірною градусника (основні кольори займають останні місця) у дітей часто спостерігається недостатня диференціація соціальних емоцій – наприклад, і щастя і сварка можуть бути позначені одним і тим же червоним кольором. В цьому випадку треба звернути увагу, як розфарбовує дитина парні категорії і наскільки далеко стоять пари в колірному виборі. Актуальність переживання дитиною того або іншого відчуття вказує на його місце в колірному градуснику (завдання №1).

За результатами була складена цілісна картина емоційного стану учнів класу, проаналізована кольорова гамма, з'ясовані ступінь соціалізації та адаптації учня в класі.

У завданні № 3 відображено емоційне відношення дитини до себе, шкільної діяльності, вчителя і однокласників. Зрозуміло, що за наявності проблем в якійсь сфері, першокласник розфарбовує саме ці будиночки коричневим або чорним кольором. Доцільно виділити ряди об'єктів, які дитина позначила однаковим кольором. Наприклад, школа–щастя–захоплення або домашні завдання–горе–нудьга. Ланцюжки асоціацій досить прозорі для розуміння емоційного відношення дитини до школи. Діти із слабкою диференціацією емоцій швидше за все будуть амбівалентні і в емоційній оцінці видів діяльності. За результатами завдання №3 можна виділити три групи дітей

- з позитивним відношенням до школи – 16 учнів, 72, 7 %;
- з амбівалентним відношенням – 6 учнів, 27, 2%;
- з негативним відношенням – діти відсутні.

Слід зазначити, що при занадто низьких або занадто високих показниках ВК, сумнівах в чистоті дослідження дана методика може бути продубльована за тією ж схемою, але індивідуально, із стандартними картками з тесту Люшера.

4. Методика «Школа звірів».

Для багатьох дітей процес адаптації до школи є складним випробуванням. Дитина стикається з рядом проблем, які не в силах вирішити сама. В результаті в неї можуть виникнути шкільні неврози. Рання діагностика, корекція і профілактика шкільних неврозів залишаються актуальною і надзвичайно важливою проблемою.

При діагностиці цього явища психолог перш за все стикається з різними формами неадекватного психологічного захисту. Оскільки психологічний захист формується на неусвідомленому рівні, дослідження його механізмів може проводитися за допомогою проєктивних методик. Одна з них — «Школа звірів» (автори Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.). Вона дає можливість виявити шкільні неврози на початковій стадії розвитку, виявити і скорегувати. Атмосфера доброзичливості і відсутність оцінювання сказаного дозволяють дитині розкритися найглибше. До того ж малювання для молодших школярів є звичною і цікавою справою. Аналіз намальованого дає можливість зробити деякі припущення про ті труднощі, які виникли у дітей в процесі навчальної діяльності.

Проте ця методика може застосовуватися не лише на етапі адаптації до школи, але і в більш старшому віці — при діагностиці причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками, вчителями.

Діагностика може проводитися як в груповій, так і в індивідуальній формі [8]. Обладнання: Аркуш, кольорові олівці.

Попередня підготовка.

Психолог: Зараз ми з вами зробимо дивну подорож в чарівний ліс. Сядьте зручно, розслабтеся, закрийте очі. Уявіть, що ми опинилися на сонячній лісовій галявині. Послухайте, як шумить листя над головою, м'яка трава торкається ваших ніг. На галявині ви бачите «Школу звірів». Погляньте довкола. Які звіри вчать в цій школі? А який звір вчитель? Чим займаються

учні? А якою твариною є ви? Що ви при цьому відчуваєте? Відчуте це в собі. Ви можете знаходитися ще деякий час в цій «Школі звірів», поки я рахуватиму до 10, а потім розплющте очі.

Інструкція.

Психолог: Ви побували в «Школі звірів». А тепер візьміть олівці і папір і спробуйте намалювати те, що бачили.

Діти виконують завдання.

Поглянете уважно на свій малюнок і знайдіть ту тварину, якою могли б бути ви. Поряд з ним поставте «х» або букву «я».

Інтерпретація

1. Розміщення малюнка на аркуші.

Розміщення малюнка ближче до верхнього краю аркуша трактується як висока самооцінка, як незадоволеність своїм статусом в колективі, недостатність визнання з боку оточуючих. Положення малюнка в нижній частині — невпевненість в собі, низька самооцінка.

2. Контури фігур.

Контури фігур аналізуються за наявністю або відсутністю виступів (наприклад щитів, панцирів, голок), чіткістю промальовуваних та затемнених ліній, що означає захист від оточуючих. Агресивна — якщо виконана в гострих кутах; із страхом або тривогою — якщо має місце затемнення контурної лінії; з побоюванням, підозрілістю — якщо поставлені щити, заслони.

3. Натиск.

При оцінці ліній необхідно звернути увагу на натиск. Стабільність натиску говорить про стійкість, слабкий натиск — про прояв тривожності, дуже сильний — про напруженість. Про тривожність може свідчити розірваність ліній, наявність обводів, сліди затирання.

4. Наявність деталей, що відповідають органам чуттів, — очі, вуха, рот.

Відсутність очей свідчить про неприйняття інформації, зображення вух (тим більше великих і детально промальованих) говорить про зацікавленість

в інформації, особливо тієї, яка стосується думки оточуючих про себе. Відкритий, заштрихований рот — про легкість виникнення страхів. Зуби — ознака вербальної агресії.

5. Аналіз якості і взаємодії персонажів показує особливості комунікативних стосунків.

Велика кількість вступаючих у різні стосунки один з одним (грають, зображені в навчальній діяльності та ін.) і відсутність розділяючих ліній між ними говорить про сприятливі взаємини з однокласниками. В іншому випадку можна говорити про труднощі в побудові контактів з іншими учнями.

6. Характер стосунків між твариною-вчителем і твариною, що зображує дитину.

Необхідно прослідити, чи немає протиставлення між ними? Як розташовані фігури вчителя і учня стосовно один до одного?

7. Зображення навчальної діяльності.

У разі відсутності зображення навчальної діяльності можна припустити, що школа приваблює дитину позанавчальною стороною. Якщо ж немає учнів, вчителя, навчальної або ігрової діяльності, малюнок не зображує школу тварин або людей, то можна зробити припущення, що у дитини не сформувалася позиція учня, він не усвідомлює своєї позиції як школяра.

8. Колірна гамма.

Яскраві, життєрадісні тони говорять про благополучний емоційний стан дитини в школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан. Найбільш типові малюнки див в *Додатку Г*.

Методики «Будиночки» і «Школа звірів» є проєктивними і їх результати інтерпретується тільки разом з результатами інших методик. Якщо результати методик суперечать один одному або характеристики відношень не є яскраво вираженими, варто повторити процедуру діагностики індивідуально.

Для систематизації інформації про учнів класу заповнюється узагальнений протокол (*Додаток Д*). Інформація про готовність дітей до навчання у школі (перший стовпчик) надається дошкільним закладом. Рівні готовності: низький (Н), середній (С), високий (В). Психосоматичні симптоми в період адаптації, інформація про які зібрана в результаті опитування батьків і медичної статистики, позначаються як наявні (+) чи відсутні (-). ВК, вегетативний коефіцієнт, визначається за методикою «Будиночки». К – коефіцієнт дезадаптації визначається опитуванням вчителя і має ранги: нормальний показник (Норма), середній (С), високий (В), група ризику (Р). Цією ж методикою визначаються фактори дезадаптації, які мають умовні позначення:

БС — батьківське ставлення;

НГШ — неготовність до навчання у школі;

Л — ліворукість;

НС — невротичні симптоми;

І — інфантилізм;

ГС — гіперкінетичний синдром, надмірна розторможеність;

ІНС — інертність нервової системи;

НП — недостатня довільність психічних функцій;

НМ — низька мотивація навчальної діяльності;

АС — астеничний синдром;

ПД — порушення інтелектуальної діяльності.

До картки учня (*Додаток б*), окрім кількісних показників, вносяться якісні, зокрема соціальні дані; дані про те, які компоненти готовності до школи в дитини не сформовані; емпіричні характеристики емоційного стану учня за результатами проведених спостережень і проєктивних методик. Також фіксується план подальшої роботи з дітьми, рівень адаптації яких виявився низьким.

По закінченню адаптаційного періоду за його результатами оформлюється аналітична довідка (Додаток Е). Розміщую результати дослідження.

Аналітична довідка за результатами дослідження адаптації учнів 1-А класу (за I семестр 2020-2021 н.р.)

Мета дослідження: Виявлення потенційної “групи ризику”, тобто дітей, чиє подальше навчання та виховання пов’язані з суттєвими труднощами через дослідження наступних компонентів адаптації:

- фізіологічне підлаштування організму;
- шкільна успішність та поведінка;
- емоційне прийняття нової соціальної ситуації.

Програма дослідження включає:

- збір даних про захворюваність першокласників (статистичні дані);
- анкетування батьків (виявляємо наявність психосоматичних симптомів дезадаптації та збираємо інформацію про учня);
- опитування вчителя за допомогою опитувальника Л.М. Ковальової, Н.Н. Тарасенко (визначаємо рівень дезадаптації та виявляємо фактори, які їй сприяють);
- обстеження першокласників за допомогою проективної методики «Будиночки» (досліджуємо емоційне сприйняття нової соціальної ситуації, зокрема процесу навчання, вчителя, однокласників, самооцінку та визначаємо здатність організму до енерговитрат);
- проведення методики «Школа звірів» (вивчаємо мотиваційну сферу, ставлення дитини до вчителя, до однокласників, до навчання в школі, а також шкільну тривожність).

Дослідження проводилося протягом вересня грудня 2020-2021 н.р. Обстежено всього 22 учні, у т.ч. дівчат 12 хлопчиків 10. За попередніми

даними високий рівень готовності до школи мають 85 % учнів, 15 % середній, з низьким рівнем готовності діти в 1-А класі відсутні.

За результатами проєктивної методики “Будиночки” 18,2 % учнів мають низький ВК (вегетативний коефіцієнт), відповідно їхній стан характеризується хронічною перевтомою, виснаженням, низькою працездатністю. Це 4 учні.

- 54,5 % дітей мають ВК від 0,51 – 0,91, що свідчить про стан оптимальної працездатності, який відбувається за рахунок періодичного зниження активності. 12 учням класу необхідна оптимізація режиму праці і відпочинку. 27 % дітей мають оптимальну працездатність, відрізняються бадьорістю, здоровою активністю, готовністю до енерговитрат. Навантаження цих 6 учнів відповідають їх можливостям.

- 9,1 % (2 учні) мають занадто високий ВК, що свідчить про те, що часто дитина працює на межі своїх можливостей і це призводить до швидкого виснаження. Їм потрібна нормалізація темпу діяльності, режиму праці і відпочинку, а інколи і зниження навантаження.

За результатами проєктивних методик 72,2 % (16 учнів) мають позитивне сприйняття процесу навчання; 90,9 % (20 учнів) - позитивне ставлення до вчителя; 27,2 % (6 учнів) мають занижену самооцінку себе як учня. *Рис. 3.7.*

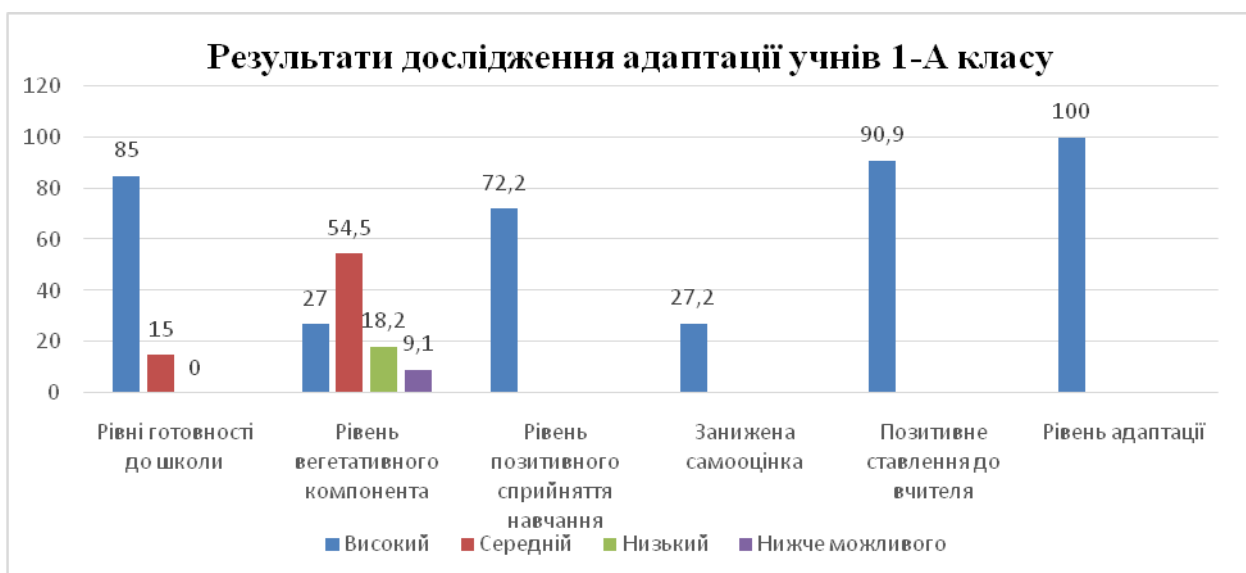

Рис. 3.7. Результати дослідження адаптації учнів

За результатами опитування за методикою Л. Ковальнової, Н. Тарасенко 100 % учнів мають високий ступінь адаптації (дані про учнів див. вузагальненому протоколі). Ці діти адаптувалися до школи протягом перших двох-трьох місяців навчання, швидко влилися в колектив, освоїлися в школі, набули друзів в класі, у них майже завжди гарний настрій, вони доброзичливі, сумлінно і без напруги виконують всі вимоги вчителя.

Якщо б в класі визначався середній рівень адаптації він з легкістю міг би перейти в повну адаптацію вже до кінця першого півріччя, завдяки доброзичливому і тактовному відношенню вчителя.

Висновки

Дані діагностичні дослідження допомагають виявити труднощі, що виникли у дітей на ранньому етапі навчання, і вчасно усунути їх.

Переваги програми:

- мобільність, можливість фронтального використання;
- можливість надання допомоги класному керівникові, вчителю і предметнику, побудови навчально-виховної роботи в системі, з врахуванням психологічних і вікових особливостей учнів;
- можливості подальшої корекції виявлених психологічних проблем.

Підсумовуючи, хочу зазначити що адаптація класного колективу 1-А класу за період з вересня – грудень 2020-2021 н.р. пройшла вдало. Всі учні почувують себе в класі комфортно, навчальна діяльність на достатньому рівні. Є комунікація учнів з вчителем, процес соціалізації відбувається на достатньому рівні. Дезаптивних дітей в цьому класі немає.

Проте, для того, щоб допомогти дитині відчувати себе в школі ще комфортніше, звільняючи її інтелектуальні, особистісні, фізичні ресурси для успішного навчання і повноцінного розвитку необхідно, крім виявлення особливостей психолого-педагогічного статусу кожного школяра, створити

систему психолого-педагогічної підтримки всіх першокласників у період їхньої адаптації і здійснення розвивальної, корекційної роботи з дітьми, які мають різні психолого-педагогічні труднощі.

Отже, для повного методичного забезпечення роботи психолога в напрямку успішної адаптації учнів необхідна подальша розробка:

- розвиваючої програми роботи психолога для першокласників;
- методики проведення підсумкового психолого-педагогічного консилиуму;
- корекційних методик, направлених на корекцію виявлених у процесі діагностики проблем.

3.2. Корекційно-розвивальна програма «Я – першокласник». **Методика занять.**

З попередніх розділів ми дізналися, що кожна дитина адаптована до школи по різному. Одні діти готові до школи, а інші не зовсім. Тобто з вищесказаного ми можемо виділити 2 типи дітей в освітньому середовищі, які щойно переступили поріг школи: адаптована дитина та дезадаптована дитина.

Адаптована дитина - це дитина, пристосована до повноцінного розвитку свого особистісного, фізичного, інтелектуального і інших потенціалів у новому педагогічному середовищі. До середини першого класу більшість дітей виходять на досить успішний рівень функціонування. Але на їх фоні виділяється група школярів, що зазнають виражених труднощів у навчанні, спілкуванні в шкільному середовищі, внутрішньому самопочутті. Це ознаки прояву дезадаптаційного синдрому.

Дезадаптована дитина - це не тільки та дитина, якій важко спілкуватися, вчитися відповідно до прийнятих норм, але і та, кому успішне навчання або спілкування дається за рахунок значних психологічних витрат,

підвищення тривоги, низької самооцінки, психологічних захворювань, невротичних синдромів та інших явищ.[61]

Тому стає актуальним психолого-педагогічний супровід дітей та розвиток адаптації учнів в початковій школі.

Пропоную до розгляду корекційно-розвивальну програму «Я – першокласник».

Цілі і завдання програми:

Дана програма здійснюється з метою створення психолого-педагогічних і соціальних умов, що дозволяють дитині успішно адаптуватися в шкільній системі.

Завдання програми

- Виявлення особливостей психолого-педагогічного статусу кожного школяра з метою своєчасної профілактики і ефективного рішення проблем, що виникають у них в навчанні, спілкуванні і психічному стані.

- Створення системи психолого-педагогічної підтримки першокласника в період їх первинної адаптації.

- Здійснювати розвиваючу, корекційно-формульвальну роботу з дітьми, що зазнають різних психолого-педагогічних труднощів.

Предметом і об'єктом даної програми є першокласники, які мають труднощі в процесі адаптації.

Дана програма призначена для групової роботи з дітьми 6-7 років, які навчаються в 1 класі, включає у себе 20 групових занять, що проводяться 1 раз на тиждень, тривалістю 35 хвилин кожне.

Проведення психологічного обстеження дозволяє визначити склад групи дітей, які відвідують корекційно-розвиваючі заняття.

З метою визначення дітей, які зазнають труднощів в адаптації до школи, були використані наступні методики:

- стандартна бесіда Нежної (Рівень навчальної мотивації),

- анкета Лусканової

- Методика «Придумай слова»,

- методика «Словниковий запас»,
- методика Ж. Піаже «Права та ліва сторона»,
- проективний тест особистісних відносин, соціальних емоцій і ціннісних орієнтацій «Будиночки»,
- опитування батьків,
- аналіз медичної статистики,
- анкетування батьків, вчителів,
- експертна оцінка вчителя.

Формуючий етап проходить у формі групових занять з використанням таких методів: ігрових, психотехнічних вправ, спрямованих на розвиток пізнавальної і емоційно-вольової сфери, арт-терапії.

Кожне заняття складається з трьох частин:

1 етап - організаційний, емоційний настрій на роботу, заповнення палітри настрою;

2 етап - основна частина, на даному етапі проводяться вправи, ігри відповідно до цілей заняття;

3 етап - рефлексія.

Здійснення корекційної роботи неможливе без участі в ній батьків, вчителів початкових класів. Протягом усього періоду реалізації програми проводиться консультативна робота з педагогами та батьками, пов'язана з обговоренням результатів проведеної діагностики, конкретним запитом педагога або батьків, в зв'язку з проблемами навчання, спілкування або психологічного самопочуття.

Очікувані результати:

- Підвищення інтелектуального рівня.
- Розвиток пізнавальних процесів і мотивації навчання.
- Формування вміння включатися в завдання, гру, контролювати свої дії, планувати їх, діяти за правилом.
- Усунення дефектів довільної поведінки.

Критерієм ефективності проведеної корекційної роботи є виконання діагностичних завдань не нижче середнього рівня.

Зміст програми

Заняття № 1 «Подорож в країну знань» (проводиться в формі подорожі).

Цілі і завдання:

- розвиток комунікативних навичок і соціально-психологічних властивостей особистості.

-сформувати прагнення до спільної діяльності з однокласниками, уявлення про залежність результату спільної роботи від розподілу обов'язків.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, написи станцій.

Хід заняття:

1.Організаційний етап.

Привітання дітей, заповнення палітри настрою.

Педагог (П). -Здравствуйте діти. Я рада вас бачити! З яким настроєм ви прийшли? Давайте підійдемо до плакату, який висить на стіні, і за допомогою олівців відзначимо свій настрій в даний момент. Жовтий-відмінний, червоний - гарний, коричневий - не дуже хороший, чорний - поганий.

2.Основні етап.

П. -Сьогодні ми з вами ближче познайомимося і проведемо наше заняття в формі - подорожі.

(На партах розкладені слова з написами, і діти подорожують від однієї парти до іншого.)

Станція 1. «Які ми різні, але мета у нас одна»

П. Хлопці, як ви думаєте, навіщо людям треба вчитися? (Діти відповідають).

-А які слова приходять вам на думку, коли я говорю слово «школа»? (Відповіді дітей).

-Зараз ми пограємо з вами у гру: «Це Я».

-Я буду вам задавати питання і якщо це до вас ставиться ви хором відповідаєте це Я»

Хто прийшов сьогодні в школу? (Я).

У кого блакитні очі? (Я).

У кого темне волосся? (Я).

У кого є вдома тварина? (Я).

Хто ходив до зоопарку цього літа? (Я).

Хто любить кататися на машині? (Я).

Хто любить їсти манну кашу? (Я).

Хто любить грати на комп'ютері? (Я).

Хто любить читати книги? (Я).

У вас гарний настрій? (Я).

Хто любить свою маму? (Я).

Станція 2. «В школу зберемо портфель»

П. -А тепер ми пограємо в гру, «Що можна покласти в шкільний портфель?» (Психолог загадує загадки діти відповідають).

«Якщо ти його нагостриш,

Намалюєш все, що хочеш,

Сонце, небо, і стілець,

Що ж це таке?» (Олівець)

«Вся робота на нівець,

І сумний наш олівець «(гумка)

«Відгадай, що за штучка:

гострий дзьобик, а не птах

Цим клювиком вона

Намалює нам слона». (Ручка)

«То в клітинку, то - в лінійку

Написати по ним зумій-ка!

Можеш їх намалювати

Що таке я?» (Зошит)

«Без мови без голосу

А все розповідь.

Не куш, а з листочками,

Не сорочка, а зшита.

Не людина, а розповідає» (книга).

Молодці! Так як ви все загадки відгадали, ваш портфель уже повний.

Станція 3 «В школі правила дотримуйся»

П.-А які ви вже знаєте шкільні правила? (Діти відповідають)

П -Учитель входить - треба встати, а якщо сісти дозволить - сядь.

На уроках не базікай, як заморський папуга.

Відповісти хочеш - не шуми, а тільки руку підніми.

Парта - це не ліжко і не можна на ній лежати.

Ти сиди за партою струнко і веди себе гідно.

Станція 4 «Я – першокласник»

П.-Коли люди кажуть «Здрастуйте», вони не тільки вітають один одного, а й **БАЖАЮТЬ ЗДОРОВ'Я**. Будь-яка зустріч починається з привітання.

А які слова привітання знаєте ви? (Діти відповідають)

- Діти, а ви любите, коли вам кажуть добрі, ласкаві слова? (Розвиток навичок планування діяльності, вміння співвідносити свою діяльність із діяльністю інших людей.)

А тепер пограємо в гру «Кричалка». (Діти встають у коло тримаючись за руки. Один учень виходить у центр і голосно кричить: «Я ДУЖЕ ДОБРИЙ!»! Всі діти хором голосно повторюють цю фразу, але по іншому: «ТИ ДУЖЕ ДОБРИЙ!»! Потім у центр виходить інший учень і подібним чином голосно вимовляє свою позитивну особистісну якість «Я ДУЖЕ ДОБРИЙ!» і всі інші голосно підтверджують: «ТИ ДУЖЕ ДОБРИЙ!»!)

3 етап. Рефлексія.

- Вам сподобалося наше сьогоднішнє заняття?

-Кому ще хочеться прийти до мене на заняття?

-Що Ви запам'ятали на сьогоднішньому занятті?

Заняття № 2 «Школяр та дошкільник»

Цілі і завдання:

- Створення умов для ближчого знайомства з дитиною,
- розвиток спостережливості, уваги, пам'яті, уяви,
- Розвиток вміння класифікувати та узагальнювати.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, картинки з діяльністю школярі та дошкільника.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Вітання дітей, заповнення куточку настрою.

П. Здрастуйте діти. Я рада вас бачити! З яким настроєм ви прийшли? Давайте підійдемо до плаката, що висить на стіні, і за допомогою олівців відзначимо свій настрій у цей момент. Жовтий – чудове, червоний – гарний, коричневий – не дуже хороший, чорний – поганий. (Потім пояснити чому дитина вибрала той чи інший колір).

(Вступне слово психолога. Пояснення мети занять, як відбуватимуться, знайомство з елементарними правилами).

2. Основний етап.

Вправа «Давай поговоримо»

Дитині пропонується відгадати загадку:

«Стоїть будинок: хто до нього увійде, той і розум придбає» (школа).

П - «Як ти думаєш, навіщо перестають ходити в дитячий садок і починають ходити до школи?»

Розмова «Усвідомлення відмінностей у позиціях «дошкільник» та «школяр».

П-«Як називають дитину, яка ходить до школи?» (Першокласник, учень, школяр).

Як учні проводять час на уроці, у школі?» (Слухають вчителі, пишуть, грають на перерві, сидять на уроках).

- «З якими уроками ти познайомився, і які уроки тобі подобаються?»

-«Як ти думаєш, чим відрізняється «дошкільник» від «школяра?» Я покажу тобі картинку визнач, де тут дошкільник, а де школяр?

Вправа на вміння класифікувати та узагальнювати.

Психолог показує дитині картинку, де намальовані предмети, їх треба розділити на дві групи «Дитячий садок» та «Школа».

Гра «Сонечко»

Дитина малює сонечко і промальовує йому обличчя.

3. Рефлексія.

П-3 чим ми познайомилися на нашому занятті?

-«Що тобі сподобалося найбільше?»

Заняття №3 «Шкільні правила»

Цілі і завдання:

-згадати правила поведінки у школі,

-вчитися розслабляти і напружувати м'язи обличчя,

-розвиток мови, вміння працювати за зразком.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, підготовлені робочі листи для упр. «Симетричні малюнки»

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Наповнення палітри настрою, налаштування на роботу.

2. Основний етап

Вправа «Ми у школі»

Психолог читає заздалегідь підготовлені пропозиції, де йдеться про те, що можна робити у школі, а що не можна. Якщо дитина згодна із твердженням вона плескає в долоні, якщо ні - тупає ногами.

Якщо хочеш відповісти на запитання вчителя, треба підняти руку.

Якщо увійшов дорослий до класу, треба встати.

Якщо хочеш відповісти на запитання вчителя, гукни з місця.

Входить до класу на уроці можна крикнути «Привіт»

На перерві потрібно відпочити, тому потрібно бігати коридором стрімголов.

Якщо потрібно щось спитати, можна перебити розмову дорослих.

Бігати та шумно грати можна лише на спортивному майданчику.

Допомагати один одному треба завжди та скрізь.

Можна і треба ябедничати.

У школі кожен відповідає за себе, тож допомагати один одному не потрібно.

Треба завжди першим вітатися з дорослими та однолітками.

Потрібно чемно прощатися.

Завжди необхідно дякувати за допомогу.

Дозволено штовхати один одного в їдальні.

Руки перед їжею не обов'язково мити.

Можна й треба співати на уроках.

Вітатися з дорослими необов'язково.

Суперечку потрібно вирішувати криком та кулаками.

На уроці не можна розмовляти із сусідом по парті.

На перерві завжди потрібно бігати та кричати.

Чемні слова треба говорити, якнайчастіше.

Гра «Добрий – злий, веселий – сумний».

Дитині пропонується згадати добрих. Веселих, сумних, злих казкових героїв, а потім зобразити їх за допомогою міміки та жестів.

Динамічна пауза.

Ми писали, ми трудилися

Наші пальчики стомилися,

Зараз ми передихнемо,

І писати знов почнемо.

(Дитина згинає та розгинає всі пальчики).

Заучування скоромовок.

Палку штовхав лапкою Полкан.

Кур'єра кур'єр обганяє у кар'єр.

«Водовоз віз воду з водопроводу»

Вправа «Симетричні малюнки»

Дитині пропонується намалювати за зразком якийсь предмет, від осі.

(Дитина малює праворуч, якщо вона шульга, то зліва).

3 Рефлексія.

П -«З чим ми познайомилися на нашому занятті?»

- Що тобі сподобалося найбільше?

Заняття № 4, 5 «Для чого ходять до школи»

Цілі і завдання:

-Створення умов для усвідомлення дітьми свого майбутнього нового статусу,

-Розвиток пам'яті, уваги;

-розвиток мовлення;

-Навчитися відрізняти дошкільника від школяра.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, казка «найкращий першокласник», папір для малювання.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Наповнення палітри настрою, налаштування на роботу.

2. Основний етап

Гра «Ніс, рот, стеля»

П: «Діти, а зараз ми з вами дізнаємось про нову гру. Вона називається «Ніс, стеля, рот». Для того, щоб у неї грати, потрібно бути дуже уважними. Подивіться нагору. Що у нас над головою? Давайте покажемо пальцем і скажемо: стеля. Чудово. Що під ногами? Покажемо на нього пальцем. А тепер показує пальцем на свій ніс і каже: ніс.

А тепер я вас плутатиму. Я називатиму одне, а показуватиму інше. Ви нічого не кажете, Тільки вказуєте на те, що я називаю. Вірте тому, що ви чуєте, а чи не тому, що бачите. Будьте уважні.

Педагог: Молодці діти. А я вам розповім історію про звірят-першокласників.

Казка «Найкращий першокласник»

«Ясним вересневим ранком звірята прийшли до лісової школи. На вулиці світило яскраве сонечко, вітерець грав золотим осіннім листям. Дзвінок ще не прозвенів, і звірята сиділи за своїми партами і розмовляли. Їм дуже подобалося ходити до школи, і кожен із них хотів стати найкращим першокласником.

П - Давайте з вами спробуємо допомогти звірятам і кожен з вас отримуючи малюнок звірятка буде говорити, чому його підопічний найкращий першокласник.

Вправа «Для чого ходять до школи?»

П:- Я називатиму, для чого ходять до школи, якщо вірно, то ви ляснете в долоні, а якщо невірно тупнете ногами.

До школи ходять, щоби грати.

До школи ходять, щоби читати.

До школи ходять, щоби дружити. І т.д.

Вправа «Малюнки-загадки»

П: А тепер ми з вами намалюємо малюнки-загадки. Зараз я роздам вам аркуші. З одного боку намалюйте школяра, а з іншого – дошкільника те щоб можна було зрозуміти, відразу здогадатися, хто, де намальований».

А зараз ви візьміть свої малюнки та обміняйтеся із сусідом по парті. Спробуйте вгадати, де намальовано школяра, а де – дошкільника.

Отже, сьогодні ми дізналися, що в школу ходять для того, щоб вчитися, щоб дізнатися багато нового і т.д. Дякую вам за роботу.

Вправа «Повтори скоромовки»

Палку штовхав лапкою Полкан

Кур'єра кур'єр обганяє у кар'єр

Водовоз віз воду з водопроводу

Усі бобри добрі до своїх бобряг.

З Рефлексія.

- Тобі сподобалося наше сьогоднішнє заняття?

-Як ти думаєш, що в тебе вийшло найбільше?

Заняття № 6, 7 «Крок за кроком»

Цілі і завдання:

-Створення умов для знайомства майбутніх першокласників з навичками навчального співробітництва.

-Розвиток пам'яті, уваги;

-розвиток мовлення;

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, шаблони рукавичок, музика пісні «Крокуєм до зірок»

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Наповнення палітри настрою, налаштування на роботу.

Психолог вітає дітей та пропонує розпочати заняття віршованими рядками, які супроводжуються рухами дітей та педагога.

Звичайно, іноді хочеться пограти одному, і є справи, які людина має робити сама. Але часто буває так, що грати одному нецікаво, і є справи, які краще робити разом. Сьогодні на занятті ми працюватимемо дружно, коли треба буде виконувати завдання не самотужки. А з кимось із дітей.

2. Основний етап.

Гра «Різнокольорові рукавиці»

П: - А зараз ми пограємо в «Різнокольорові рукавиці». Грати треба удвох. Я попрошу об'єднатись у пари сусідів по парті. Візьміть на двох один набір олівців. Перед кожним із вас лежить малюнок рукавиці. Подивіться, які вони безбарвні без візерунків. У кожній парі домовтеся один з одним, як ви прикрашатимете ці рукавиці. Кожен з вас розфарбуватиме свою рукавичку, але візерунки у двох рукавичок повинні бути однакові та красиві. Вам зрозуміле завдання? Тоді можна починати працювати.

Вправа «Один чи два»

П: -Наша наступна вправа для уважних хлопців, а ви всі можете бути уважними. Вправа називається "Один чи два". Розгляньте себе, своє тіло, доторкніться до обличчя. Ви помітили, що у людини дві руки, а чоло – одне? Я називатиму якусь частину тіла, і якщо я назву щось, що в людини тільки одне, наприклад, чоло, то встають лише дівчатка. А якщо я назву частину тіла, яка не одна, а таких частин дві, то встають хлопчики. Усім зрозуміло?

Ніс, Нога, Рот, Око, Вуха, Язик, Плечо, Коліно, Волосся, Палець

Молодці, мені дуже приємно, що ви такі уважні.

Вправа «Малюємо всі»

П: - У кожній парі буде лише один листочок. Малювати треба удвох, разом тримаючись за один олівець. Намалюйте удвох картину на будь-яку тему, але на цій картинці обов'язково мають бути намальовані будинок та дерево. Якими вони будуть і що ви ще намалюєте на своїй картинці, вирішуйте самі. Під час виконання завдання пам'ятайте, що ви повинні працювати дружно, без сварок та образ.

(Після закінчення роботи бажаючі можуть розповісти класу, що вони намалювали)

Гра «Луна»

П: -Зараз ми пограємося з вами в гру «Луна». (Ехо)

Я попрошу вийти до дошки (називається дитина на ім'я). Слухай уважно. Я зараз пролопаю ритм, а ти постарайся його точно повторити. Ти будеш моєю луною. Молодець ти впорався, тепер поклич собі помічника. Кого ти запросиш? Ти можеш покликати сказавши, «Допоможи мені, будь ласка, і ім'я».

Тепер спробуйте вдвох разом повторити ритм, який я проплескаю. Чи готові? Слухайте уважно.

Молодці, ви впоралися із завданням, а тепер ви можете запросити ще одного помічника зі словами «Допоможи мені, будь ласка...»

(і так кілька людей)

Вправа «Повтори скоромовки»

Палку штовхав лапкою Полкан

Кур'єра кур'єр обганяє у кар'єр

Водовоз віз воду з водопроводу

Усі бобри добрі до своїх бобрят.

3. Рефлексія.

В: - Тобі сподобалося наше сьогоднішнє заняття?

-Як ти думаєш, що в тебе вийшло найбільше?

Заняття №8 «Важливо вміти говорити»

Цілі і завдання:

-Створення умов для розвитку мови, словесно-логічного мислення;

-складання слів за початковими складами,

-розвиток сприйняття,

-зняття фізичної напруги,

-Формування комунікативних навичок.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», папір, ножиці, клей, шаблони геометричних фігур.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Налаштування на роботу. Психолог вітає дітей.

2. Основний етап.

Гра «Закінчи слово»

У грі діти закінчують слова, які починаються, наприклад, на склад: ра, зем, го, па, лю, жа, ко, со, ви, не.

Гра «Килимок»

Дітям пропонується зробити килимок із різних геометричних фігур.

Наклеїти самостійно на лист, а потім розфарбувати.

Динамічна пауза «Шалтай-Болтай»

П: -Шалтай-Болтай сидів на стіні, Шалтай-Болтай впав уві сні.
Спочатку діти повертають тулуб праворуч-ліворуч, руки при цьому вільно
бовтаються як у ляльки. На слова «звалився уві сні» - різко нахиляємо корпус
тіла вниз.

Вправи «Повтори скоромовки»

Палку штовхав лапкою Полкан

Кур'єра кур'єр обганяє у кар'єр

Водовоз віз воду з водопроводу

Усі бобри добрі до своїх бобрят.

Розкажи казку.

Дітям по ланцюжку пропонується розповідати відому казку (Колобок,
ріпка)

3. Рефлексія.

В: - Тобі сподобалося наше сьогоднішнє заняття?

-Що тобі запам'яталося найбільше?

Заняття №9 «Важливо вміти слухати»

Цілі і завдання:

-Створення умов для виконання дій за зразком та за правилами,
заданими вчителем,

-вчитися класифікувати предмети за групами,

-розвиток сприйняття,

-зняття фізичної напруги,

-розвиток мови, словесно-логічного мислення.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, папір, ножиці,
клей, картинки для знаходження між ними відмінностей, м'яка іграшка,
ритмічна музика, контурне зображення предмета з кількох геометричних
фігур та набір цих фігур.

Хід заняття:

1.Організаційний етап.

Заповнення палітри настрою, діти відзначають кольором свій настрій.
Налаштування на роботу. Психолог вітає дітей.

2. Основний етап. «Знайди відмінності».

Гра «Хто є хто, що є що?»

П: -Існують такі слова, які можна за певною ознакою віднести до якого-небудь класу, групі.

(Необхідно з'ясувати які групи знають учні (дикі і свійські тварини, овочі, фрукти, дерева тощо.))

П : «Зараз я вам кидатиму іграшку, а ви повинні спіймати її і кинувши назад мені, сказати слово яке відноситься до групи:

-домашні тварини,

-дикі тварини,

- дерева,

- фрукти і т.д.

Завдання дітей не вигукувати контролювати себе .

Повтори скоромовки

Палицю штовхав лапкою Полкан

Кур'єра кур'єр обганяє в кар'єр

Водовіз віз воду з водопроводу

Всі бобри добрі до своїх бобряг.

Гра «Заборонений рух»

П:- (під ритмічну музику) зараз, я показуватиму вам рухи, одне з них (присідання) – заборонене. Ви повинні повторити всі мої дії, крім забороненого руху. Ваше завдання не помилитися!

Вправа «Виклади сам»

Дітям дається контурне зображення предмета з кількох геометричних фігур, і набір цих фігур. Складність роботи залежить від того, яку кількість фігур дають дитині.

2. Рефлексія. -Як ти думаєш, що в тебе вийшло найбільше?

Заняття №10 «Розвиваємо активність»

Цілі та завдання:

- створення умов для розвитку самостійності, активності;
- розвиток пам'яті, уваги,
- розширення словникового запасу,
- розвиток довільної та мимовільної уваги, {{ 1 }}
- зняття фізичної напруги.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, таблиця з чисел від 1 до 20, папір, пензлі, гуаш. 1.Организационный етап.

Заповнення палітри настрою, діти відзначають кольором свій настрій.
Налаштування на роботу. Психолог вітає дітей.

П: «Сьогодні наше ваше завдання бути активними, ініціативними та самостійними»

2.Основний етап.

Вправа «Запам'ятай порядок».

Перед дітьми розкладаються кілька предметів (або кольорові олівці), з завданням запам'ятати порядок, а потім перерахувати предмети в тій послідовності в якій вони лежать.

У цій вправі діти беруть участь за бажанням, проявляючи ініціативу.

Вправа «Вогонь – лід». Учні починають рухатись усіма частинами тіла. За командою «Лід!», застигають у тій позі, в якій їх застала команда. Психолог кілька разів чергує команди, змінюючи час виконання тієї чи іншої.

-небо,

-сонце.

Повтори скоромовки:

-Орел на горі, перо на орлі.

-На вербі галка, на березі галька.

- Сеня віз віз сіна. час знайти всі числа по порядку.

Участь за бажанням.

3. Рефлексія. Хто на нашому сьогоднішньому уроці був найактивнішим та ініціативнішим?

Заняття №11 «Фігури навколо нас»

Цілі і завдання:

-формування знань про геометричні фігури, навчитися змінювати їх форму та колір,

-розвиток пам'яті, уваги,

-розвиток сприйняття,

- розвиток мовлення,

-розвиток вміння логічно мислити

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, шаблони геометричних фігур, папір, завдання на аркушах: предмети яких чогось не вистачає і потрібно домалювати.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Налаштування на роботу. Психолог вітає дітей.

Вправа «Зміни колір або форму»

Дітям видається заздалегідь підготовлене завдання: на аркуші намальовані постаті. Наприклад: маленький червоний квадрат – психолог дає завдання «Зміни форму», дитина малює поруч іншу фігуру; або намальовано жовте коло – психолог дає завдання «Зміни форму чи колір», дитина має намалювати іншу фігуру іншого кольору.

Гра «Домалюй»

Дітям надається заздалегідь підготовлене завдання з намальованими предметами, в яких чогось не вистачає. Їм потрібно визначити, чого саме не вистачає і домалювати.

ЗРефлексія.

-Що тобі найбільше сподобалося, на нашому занятті?

-Що нового ти сьогодні дізнався, що запам'ятав?

Заняття №12 Розвиток пізнавальної сфери першокласників

Цілі і завдання:

- Створення умов для розвитку пізнавальної сфери першокласників,
- розвиток пам'яті, уваги,
- розвиток сприйняття,
- розвиток асоціативних зв'язків,
- розвиток мовлення,
- Розвиток вміння логічно мислити.

Методичне забезпечення: "Палітра настрою", олівці, шаблони геометричних фігур, бланки з різними предметами різної форми.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Налаштування на роботу. Психолог вітає дітей.

2. Основний етап.

Вправа «Чудові фігурки»

Дітям роздають картонні фігурки (квадрати, трикутники, овали тощо).

Потрібно скласти з окремих фігурок різної форми, який-небудь предмет.

Наприклад, будинок.

Вправа «Розфарбуй предмети однакової форми, однакового кольору»

Навчальним видаються готові завдання: намальовані різні предмети (кулі, яблука, м'ячі) серед яких дитина шукає дві кулі однакової форми та зафарбовує їх у однаковий колір.

Повтори скоромовки:

- Орел на горі, перо на орлі.
- На вербі галка, на березі галька.
- Сеня віз віз сіна.

Гра «Розстав крапки»

Дітям пропонується заздалегідь приготований бланк, де потрібно розставити крапки у порожніх квадратах так само, як у заповнених.

3. Рефлексія.

П: Чим ми займалися на нашому занятті?

-Що найбільше сподобалося на нашому занятті?

Заняття №13 Розвиток пізнавальної сфери першокласників

Цілі і завдання:

- Створення умов для розвитку пізнавальної сфери першокласників,
- розвиток зорового сприйняття,
- розвиток уваги, уяви,
- розвиток навичок класифікації та узагальнення,
- розвиток мовлення.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, шаблони геометричних фігур, бланки з недомальованими фігурами.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап.

Гра «Що буває червоним кольором?»

Діти називають які предмети бувають червоного кольору, жовтого, зеленого, синього.

Вправа «Фрукти та овочі»

Спочатку діти називають відомі йому фрукти та овочі, потім психолог називає назву фрукта чи овочів, дитина має відповісти, що це фрукт чи овоч.

Далі гра ускладнюється: психолог загадує загадку, наприклад, «Червоний фрукт», «зелений овоч» і т.д.

Вправа «Доповни фігуру»

Дітям надається заздалегідь приготовлений бланк, де потрібно доповнити кожну фігуру однією – двома лініями так. Щоб вона вийшла такою самою, як одна з фігур еталона.

3. Рефлексія

П: Скажи, що найбільше тобі сподобалося на нашому занятті.

Заняття № 14 Розвиток пізнавальної сфери першокласника

Цілі і завдання:

- Створення умов для розвитку пізнавальної сфери першокласника,
- Розвиток тактильного сприйняття;
- Розвиток уваги, мови.
- Розвиток дрібної моторики руки.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, шаблони з контурами тварин, пов'язка для очей, різні дрібні предмети (іграшки, канц. приладдя тощо).

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап

Гра «Вгадай»

Дітям зав'язують очі та дають у руки предмет, його завдання визначити, що це за предмет.

Вправа «Слухай, запам'ятай, показуй»

Психолог називає і повторює один-два рази кілька рухів, не показуючи їх. Діти повинні зробити рухи в тій самій послідовності, в якій вони були названі психологом.

Ми писали, ми трудилися,

Наші пальчики стомилися,

А щоб гарно працювати,

Треба пальці розім'яти.

Вправа «Штрихуємо фігури»

Учні обводять по спеціальному трафарету фігури птахів, тварин і потім штрихують їх по заданому напрямку, акуратно не виходячи за краї, рівно.

Рефлексія.

П: - Чого ми навчилися на нашому занятті?

- Що тобі сподобалося найбільше?

Заняття № 15 Розвиток пізнавальної сфери першокласника

Цілі і завдання:

- Створення умов для розвитку пізнавальної сфери першокласника,
- розвиток моторно - слухової пам'яті,
- вчити дитину контролювати свої дії,
- Розширення словникового запасу,
- вчитися знаходити відмінності між предметами

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, листи білого паперу, бланки для вправи «Знайди відмінності».

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап

Гра «Я поклав у мішок».

Психолог починає цю гру і каже: «Я поклав у мішок яблука». Діти повторюють сказане і додає щось своє, і так далі.

Вправа «Розмова з руками».

Дітям пропонується обвести силует долонь на аркуші паперу. Потім їм потрібно пожвавити долоні - намалювати їм очі рот, розфарбувати кольоровими олівцями пальчики. Після цього можна почати розмову з руками:

-Хто ви, як вас звати?

-Що ви любите робити?

-Чого не любите?

-Які ви?

Якщо дитина не підключається до розмови, то психолог промовляє діалог сам.

Вправа «Знайди відмінності»

Будь-який заздалегідь приготований матеріал, де дитина може знайти відмінності.

3. Рефлексія.

П: - Что тебе понравилось больше всего на нашем занятии?

Заняття № 16 Розвиток пізнавальної сфери першокласника

Цілі і завдання:

- Створення умов для розвитку пізнавальної сфери першокласника,
- вчити дитину контролювати свої дії,
- Розширення словникового запасу,
- вчитися знаходити відмінності між пальцями руки, знати їхню назву.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап

Гра «Ніс, рот, стеля»

Психолог: «Подивися нагору. Що у нас над головою? Давай покажемо пальцем, і скажемо стелю. Чудово. Що під ногами? Покажемо на нього пальцем і скажемо: підлогу. А тепер покажемо на ніс пальцем і скажемо: ніс. А тепер я тебе плутатиму. Я називатиму одне, а показуватиму інше. Ти нічого не кажи, тільки показуй, що я називаю. Вір тому, що ти чуєш, а не тому, а не тому, що бачиш. Будь уважним.

Загадки

-Носик круглий, п'ятачком, їм у землі зручно ритися,

Хвостик маленький, гачком, замість туфельок – копитця.

Троє їх - і до чого ж, дружні брати схожі.

Відгадайте без підказки хто герої цієї казки? (Троє поросят)

-Хто взимку холодною, бродить злий, голодний?

(Вовк)

Пальчикова гімнастика.

-Руки покласти на стіл долонями вниз. Одна рука стискується в кулак, інша одночасно розправляється.

-Долонь - кулак - долоня - ребро - дії виконуються по команді, руки при цьому лежать на столі.

-До великого пальця торкатися по чергово всіма пальцями. Дії робити збільшуючи темп.

Вправа «Розучи назви пальців»

З дітьми вивчити назву кожного пальця.

3. Рефлексія.

- Що ми нового дізналися на нашому занятті?

- Що тобі сподобалося найбільше?

Заняття №17 Розвиток емоційної сфери першокласника

Цілі і завдання:

-Створення умов для емоційного розвитку першокласника,

- повторити навички класифікації предметів,

-познайомити дітей з почуттями та емоціями,

-зняття психічного напруження, навчання дитини регулювати свій емоційний стан,

-Розвиток довільної уваги, пам'яті.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, м'яка іграшка.

Бланки з особами, що зображують різні емоції.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2.Основний етап

Вправа «Вгадай групу»

Кидаючи м'яку іграшку дітям, психолог називає будь-яке слово, а дитина, зловивши іграшку і кинувши її назад, повинна сказати до якої групи належить це слово.

Вправа "Емоції".

Показати дітям особи з різними емоціями. Розповісти дітям, які бувають почуття та емоції.

Вправа «Сонечко та хмарка»

П: «Сонце зайшло за хмаринку, стало свіжо – стиснутись у грудочку, щоб зігрітись затримати подих. Сонце вийшло з-за хмарки, стало жарко, розморило на сонці – розслабитися на видиху»

3. Рефлексія.

- Що ми нового дізналися на нашому занятті?

- Що тобі сподобалося найбільше?

Заняття №18 Розвиток емоційної сфери першокласника

Цілі і завдання:

-Створення умов для емоційного розвитку першокласника,

-згадати і повторити вивчені почуття та емоції,

-розвиток самоконтролю, уваги,

-розвивати вміння розпізнавати та зображати тактильні образи.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, м'яка іграшка, пластилін, картон.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап

Вправа «Ліплення з пластиліну»

Діти на картоні ліплять веселу пику з пластиліну.

Вправа «Я бачу»

Діти називають предмети, які перебувають у кімнаті, починаючи кожне висловлювання словами: «Я бачу...» Повторювати один предмет двічі не можна.

Динамічна пауза. «Ми топаємо ногами».

Ми топаємо ногами,

Ми плескаємо руками

Киваємо головою.

Ми руки піднімаємо,

Ми руки опускаємо

І знову писати почнемо

Повтори скоромовки

Хороший пиріжок, усередині сирок.

До міста дорога до гори, від міста – з гори.

Ішла Саша по шосе і смоктала сушку.

У маленької Тани санчата їдуть самі.

Гра «Тактильний образ»

Діти розбиваються на пари, один із пари дітей встає вперед, інший ззаду за ним. Дитина малює на спині свого партнера образ, наприклад, корабель або будинок. Партнер має визначити, що намальовано. Якщо він вгадує, пара робить крок уперед, а діти міняються місцями.

3. Рефлексія.

П: Що ми нового дізналися на нашому занятті?

- Що тобі сподобалося найбільше?

Заняття №19 Розвиток емоційної сфери першокласника

Цілі і завдання:

-Створити умови для розвитку емоційної сфери першокласників

-Виявити емоційний стан дітей,

-зняття емоційної напруги,

-розвиток мови, логічного мислення,

-Розвиток зорової пам'яті.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, гуаш, пензлики, листи білого паперу, гра «Запам'ятайко».

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап

Гра «Клякси».

У цій грі потрібно заздалегідь підготувати чисті аркуші паперу, рідку фарбу (гуаш). Дітям пропонується взяти на пензлик трохи фарби того кольору, який їм хочеться, плеснути фарбу на аркуш паперу і скласти аркуш вдвічі, так щоб ляпка віддрукувалася на другій половині аркуша. Потім лист розгорнути і постаратися зрозуміти, на кого чи на що схожа отримана «ляпка».

Вправа «Оповідання навпаки»

Дитині пропонується спробувати скласти розповідь із кінця. Почати можна так: І після цього жили вони довго і щасливо.

Повтори скоромовки

З сусідньої криниці цілий день водиця ллється

Дарина дарує Діні дині

рибалка рибалку бачить здалеку

Трое трубачів трубять у труби.

Гра «Запам'ятайка»

Набір парних картинок розкладається обличчям донизу. Завдання дитини якнайшвидше розкрити всі парні картинки.

3. Рефлексія.

П: - «Що тобі здалося найцікавішим на нашому занятті?»,

- «А що, тобі запам'яталося найбільше»

Заняття №20 Розвиток емоційної сфери першокласника

Цілі і завдання:

- Створювати умови для розвитку пізнавальної сфери першокласників,
- вивчати дитину за допомогою міміки, жестів виражати свої емоції;
- Розвиток пам'яті в зоровій модальності, логічного мислення.
- Розвиток уважності та спостережливості.

Методичне забезпечення: «Палітра настрою», олівці, набір парних картинок.

Хід заняття:

1. Організаційний етап.

Заповнюючи панель настрою, діти відзначають кольором свій настрій.

Психолог вітає дітей. Налаштування на роботу.

2. Основний етап

Гра Пантоміма «Я люблю, я не люблю»

Діти за допомогою пантоміми, міміки та жестів показують, що вони люблять, і те, що вони не люблять.

Вправа «Парні картинки».

Точна кількість наборів картинок перемішується і рівними рядами розкладаються перед дитиною. Завдання дитини одночасно відкрити дві однакові картинки.

Повтори скоромовки

З сусідньої криниці цілий день водиця ллється

Дарина дарує Діні дині

рибалка рибалку бачить здалеку

Троє трубачів трублять у труби.

Вправа «Знайди на зображенні, де сховалися предмети»

Дітям пропонується картинка, де упереміж намальовані різні предмети, завдання дітей якнайшвидше розглянути намальовані предмети та назвати їх.

3. Рефлексія.

П: Що ми нового дізналися на нашому занятті?

- Що тобі сподобалося найбільше?

3.3. Методичний poradник для батьків. Роль батьків в успішній адаптації дитини до навчання у школі

Відомий педагог Ш.О. Амонашвілі у своїй книзі «В школу – з шести років» пояснює це так. По-перше, шестирічний вік - найбільш сприятливий період розумового розвитку і соціальної підготовки дитини. Прихід до школи забезпечує організоване, систематичне навчання і виховання дитини, що є умовою її цілеспрямованого розвитку, і якщо не скористатися цією нагодою, задатки дитини можуть не розкритися повною мірою. По-друге, сучасна шестирічна дитина готова до початку шкільного життя, оскільки має достатній рівень психофізичного, інтелектуального, емоційного, комунікативного розвитку і готова засвоювати програмовий матеріал першого класу. Крім того, потрібно зважити на таке: до семирічного віку, як правило, дитина вміє читати, виконувати обчислення, розв'язувати нескладні задачі. Тож коли семирічна дитина приходить у перший клас, вчитися їй нецікаво, оскільки рівень матеріалу, який їй пропонується, за своєю складністю виявляється нижчим, ніж той, який дитина може опанувати.

За теорією Л.С. Виготського, зміст навчання, яке нині пропонується для дитини шестирічного віку, не знаходиться у зоні найближчого розвитку семирічної дитини, тому не викликає в неї інтересу до навчання. По-третє, збільшення терміну навчання дитини в початковій школі дає можливість збільшити час на вивчення рідної мови, математики, природознавства тощо.

Психологи й методисти стверджують: слабе навантаження – це так само недобре, як і перевантаження. Якщо п'ятирічний малюк навчився читати, опанував основні правила арифметики і може зосереджено займатися

якоюсь справою більше 15 хвилин, до школи він готовий. Дітям, з якими вдома практично не займаються, теж краще йти в школу рано. Чим довше вони залишаються одинаками у власній родині, тим більше будуть відставати в подальшому. Вітчизняні психологи та педагоги пропонують орієнтуватися на індивідуальні психологічні особливості дитини. Крім зрілості інтелекту і широти світогляду, слід ураховувати емоційну та комунікативну готовність. Тому фахівці не радять віддавати дітей до школи раніше 6 років без попередньої консультації з психологом.

Мине небагато часу, і ваш син чи дочка стане першокласником, учнем. Ця подія помітно змінить життя дитини. Як показує досвід, не всі діти готові до таких змін у їхньому житті. Деяким першокласникам, навіть із високим рівнем інтелектуального розвитку, непросто пристосуватися до навантаження, яке лягає на їхні плечі з початком шкільного навчання. Сюди ж додаються проблеми зі зміною в режимі, засвоєнням шкільних норм і правил поведінки, налагодженням взаємин з учителем та однокласниками.

Перший рік навчання в школі – надзвичайно складний для дитини, оскільки їй потрібно адаптуватися до нових умов життя, нового виду діяльності, нових обов'язків та нового статусу. Слід наголосити, що процес адаптації дитини до школи, шкільного навчання розглядається вченими в декількох аспектах: біологічному, психологічному та соціальному.

Біологічний аспект передбачає пристосування першокласника до нового режиму навчання й життя.

Психологічний аспект полягає в прийнятті дитиною нової системи вимог, пов'язаних з виконанням навчальної діяльності.

Соціальний аспект адаптації пов'язується зі входженням дитини до учнівського колективу.

Проаналізуймо такі твердження.

Мені здається, що моя дитина навчатиметься найгірше.

Мені здається, що моя дитина часто кривдитиме інших дітей.

На мій погляд, чотири уроки — завелике навантаження для моєї дитини.

Важко бути впевненим, що вчителі початкових класів добре розуміють дітей.

Дитина може спокійно навчатися тільки в тому випадку, якщо вчителька — її власна мама.

Важко уявити, що першокласник може швидко навчитися читати, лічити і писати.

Мені здається, що діти в цьому віці ще не здатні дружити.

Боюся навіть думати про те, що моя дитина вдень не спатиме.

Моя дитина часто плаче, коли до неї звертається незнайома доросла людина.

Моя дитина не ходила до дитячого садка і ніколи не розлучалась із матір'ю.

Початкова школа, по-моєму, рідко здатна чого-небудь навчити.

Я побоююся, що діти глузуватимуть з моєї дитини.

Моя дитина, на мою думку, значно слабша за своїх однолітків.

Боюся, що вчителька не має можливості оцінити успіхи кожної дитини.

Моя дитина часто говорить: «Мамо, ми підемо до школи разом!»

Зрозуміло, що в цих твердженнях розкрито типові труднощі, з якими стикається дитина в адаптаційний період шкільного навчання. Завдання дорослих – допомогти дитині якомога швидше їх подолати. Адаптаційний період першокласників супроводжується такими процесами: відбувається фізіологічне підлаштування діяльності функціональних систем організму першокласника до змін у режимі і навантаженні; формуються, розвиваються й засвоюються способи і прийоми нової діяльності – процесу навчання; через емоційну сферу першокласника здійснюється оцінка змін у навколишній реальності як суб'єктивно комфортних або дискомфортних і відповідно до неї відбувається регулювання його поведінки і діяльності.

Чинники, які зумовлюють високий рівень адаптації:

- повна сім'я;
- високий рівень освіти батьків;
- правильні методи виховання в сім'ї;
- відсутність конфліктної ситуації в сім'ї;
- функціональна готовність до навчання в школі, шкільна зрілість;
- адекватне усвідомлення свого статусу в групі ровесників;
- високий статус дитини в групі до вступу в 1 клас;
- задоволення від спілкування з дорослими;
- позитивний стиль ставлення до дітей з боку батьків і вчителя.

Поняття адаптації безпосередньо пов'язане з поняттям «готовність дитини до школи». У зв'язку з цим виокремимо ще один чинник, який сприятиме успішній адаптації дитини до шкільного навчання – її підготовка до школи. Це перше, на чому мають зосередити свою увагу батьки майбутніх першокласників.

Міні-лекція «П'ять шляхів до серця дитини»

Кожна дитина потребує батьківської любові. І батьки повинні навчитися виявляти свою любов до неї. Спілкуючись з дітьми, батьки насамперед мають частіше нагадувати собі таке:

1. Перед вами – діти.
2. Вони поводять себе як діти.
3. Буває, що їх поведінка нервує батьків.
4. Якщо я виконаю свої батьківські обов'язки і любитиму дітей, не зважаючи на їхні провини, вони виправляться, коли подорослішають.
5. Якщо я люблю їх не зважаючи ні на що, вони відчуватимуть впевненість у собі і мою підтримку.

Дітям необхідна любов батьків – це одна з найголовніших потреб дитини. Висловлювати свою любов дитині батьки можуть через:

- дотик
- слова заохочення

- час
- подарунки
- допомогу

Дотик – один із найважливіших проявів любові людини. У перші роки життя дитини необхідно, щоб дорослі брали її на руки, обнімали, гладили по голівці, цілували, садовили її на коліна тощо. Тактильна ласка однаково важлива як для хлопчиків, так і для дівчаток. Тому, коли ви виражаєте свою любов за допомогою ніжних дотиків, поцілунків, цим можна сказати набагато більше, ніж словами „Я тебе люблю”.

Слова заохочення.

Коли ми хвалимо дитину, ми дякуємо їй за те, що вона зробила, чого досягла сама. Проте не треба хвалити дитину надто часто тому, що слова втрачуть усю силу і смисл. Пам’ятайте, що кожна похвала має бути обґрунтованою та щирою. У спілкуванні з дитиною намагайтеся говорити спокійно і м’яко, навіть тоді, коли ви незадоволені. Слід менше вимагати від дитини і частіше просити її: «Ти не міг би...», «Може зробиш...», «Мені буде приємно, коли ти...» Якщо у вас вирвалося грубе зауваження, слід вибачитися перед дитиною. Пам’ятайте, що постійна критика шкодить їй, вона аж ніяк не є доказом батьківської любові. Кожного дня даруйте дитині приємні слова підтримки, заохочення, схвалення, ласки, які свідчитимуть про любов до неї. Час – не ваш подарунок дитині. Ви ніби говорите їй: «Ти потрібна мені, мені подобається бути з тобою». Іноді діти роблять погані вчинки саме з метою, щоб батьки звернули на них увагу: бути наказаним все ж краще, ніж бути забутим. Проводити час разом – значить віддати дитині свою увагу сповна. Форми сумісного проведення часу у кожній сім’ї різноманітні: читання казок, бесіда за сімейною вечерею, гра у футбол, ремонт машини, допомога на дачі тощо. І як би ви не були зайняті, хоча б кілька годин на тиждень подаруйте не лише хатнім справам, телевізору, іншим власним уподобанням, а в першу чергу – своїй дитині. Подарунок є символом любові тоді, коли дитина відчуває, що батьки дійсно турбуються про неї. Багато батьків

використовують подарунки, щоб відкупитися від дитини. Діти, які одержують такі подарунки, починають думати, що любов можна замінити різними речами. Тому пам'ятайте, що справа не в кількості. Не намагайтеся вразити дитину ціною, розмірами і кількістю подарунків. Якщо ви хочете віддячити дитині за послугу – це плата, якщо намагаєтесь підкупити її – це хабар. Справжній подарунок дається не в обмін на щось, а просто так. Сюрпризами можуть бути тільки різдвяні подарунки та подарунки до дня народження. Інші подарунки краще вибирати з дітьми, особливо якщо то є одяг. Подарунки не обов'язково купувати, їх можна знаходити, робити самим. Подарунком може стати все, що завгодно: польові квіти, камінчики, чудернацької форми гілочки тощо. Головне – придумати, як його подарувати.

Допомога.

Материнство та батьківство – це професії, і дуже нелегкі. З вами укладено контракт принаймні на 18 років; і робочий день у вас ненормований. Кожного дня діти звертаються до вас із різноманітними проханнями. Завдання батьків – почути ці прохання і відповісти на них. Якщо ми допомагаємо дитині й робимо це з радістю, то душа її наповнюється любов'ю. Якщо батьки буркотять і сварять дитину, така допомога їй не радує. Допомогати дітям – не означає повністю обслуговувати їх. Спочатку ми дійсно багато робимо за них. Проте потім, коли вони підростуть, ми мусимо навчити їх всьому, щоб і вони допомагали нам. На кожному етапі розвитку дитини ми використовуємо різні „мови” нашої любові. Тому для батьків важливо обрати саме ту „мову” (дотик, слова заохочення, час, подарунки, допомогу), яка веде до серця дитини.

(З книги Гері Чепмена та Росе Кемпбел «П'ять шляхів до серця дитини»)

Рекомендації батькам щодо взаємодії з дитиною

Типові правила, що сприяють ефективному спілкуванню з дитиною.

◆ спробуйте позитивно налаштувати дитину до школи, до вчителя, до нового колективу.

◆ за кілька місяців спробуйте розробити режим для всієї родини, схожий до шкільного.

◆ будьте уважні до своєї дитини

◆ якомога більше розмовляйте з дитиною, читайте, міркуйте

◆ будьте терплячими до думки дитини

◆ вже в літню пору перед школою якомога більше просіть дитину робити щось самостійно, про щось вам нагадувати, все це допоможе вам привчити дитину до самостійності

◆ за кілька місяців до школи щодня в один і той же час займайтеся з дитиною, вона повинна звикнути до навчального процесу

◆ при виконанні завдань і вправ не сидіть «над душею», дайте можливість дитині працювати самостійно

◆ обов'язково цікавтеся успіхами і невдачами дитини у вихователя, вчителя, дитина повинна відчувати, що ви цікавитесь нею

◆ пам'ятайте, що дитина вчиться не для себе, а для батьків, вчителів, щоб утвердитися як особистість

◆ хваліть дитину при всіх і частіше, лайте - наодинці.

◆ в родині виробіть єдину тактику спілкування з дитиною, свої непорозуміння вирішуйте без дитини

◆ ніколи не дозволяйте собі обговорювати, критикувати вчителя у присутності дитини

◆ спробуйте завчасно записати дитину до школи, відвідайте дні відкритих дверей всією сім'єю

◆ зверніть увагу на здоров'я своєї дитини, якщо є проблеми, прислухайтеся до думки фахівців

◆ ввечері обов'язково поцікавтеся дитиною, як пройшов її день

◆ привчайте дитину прокидатися зранку в один і той же час

◆ ніколи не дозволяйте собі зрівнювати дитину з іншими дітьми

Правила спілкування

◆ можна висловити своє незадоволення частковими вчинками дитини, але не самою дитиною

◆ можна обговорювати дії дитини, але не її почуття, якими б небажаними або недопустимими вони не були

◆ незадоволення вчинками дитини не повинно бути систематичним

◆ покажіть дитині, що ви її поважаєте

◆ сприймайте дитину тут і зараз

◆ зберігайте доброзичливий тон

Як підтримати самооцінку дитини

◆ безумовно сприймайте дитину

◆ активно і зацікавлено вислухайте розповіді про її почуття і потреби

◆ частіше бувайте з дитиною

◆ не втручайтеся в ті його справи, з якими він вправляється сам

◆ допомагайте, коли просить

◆ підтримуйте кожен успіх

◆ діліться своїми почуттями, проявляючи довіру до дитини

◆ конструктивно вирішуйте конфлікти

◆ використовуйте в повсякденному спілкуванні привітні фрази, ласкаві

слова

◆ обіймайте дитину не менше чотирьох разів на день

Принципи відносин батьків з дітьми

◆ Я хочу, щоб мене любили, тому я буду відкритий моїм дітям.

◆ Я так мало знаю про складні лабіринти дитинства, тому я буду з задоволенням вчитися з дітьми.

◆ Я найкраще засвоюю знання, отримані в результаті власних зусиль, тому я об'єднаю свої зусилля з зусиллями дитини.

◆ Я люблю, щоб мене сприймали таким, який я є, тому я буду прагнути співпереживати дитині і цінувати її.

◆ Я - єдиний, хто може прожити моє життя, тому я не буду прагнути до того, щоб керувати життям дитини.

◆ Я плекаю надію і волю до життя у собі, тому я буду визнавати і підтримувати почуття самотійності дитини.

◆ Я відчуваю страх, коли я беззахисний, тому я буду торкатися до внутрішнього світу дитини з добротою, ласкою, ніжністю.

◆ Я не можу повністю захистити дитину від страху, болю, розчарування і стресів, тому я буду намагатися пом'якшити удари.

Чому навчити дитину перед школою?

◆ любити себе

◆ інтерпретувати поведінку

◆ навичкам самообслуговування

◆ пояснювати власну поведінку

◆ спілкуватися за допомогою слів

◆ розуміти відмінності між думками і діями

◆ цікавитися і ставити питання

◆ слухати і чути вчителя

◆ не боятися невдач

◆ довіряти дорослим

◆ думати самому

◆ знати, в чому можна покладатися на дорослого

Чим замінити покарання?

◆ терпінням - це найбільша чеснота, яка тільки може бути у батьків

◆ поясненням - поясніть дитині, чому його поведінка неправильно, але будьте гранично короткі

◆ відволіканням - постарайтеся запропонувати вашій дитині що-небудь більш привабливе, чимось, що йому хочеться

◆ неквапливістю - не поспішайте карати сина чи дочку - почекайте, покивчинок повториться

◆ нагородами - в кінці кінців, вони більш ефективні, ніж покарання!

На що звернути увагу в першу чергу:

- ◆ проконсультуватися з вихователем, логопедом, обов'язково звернути увагу на здоров'я дитини, якщо є проблеми, прислухатися до думки лікуючого лікаря;
- ◆ відвідувати всією сім'єю Дні відкритих дверей в школах, дізнаватися обов'язкововраження дитини;
- ◆ дізнатися, які додаткові заняття, гуртки і секції є в школі, яку планується записати дитину;
- ◆ постаратися позитивно налаштувати дитину на навчання в школі, до вчителя, новому колективу;
- ◆ за 3-4 міс. постаратися виробити режим для всієї родини, найбільшнаближений до шкільного;
- ◆ в літню пору якомога більше просити дитини щось робитисамостійно;
- ◆ привчити себе за кілька місяців до школи в один і той же час займатисяз дитиною, щоб він звик до навчальної діяльності;
- ◆ в сім'ї необхідно виробити єдину тактику спілкування з дитиною, своїрозбіжності вирішувати в його відсутність, не дозволяти собі критикувати, обговорювативчителя у присутності дитини, ніколи не порівнювати свого малюка зіншими, як можна більше розмовляти з дитиною, читати, міркувати, бутиуважним і терплячим;
- ◆ перед школою необхідно навчити дитину навичкам самообслуговування,любити себе, пояснювати власну поведінку, слухати і чути вчителя, довіряти дорослим, не боятися невдач, думати самому.
- ◆ батько повинен пам'ятати, що кожен першокласник навчається тільки для мами, тата і вчителі, щоб утвердитися як особистість, тому дорослі повинні йомудопомагати;
- ◆ найголовніше, звернути увагу на стан здоров'я дитини, правильновибрати шкільне приладдя і навчитися чути свою дитину.

Типові помилки, які роблять батьки:

◆ віддають дитину до школи дуже рано (до 6 років 6 міс.) - часто в цьому віці дитина не готова до школи психологічно, тому в школі йому не цікаво,

він ще хоче грати; такі діти відчувають серйозні труднощі при навчанні, починають часто хворіти; в результаті батьки приймають рішення повернути дитину знову в дитячий сад, що є новою психологічною травмою для малюка.

◆ часто хворіє дитина або дитина з хронічними захворюваннями у що будь-яку ціну, намагаються записати в освітні установи підвищеного рівня (ліцеї, гімназії) - потрібно пам'ятати, що в таких установах навантаження вище, ослаблений дитина не буде справлятися з навчанням, такий дитина не буде успішний.

◆ починаючи з першого класу, записують дитину в кілька гуртків, вмозичну, художню школи - перший рік навчання адаптаційний, дитині треба дати час звикнути до навчальної діяльності, режим повинен включати прогулянки на свіжому повітрі і час для гри, тому кількість гуртків і секцій треба оптимізувати, хоча б в першому півріччі.

◆ з різних причин намагаються записати в школу, віддалену від місця проживання - школа повинна бути в крокової доступності, в цьому віці саме головне - це безпека дитини.

◆ дуже рано і інтенсивно починають готувати дитину до школи - це призводить до того, що дитина не встигає награтися, а інтерес до навчання пропадає задовго до настання Дня знань.

Це важливо!

*Пам'ятайте, що Ваша дитина колись стане дорослішою і їй
доведеться жити самотійно*

Висновки

Метою даної роботи було дослідження питання адаптації учнів початкової школи до освітнього середовища в НУШ.

В роботі розкривалися теоретичні підходи до проблем адаптації діток шестирічного віку до умов початкової школи, проаналізовано труднощі, які можуть виникнути у дітей на початку навчання; розкрито питання дезаптації учнів перших класів; висвітлено можливі варіанти здійснення освітньо-виховної роботи для адаптації дітей до навчання; визначено планування уроків для адаптації дітей до школи; розкрита методика занять.

Зарезультатами проведеної роботи можна зробити такі висновки:

1. Адаптація – це пристосування дітей до умов та вимог нового освітнього середовища.

Аналіз досліджень щодо особливостей соціальної, психологічної та педагогічної адаптації дітей до школи, показав, що науковцями і освітянами

розробляється багато різних способів вирішення проблеми безпечної адаптації дітей до процесу навчання.

2. Труднощі, які виникають у дітей на початку навчання їх у Новій українській школі, складність адаптації до умов шкільного навчання зумовлені, передусім, тривалою перебудовою дитячої психіки, і саме на цей аспект, психічне здоров'я, потрібно звертати увагу в першу чергу.

3. Модель процесу педагогічної адаптації першокласників до навчання в школі дає змогу здійснювати управління цим процесом на діагностичній основі з використанням комплексу психолого-педагогічних, мотиваційно-цільових, організаційно-виконавських та регулятивно-корекційних чинників.

Для того щоб допомогти учневі відчувати себе в школі комфортно, вивільнити наявні у нього інтелектуальні, особистісні, фізичні ресурси для успішного навчання і повноцінного розвитку, педагогам і психологам необхідно:

- досліджувати психологічні особливості дитини;

- налаштовувати навчально-виховний процес на його індивідуальні особливості, можливості та потреби;

- допомогати дитині сформувати навички і внутрішні психологічні механізми, необхідні для успішного навчання і спілкування в шкільному середовищі. Таким чином, вирішення проблеми успішної адаптації дитини багато в чому визначається характером взаємодії школи та сім'ї.

Отже, те, в якому напрямку піде розвиток дитини в початковій школі, чи буде період адаптації закладений в соціальну та інтелектуальну основу успішного подальшого навчання, чи потрапить дитина у чужий, ворожий, незрозумілий для неї світ, у більшості залежить від професійної і особистісної зрілості дорослих: батьків, учителів, логопедів, шкільних психологів. Тож адаптація дітей до школи найефективніше розвиватиметься за таких педагогічних умов: системного підходу до визначення завдань і цілей; влучного і вдалого відбору матеріалу для навчання дітей та засвоєння ними цього матеріалу, що сприяє розвитку мислення, врегульованості

поведінки, навичок спілкування; спільної діяльності вчителя, учнів, батьків в комфортних умовах дружби та взаємоповаги, керуючись принципом НУШ-«педагогіка партнерства».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лотоцька А. Адаптація учні першого класу в Новій українській школі. Заступник директора школи. 2018. № 4. С. 4– 5
2. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Ф.Б. Березин. Наука. 1988. 270 с.
3. Чуткіна Г.М. Адаптація першокласників до педагогічного процесу в школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Мінськ, 1987. 17 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник. Київ : Генеза, 1999. 368 с.
5. Амонашвили Ш.А. В школу с 6 лет: учебник. Москва : Педагогика, 1986. 176 с.
6. Коробко С.Л., Коробко О.І, Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. Київ : Літера ЛТД, 2006. 416 с.
7. Виготський Л.С. Зібрання творів: у 6 т. Москва : Педагогіка, 1983. Т. 5 : Зібрання творів. 251 с.
8. Пушкарьова Т. Особливості педагогічної адаптації дітей 6–7 років до навчання в школі. Початкова школа. 2007. №2. С. 42–44.
9. Проскура О.В. Як перевірити ступінь готовності вашої дитини до навчання в школі. Початкова школа. 1998. №2. С. 48 – 58.
10. Лескова-Савицкая А.А. Проблема адаптации первоклассников к школе: методические рекомендации для школьных психологов. Одесса. 2001. 60 с.
11. Коломинский Я.Л., Панько Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста: Книга для учителя. Москва : Просвещение, 1988. 190 с.
12. Лінник О. Введення до шкільного життя учнів першого класу. Початкова школа. 2005. №8. с. 23–26.
13. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. Москва : Академический проект, 2000. 184 с.

14. Довженко Т. Підготовка дітей до навчання у 1 класі. Початковашкола. 2005. №8. с. 27 -31
15. Безруких М.М. Труднощі навчання в початковій школі: Причини, діагностика, комплексна допомога. Москва : Ексмо, 2009. 464 с.
16. Кравцов Г.Г., Кравцова Е.Е. Шестирічна дитина, психологічна готовність до школи. Москва : Просвещение, 1987. 334 с.
17. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2006. 416 с.
18. Мухина В.С. Что такое готовность к учению?. Семья и школа. 1985. №8. С. 12-13.
19. Амонашвили Ш.А. В школу с 6 лет: учебник. Москва : Педагогика, 1986. 176 с.
20. Артемов С.Д. Соціальні проблеми адаптації. Москва, 1990. 180 с.
21. Лескова-Савицкая А.А. Проблема адаптации первоклассников к школе: методические рекомендации для школьных психологов. Одесса, 2001. 60 с..
22. Александровська Е.М. Соціально-психологічні критерії адаптації до школи. Москва, 1988. 153 с.
23. Божович Л.И. Социальная ситуация и движущие силы развития ребенка. Психология личности в трудах отечественных психологов : Санкт-Петербург. : Питер, 2000. 166 с.
24. Ельконін, Д. Б. Вибрані психологічні праці. Москва, 1989. 148 с.
25. Давидов В.В. Психічний розвиток у молодшому шкільному віці. Москва : Ексмо, 1979.
26. Кон І.С. Соціологія особистості. Москва, 1973. 352 с.
27. Туріщева Л.В. Настільна книга шкільного психолога: навчально – методичний посібник для вчителя. Харків : Основа, 2009. 256 с.
28. Фридман Л.Н., Кулагина І.Ю. Психологический справочник учителя. Москва : Просвещение, 1991. 368 с.

29. Проскура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками. Київ : Освіта, 1998. 199 с.
30. Коломинський Я.Л., Панько А.А. Психологічна готовність до школи. Москва : Педагогіка, 1982.
31. Шкільна дезадаптація дітей молодшого шкільного віку. Психолог. 2005. 42(186). С. 10
31. Божович Л.М. Особистість і її формування в дитячому віці .Москва, 1968. 267 с.
32. Петровський, А.А. Особистість, діяльність, колектив. Москва, 1982.
33. Олександрівська Е. М. Соціально-психологічні критерії адаптації до школи. Школа і психічне здоров'я учнів. М: Медицина. 1998. С. 35–37
34. Овчарова Р.В. Практична психологія в початковій школі. Москва : ТОВ КВІТЕНЬ Прес, 2000. 208с.
35. Воронова Є. Психологічна адаптація першокласників – основа успішного навчання. Початкова школа. 2010. № 9. С. 5-6.
36. Александровський Ю.А. Состояния психологической дезадаптации и их компенсация. Москва: Наука, 1976.
37. Кочерга О., Васильєв О. Дезадаптованість. Психолог. №4. 2002.
38. Шкільна дезадаптація дітей молодшого шкільного віку. Психолог. № 42(186). 2005.
39. Шкільна дезадаптація. Шкільний психолог. 2000. № 12.
40. Шкільна адаптація та психологічний вік. Початкова школа. №1 (91). 2002. С. 5-10.
41. Гончаренко Т. М. Я хочу, я можу, я буду добре вчитися : методичний посібник. Київ : Редакції загально педагогічних газет, 2003. 128 с.
42. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу: Додаток до наказу МОН України від 20.08.18 № 925. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro->

zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-adaptacijnogo-periodu-dlya-uchniv-pershogo-klasu-u-novij-ukrayinskij-shkoli

43. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

44. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2018.

45. Шкільна адаптація та психологічний вік. Початкова школа. №1. 2002. С. 5-10.

46. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2018.

47. Битянова М.Р. Адаптація дитини в школі: діагностика, корекція, педагогічна підтримка: Зб.метод.мат.для адмін., педагогів і шк.психол. Москва : освітній центр «Педагогічний пошук», 1997.

48. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога. Москва : Просвещение, 2001.

49. Болотіна О. В Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. Педагогіка партнерства. URL: <https://vseosvita.ua/library/dopovid-pedagogika-partnerstva-ak-odin-iz-faktoriv-efektivnoi-vzaemodii-ucasnikiv-osvitnogo-procesu-76309.html>

50. Битянова М., Барчук О. Диагностика школьной зрелости. Школьный психолог. 2000. №30. С. 13-14.

51. Ad fontes: про виховний процес та Концепцію Нової української школи. Концепція НУШ. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2372-ad-fontes-pro-kontseptsyu-novo-ukransko-shkoli>

52. Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи: наказ Міністерства освіти і науки від 23.03.2018. №283. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-osvitnogo-prostoru-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli>

53. Коломинский Я.Л., Е.А.Панько Вчителю про психологію дітей шестирічного віку: підручник. Москва, 1988. 265 с.

54. Милославова И.А. Адаптация как социально-психологическое явление // Социальная психология и философия. Ленинград, 1973. Вып. 2. С. 116-118.

55. Концепція Нової української школи. Планування виховної роботи. URL: <http://osvita.ua/school/method/upbring/676>

56. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу: наказ Міністерства освіти і науки від 20.08.2018 №923. Міністерство

57. Проект Закону України «Про освіту» №3491-двід 04.04.2016. Верховна рада України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639 освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-adaptacijnogo-periodu-dlya-uchniv-pershogo-klasu-u-novijukrayinskij-shkoli>

58. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр : підручник. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 156с.

59. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр. / авт.-упоряд. Н. Ю. Бабіченко, О. А. Нечипоренко, С. М. Хівренко. – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 141 с.

60. Що таке ранкова зустріч? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://abetkaland.in.ua/shho-take-rankova-zustrich>.

61. Абрамова Т. В. Шляхи здійснення освітньо-виховної роботи з адаптації дітей до навчання / Т.В. Абрамова // Теоретичні та практичні дослідження молодих вчених: матеріали наукового семінару спеціальності 013 Початкова освіта (Методичний вісник кафедри початкової освіти / за заг. ред. С.І. Якименко. – Миколаїв: СПД Румянцева, 2021 – Вип. 12. – С. 109-112).

62.

Абрамова Т.В. Проблема дезадаптації дітей молодшого шкільного віку, форми про

явлення причини дезадаптації Наука, освіта та технології в ХХІ століття: стан і перспективи: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 28 жовтня 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. 8-10 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків

Шановні батьки першокласників!

Психологічна служба школи просить Вас відповісти на питання, що стосуються самопочуття Вашої дитини, її адаптації до школи.

Ваші щирі відповіді допоможуть нам зробити шкільне життя Вашої дитини психологічно комфортним.

Інформація, яку Ви повідомите, є конфіденційною і не буде використана без Вашої згоди.

Просимо Вас відповісти на запропоновані питання. Підкресліть той варіант, який, на Ваш погляд, найбільш підходить до Вашої дитини.

1. Чи з бажанням йде дитина в школу?

- немає бажання;
- без особливого бажання;
- з бажанням, з радістю;
- важко відповісти.

2. Чи повністю пристосувалася дитина до шкільного режиму?

- ще ні;
- не зовсім;
- в основному так;
- важко відповісти.

3. Які зміни в самопочутті та поведінці дитини Ви відзначаєте з того часу, як вона пішла в школу? Якщо ці ознаки спостерігалися до школи, поставте галочку зліва, якщо з'явилися зараз – підкресліть.

- засинає через силу;
- довго не може заснути, хоча дуже втомилася;
- раптово просинається вночі, плаче;
- розмовляє уві сні;
- довго просинається;
- вранці сонна і млява;
- нетримання сечі;
- поганий апетит;
- млява, стомлена, дратівлива, збуджена після школи;
- безпричинні болі в животі;
- часті головні болі;

- хворілау вересні-жовтні;
- стала смоктати пальці, гризти нігті, кусати губи, колупатися в носі, теревити волосся або багато разів повторювати які-небудь дії;
- спостерігаються швидкі сіпання (тики) лицьових м'язів, плечей, рук і тому подібне;
- веде себе як маленька, невідповідно віку;
- інші зміни _____

4. Чи є в даний час у Вашої дитини хронічні захворювання, проблеми із здоров'ям?

- так
- немає

5. Опишіть режим дня Вашої дитини:

- встає в _____;
- до школи йде самостійно _____;
- до школи дитину відводить _____;
- відвідує групу продовженого дня з _____ до _____;
- зі школи повертається самостійно;
- зі школи дитину забирає _____ в _____;
- відвідує додаткові заняття, гуртки, секції _____ раз у тиждень;
- робить уроки зазвичай у групі подовженого дня з _____ до _____;
- робить уроки вдома з _____ до _____;
- відпочиває з _____ до _____;
- дивиться телевізор з _____ до _____;
- грає з _____ до _____;
- лягає спати в _____;
- Ваша дитина має окрему кімнату _____;
- має своє місце для роботи та ігор в загальній кімнаті _____.

6. Чи часто дитина ділиться з Вами шкільними враженнями?

- інколи;
- досить часто;
- важко відповісти.

7. Який емоційний характер цих вражень?

- в основному негативні враження;
- позитивних і негативних приблизно порівну;
- в основному позитивні враження.

8. Чи скаржитесь дитина на товаришів по класу, ображається на них?

- досить часто;

- буває, але рідко;
- такого практично не буває;
- важко відповісти.

9. Чи скаржитесь дитина на вчителя, ображається на нього?

- досить часто;
- буває, але рідко;
- такого практично не буває;
- важко відповісти.

10. Чи справляється дитина з навчальним навантаженням без напруги?

- так;
- швидше так, чим ні;
- швидше ні, чим так;
- ні;
- важко відповісти.

11. З якими проблемами, пов'язаними з початком шкільного вчення, Ви зіткнулися?

12. Чи потрібна Вам наша допомога і в чому саме _____

Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи

(Л.М. Ковальова, Н.Н. Тарасенко)

1. Батьки зовсім не займаються вихованням, майже не бувають в школі.
2. Під час вступу до школи дитина не володіла елементарними навчальними навичками (не вміла рахувати, не знала букви тощо).
3. Учень не знає багато чого з того, що відоме більшості дітей її віку, наприклад, дні тижня, пори року, казки тощо.
4. У першокласника погано розвинені дрібні м'язи рук: він відчуває труднощі з письмом, у нього виходять нерівномірні букви тощо.
5. Учень пише правою рукою, але зі слів батьків є відученою лівшею.
6. Першокласник пише лівою рукою.
7. Учень часто безцільно рухає руками.
8. Першокласник часто кліпає.
9. Дитина смокче палець або ручку.
10. Учень інколи заїкається.
11. Першокласник гризе нігті.
12. У дитини тендітна статура, маленький зріст.
13. Дитина явно «домашня», вона потребує доброзичливої атмосфери, любить, коли її пестять, обіймають.
14. Учень дуже любить грати, грає навіть на уроках.
15. Таке враження, що дитина молодша за інших дітей, хоча за віком – ровесники.
16. Мова першокласника інфантильна, нагадує мову 4-5-річної дитини.
17. Учень надміру неспокійний на уроках.
18. Дитина легко сприймає невдачі.

19. Першокласник любить галасливі, рухливі ігри на перервах.
20. Учень не може довго зосередитися на одному завданні, завжди прагне зробити роботу швидше, не дбаючи про її якість.
21. Після цікавої гри, фізкультурної паузи дитину неможливо налаштувати на серйозну роботу.
22. Учень довго переживає невдачі.
23. При несподіваному питанні вчителя дитина часто губиться. Якщо ж дати час на обмірковування, може відповісти добре.
24. Першокласник дуже довго виконує будь-яке завдання.
25. Домашні завдання дитина виконує набагато краще класних (різниця дуже суттєва, більша, ніж у інших дітей).
26. Учень дуже довго перелаштовується з одного виду діяльності на іншій.
27. Дитина часто не може повторити за вчителем найпростіший матеріал, але при цьому демонструє відмінну пам'ять, коли йдеться про речі, що її цікавлять (наприклад, знає марки машин, але не може повторити просте правило).
28. Першокласник вимагає до себе постійної уваги з боку вчителя. Майже все робить лише після персонального звернення «Пиши!» тощо.
29. Учень допускає багато помилок при списуванні.
30. Щоб відволікти дитину від завдання, досить найменшої причини: скрипнули двері, щось впало тощо.
31. Першокласник приносить в школу іграшки і грає на уроках.
32. Учень ніколи нічого не зробить понад покладений мінімум: не прагне взнати щось, розповісти.
33. Батьки скаржаться, що насилу усаджують дитину за уроки.
34. Таке враження, що на уроках учневі погано, він оживає лише на перервах.

35. До виконання завдань учень не любить докладати жодних зусиль; якщо у нього щось не виходить, кидає, шукає якісь виправдань, наприклад, «болить рука, живіт, голова».

36. У дитини не зовсім здоровий вигляд (худенька, бліда).

37. До кінця уроку першокласник працює гірше, часто відволікається, сидить з відсутнім виглядом.

38. Якщо щось не виходить, дитина дратується, плаче.

39. Учень погано працює в умовах обмеженого часу. Якщо його квапити, може зовсім «відключитися» або кинути роботу.

40. Першокласник часто скаржиться на втому, головний біль.

41. Дитина майже ніколи не відповідає правильно, якщо питання поставлене нестандартно і вимагає кмітливості.

42. Відповіді учня кращі, якщо у нього є можливість опори на якісь зовнішні об'єкти (лічить пальці тощо).

43. Після пояснення вчителя не може виконати аналогічне завдання.

44. Дитині важко застосовувати раніше засвоєні поняття, навички при поясненні вчителем нового матеріалу.

45. Першокласник часто відповідає не по суті, не може виділити головне.

46. Таке враження, що учневі важко зрозуміти пояснення, оскільки основні навички і поняття у нього не сформовані.

Лист відповідей до тесту «Будиночки»

Прізвище, ім'я

клас

дата

1 завдання

1 2 3 4 5 6 7 8

2 завдання

910

Список слів: щастя, горе, справедливість, образа, дружба, сварка, доброта, злість, нудьга, захоплення.

3 завдання

12345678910

№ 1 – твій настрій, коли ти прокидаєшся;

№ 2 – твій настрій, коли ти йдеш до школи;

№ 3 – твій настрій на уроці читання;

№ 4 – твій настрій на уроці письма;

№ 5 – твій настрій на уроці математики;

№ 6 – твій настрій, коли ти розмовляєш з вчителем;

№ 7 – твій настрій, коли ти спілкуєшся зі своїми однокласниками;

№ 8 – твій настрій, коли ти знаходишся вдома;

№ 9 – твій настрій, коли ти робиш уроки;

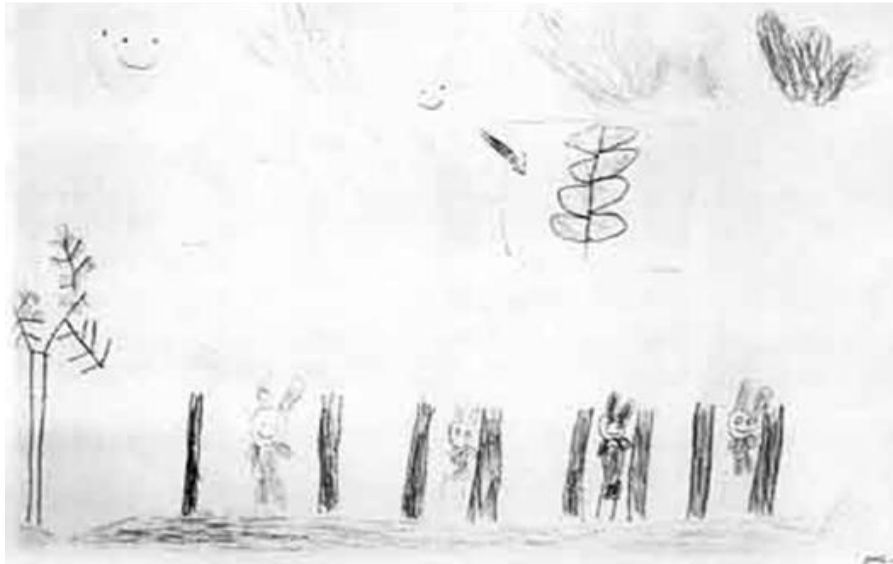
№10 – придумайте самі, хто живе і що робить в цьому будиночку. Коли ви закінчите його розфарбовувати, тихенько на вушко скажіть мені, хто там живе і що він робить (на аркуші відповідей робиться відповідна позначка).

Типові малюнки до методики «Школа звірів»

На першому малюнку відсутні негативні асоціації, пов'язані з школою, його розміщення і використання колірної гамми також говорить про прийняття дитиною школи.

На другому малюнку негативних асоціацій немає, колірна гамма яскрава. Проте відділення учнів лініями один від одного може свідчити про труднощі у взаєминах з однолітками. Дуже висока оцінка вчителя. Дитина зацікавлена в спілкуванні, але один заєць не має рота, що побічно може підтвердити труднощі в налагодженні контактів.

Третій малюнок не закінчений. Тварини не розфарбовані. Немає чіткої відмінності між вчителем і учнями. Можливо, що вчителя взагалі немає. Практично всі звіри стиралися гумкою і малювалися знов. Досить сильний натиск олівця. Аркуш пом'ятий. Можна припустити наявність у дитини тривожності, можливо пов'язаної зі школою. В цьому випадку необхідна додаткова робота з дитиною для прояснення ситуації.

Четвертий малюнок показує присутність внутрішньої агресії, оскільки у тварин вуха і грива мають гострі кути. Крім того, можна говорити про тривожність (стирання). Ймовірно, школа притягує дитину позанавчальними сторонами. Можливо, дитину турбують головні болі.

П'ятий малюнок свідчить про наявність негативних асоціацій (вчитель — крокодил, дитина — заєць). Відчуття агресії в класі (зуби, кігті у вчителя, голки і зуби в учнів). Чітке відділення себе від вчителя та інших учнів. Вербалізація малюнка показує, що дитя відчуває себе в класі незатишно. Можливо, існують труднощі і в спілкуванні з однокласниками.

**Узагальнений протокол результатів дослідження
адаптації учнів _____ класу**

№	П.І.Б.	Готовність до школи	Психосоматика	ВК	Коефіцієнт дезадаптації	Фактор дезадаптації

Карта адаптації першокласника

П.І.Б. _____

Дані про
родин _____

Дані про готовність до
школи _____

Психосоматичний
стан _____

Засвоєння програмового
матеріалу _____

Рівень
адаптації _____

Емоційне сприйняття процесу
навчання _____

Емоційне ставлення до
вчителя _____

Емоційне ставлення до нової позиції

школяра _____

Емоційне сприйняття відносин з

однокласниками _____

Можливі причини

дезадаптації _____

План індивідуальної роботи

**Аналітична довідка за результатами дослідження адаптації
учнів 1-А класу**

Мета дослідження: Виявлення потенційної «групи ризику», тобто дітей, подальше навчання та виховання яких пов'язані з суттєвими труднощами через дослідження наступних компонентів адаптації:

- фізіологічне підлаштування організму;
- шкільна успішність та поведінка;
- емоційне прийняття нової соціальної ситуації.

Програма дослідження включає:

- збір даних про захворюваність першокласників (статистичні дані);
- анкетування батьків (виявляємо наявність психосоматичних симптомів дезадаптації та збираємо інформацію про учня);
- опитування вчителя за допомогою опитувальника Л.М.Ковальнової, Н.Н. Тарасенко (визначаємо рівень дезадаптації та виявляємо фактори, які їй сприяють);
- обстеження першокласників за допомогою проективної методики “Будиночки” (досліджуємо емоційне сприйняття нової соціальної ситуації, зокрема процесу навчання, вчителя, однокласників, самооцінку та визначаємо здатність організму до енерговитрат);
- проведення методики “Школа звірів” (вивчаємо мотиваційну сферу, ставлення дитини до вчителя, до однокласників, до навчання в школі, а також шкільну тривожність).

Дослідження проводилося протягом _____

Обстежено всього _____ учнів, у т.ч. дівчат _____,
хлопчиків _____

За попередніми даними високий рівень готовності до школи мають ___%
учнів, ___% середній, ___% низький (зокрема такі діти

_____)
Найчастіше факторами низької готовності є _____

У більшості (меншості) учнів відсутня психосоматична симптоматика. У ____% учнів спостерігаються такі психосоматичні симптоми дезадаптації: _____

Це такі діти _____.

За результатами проєктивної методики “Будиночки” ____% учнів мають низький ВК (вегетативний коефіцієнт), відповідно їхній стан характеризується хронічною перевтомою, виснаженням, низькою працездатністю. Це _____% дітей мають ВК від 0,51 – 0,91, що свідчить про стан оптимальної працездатності, який відбувається за рахунок періодичного зниження активності. Учням _____необхідна оптимізація режиму праці і відпочинку. ____% дітей мають оптимальну працездатність, відрізняються бадьорістю, здоровою активністю, готовністю до енерговитрат. Навантаження цих учнів (_____)відповідають

можливостям. ____% мають занадто високий ВК, що свідчить про те, що часто дитина працює на межі своїх можливостей і це призводить до швидкого виснаження. Учням _____потрібна нормалізація темпу діяльності, режиму праці і відпочинку, а інколи і зниження навантаження.

За результатами проєктивних методик ____% учнів мають негативне/позитивне сприйняття процесу навчання; ____% - негативне/позитивне ставлення до вчителя; ____% мають занижену самооцінку себе як учня; ____% мають проблеми у стосунках з однокласниками.

За результатами опитування за методикою Л. Ковальнової, Н.Тарасенко ___% учнів мають високий ступінь адаптації (дані про учнів див. вузагальненому протоколі). Ці діти адаптувалися до школи протягом перших двох місяців навчання, швидко влилися в колектив, освоїлися в школі, набули друзів в класі, у них майже завжди гарний настрій, вони доброзичливі, сумлінно і без напруги виконують всі вимоги вчителя.

___ % учнів мають середній, ___ % учнів мають високий ступінь дезадаптації. Період адаптації цих дітей в школі затягується: діти не можуть прийняти ситуацію навчання, спілкування з вчителем, дітьми. Як правило, ці діти зазнають труднощі в засвоєнні навчальної програми. Середній рівень адаптації може перейти в легкий до кінця першого півріччя завдяки доброзичливому і тактовному відношенню вчителя.

___ % учнів мають високий коефіцієнт дезадаптації (це _____). В цих дітей соціально-психологічна адаптація пов'язана із значними труднощами. Вони не засвоюють навчальну програму, у них відмічаються негативні форми поведінки, різкий прояв негативних емоцій. Серед них можуть бути ті, хто потребує спеціального лікування — учні з порушеннями психоневрологічної сфери, проте можуть бути і учні, не готові до навчання в школі. Це “група ризику”.

Найпоширенішими факторами дезадаптації є:

1. _____ (%)
2. _____ (%)
3. _____ (%)

Висновки

Рекомендації _____
